

זה ספר

נפלאות מהר"ל

בו יסופר האותות והמופתים והנפלאות מאת מרן ורבן של כל בני הגולה הצדיק והקדוש גאון הגאונים גור ישראל ועשרת יסודותיו ומלאה הארץ צדקתו ונדולתו הנקרא

מהר"ל מפראג וצוקלה"ה

אשר הפליא לעשות גדולות וגוראות על ידי

הגולם

אשר ברא בכח חכמת הקבלה להלחם נגד עלילות דם, אשר נפרצה בימיו ולכבר האמת לעין כל כי נקיים ישראל מקלון הזה:

הספר הזה נכתב ע"י הגאון הגדול כ"ו וכו' מהר"י ב"ר זצ"ל, חתנו רבי נשיאה של המהר"ל. והיה ספון בהביבליאטיקה הגדולה דעיר מיץ, ואחרי חרבנה עור לפני מאה שנה שנשדדה במלחמה, נפלו הרבה ספרים עתיקים וכתבי יד בידו עשירי העיר. והרבה ינעתי ועמלתי עד שמצאה ידי להשיג העתקה הזאת. כאשר יראה הקורא בהקדמה:

זה לארץ ע"י חרב וכו' ר' יודל ראזענבערג חס"ד בעיר הארשט.

החנות והמכש"ט של ר' אהרן ציילינגאלד בווארשא גאלעוויץ 32
www.hebrewbooks.org
ע"י חיים חש"ד

פיעטרקוב

בדפוס תחדש המשובח של ר' חנוך העניך פאלמאן

שנת תרס"ט ז"ק

СФЕРЪ НИФЛУОСЪ МАГАРАЛЪ
т. е. гисторія Раввина „Магарага“

Тип. Эпоха Фольманъ г. Петроковъ 1909 г.

PRINTED
IN POLAND

מודעה

באשר ידוע לכל שכל אדם יכול לאסור
את שלו על כל העולם. ובכן הנני מודיע
בזה שאני אוסר באיסור הנאה גמור והמור
על כל העולם לכל יהיו כל איש להדפיס את
ספרי זה בלתי רשותי, לא כלו ולא מקצתו,
לא במדינה זו ולא במדינה אחרת. ומלבד
האיסור ענש יענש עפ"י חק הקדיה כידוע.
ולחשומעים יונעם.

דברי המור

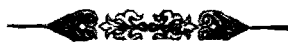

הקדמה

קוראים יקרים! הנני נותן לפניכם היום אוצר נחמד ויקר, אשר היה ספון עד כה בערך שלש מאות שנה בבית עקד הספרים דעיר מיץ הבירה. הכל היו יודעים ומספרים אומר שמקובל בידם כי המהר"ל דפליא לעשות ע"י הבראו נולד חי ממים וחומר, אולם ברבות הימים נחרופף הדבר כל כך עד שכבר נמצאו אנשים משכילים שרצו להכחיש ולעקור את הכל, לאמר כי אך משל היא זאת כפי האנשים, אמת כי כאשר הגאון הגדול וכו' מוה"ר יחזקאל לנדא זצ"ל בעל הנודע ביהודה ישב על כסא הרבנות בעיר פראג השיב את האמת על מכונה, שעל עליית ביהכ"נס הגדולה מונח הגולם שנברא ע"י המהר"ל, כידוע ומפורסם שפעם אחת התענה הגאון ומבדל עצמו במקה, ואח"כ הלך בלברו על עליית ביהכ"נס מעוסף במלח ותפילין, וצוה על עשרה תלמידים שלו שיאמרו תהלים עבירו באוהה השעה, והגאון התמהמה שם על העליה, ואח"כ כשידד משם ה' ניכר בפניו פחד ובהלה, ואמר שהוא מחזק על להבא את האיסור של המהר"ל, לבב יהיו כל איש לעלות על אותה העליה, אבל בעבור עוד אח"כ איני עשורת שנים, שוב נחרופף הדבר אצל הרבה אנשים, וכל זה בעבור שלא נחקק בספר כל הענין בין קורות היהודים, אמנם סוף האמת להתנלות, ועתה יכירו וידעו כל ישראל כי הכל ה' נרשם בכתב ע"י חתנו של המהר"ל ה"ה הגאון הגדול מוהר"י בייץ זצ"ל, כנראה מלשון איזה ספירים בפנים ומלשון שיחות המהר"ל הנדפס בסוף הספר, אבל הכל ה' מונח בבית עקד הספרים הגדולה דעיר מיץ הבירה ביחד עם עוד הרבה ספרים כתבי יד מאת המהר"ל, וברוך השם אשר עזרני להשיג העתקה הזאת מאת ש"כ מוהר"ח שארפשמין מעיר מיץ, והרבה כסף הוצאתי על זה, וגם מלכד הכסף עמלתי הרבה בזה עד שח"י ראוי להוציא לאור עלים, ולזאת אקוה כי כל דורש תושיה יהי' אסיד תודה לי בעד עבודתי בזה, ובדתי שפק כי כל אשר יראה הספר הזה, עורר בכפו יבצענו ויתן לו מקום בארנו הספרים שלו.

אלה דברי המויל

הקמן יודל ראזענבערג מווארשא

(ב)

למען הודיע שאסור לכל איש להרפים ספר הזה בלתי רשותי, כי בכסף מלא קניתו וקנין שלי הוא על תמיד. לכן הנני מראה לעין כל את השמר מכירה שעל הספר הזה.

ב'ה

חתומת ידי דלמטה תעיד עלי כמאה עדים כשרים אך שאני הח'מ חיים שארפשמין ספה ק"ק מיץ מכרתי ליד ש"ב. הרה"ג המפורסם וכו' מוה"ר יהודה יודל ראוענבערג דומ"ץ בק"ק ווארשא, את הספור הנעתק מכתב יד קודש הנאון הגדול המפורסם וכו' מוה"ר כ"ץ זצ"ל, חתנא דבי נשיאה של המהר"ל ספראג זצוקלה"ה. אשר רשם בכתב ידו הקדושה מעט מן הנפלאות והאותות והמופתים המפורסמים אשר הפליא והגדיל לעשות חותני מהר"ל הקדוש בעיר פראג, בהבראו את הנוולם והשתמש עמו להציל על ידו את עם ישראל מכמה צרות שינות, וביותר מן הצרה של עליית דם. והספור הזה ה' נמצא בהביבליאטיקא הגדולה דפה ק"ק מיץ. ובעד כסף מלא מכרתי את העתקת הספור הזה ליד ש"ב הרה"ג הג"ל מעיר ווארשא במכירה גמורה ומוחלטת לדור דור. ומעתה אני אומר עלי כאיסור גמור שלא אמסור עוד לשום אדם שבעולם העתקה אחרת מן הכתב יד הנ"ל. ואגב הנני מודיע ומפרסם שנמצא עוד ח"י כתב יד גדול מן המהר"ל הקדוש על מעלת קדושת השבת ונקרא בשם גדולת ישראל, מחויק יותר מן מאה דפים של 1/2 בויגן. ובעד שמנה מאות קראנען אמכר הכתב יד הנ"ל, וכל הקורם וזה. הקונה יוכל לפנות עצמו גידון זה אל ש"ב הרה"ג הג"ל מעיר ווארשא.

ד"ח אדר דשנת תרס"ט לפ"ק פה מיץ

חיים שארפשמין

(ג)

תולדת הגאון האדיר קדוש עליון מן
מהר"ל מפראג וצוקלהיה.

מן מהר"ל הקדוש נולד בעיר, ווירמיווא. בשנת ה'רע"ג ליצירה
בליל פסח באמצע הסדר, אביו ר' בצלאל זצ"ל היה צדיק גדול, ובאשר
אך נולד המהר"ל הביא לעולם בתולדתו ישועה והצלחה. כי אז ה' לישראל
הרכה רדיפות מעמים הנוצרים, כאשר שנצרך להם דם ניצרים על חג
הפסח לערבו בתוך המצות, וכמעט שלא עבר חג פסח אחד במדינת
מערין, ביהמען, אונגארען, ושפניא, שלא ימצא ילד מת מן הנוצרים מושלך
באיה מקום נסתר של יהודי עשיר, להעליף עליו שרצה את הילד לבעבור
קחת דמו לצורך דתו. וכן גם בעיר, ווירמיווא נארג אז בסתר עלילת דם
בחג הפסח ההוא להעליף על אביו המהר"ל ר' בצלאל הג"ל. וכך ה' ה'
המעשה. נוצרי אחד נשא בשק ילד מת, ובא בלאט אל תוך רבע היהודים,
למען השלך את הילד המת בתוך המרחץ של מעין ר' בצלאל הג"ל, דרך
חלון קטן של המרחץ. אשת ר' בצלאל הג"ל היתה אז מעוברת בחודש
השביעי, ויהי בעת שבתם על הסדר בליל ראשון של פסח אחזוה פתאום
חבלי לידה וגעשה רעש גדול בבית, וירוצו איהו אנשים החוצה ברעש
ובצעקה להביא מילדת, ובאותו הרגע כבר היה לא הרחק מן הבית הזה
הנוצרי ההוא אשר נשא את הילד המת בהשק. ויהי בראות הנוצרי את
האנשים הרצים כנגדו מן הבית הזה בבהלה ובצעקה גדולה, חשב בוראי
כי רצים המה אליו לתפסו, יען כי נודע להם מה מעשהו. ויפן וינס משם
אל רחוב הנוצרים, ומחמת פחד ה' רץ מהר בבהלה אף אחרי אשר כבר
הגיע אל רחוב הנוצרים, כי חשב שרצים אחריו לתפסו. וכאשר ראו
השומרים ושומרי לילה שאיש אחד רץ בבהלה ונושא בשק איהו דבר, וגם
ראו ממרחק את האנשים של בית ר' בצלאל שהיו ג"כ רצים בדרך הזה,
חשבו בוראי שזה האיש הראשון הוא נגב, אשר נפלם עם הנגבה על כתפו.
והאנשים האלה רצים אחריו לתפסו להציף את הנגבה מידו. ויתפסו אותו
השומרים ויחפשו אצלו. כאשר ראו מה בידו הביאיהו לפני שר השומרים,
ויחקרו וידרשו אותו בחזקה. אז הורה הנוצרי כי לבעבור העליף על ר'
בצלאל בעלילת דם נשא שמה את הילד המת. ויאמרוהו ויביאו אותו
בפלילים, התשועה הזאת נתפשטה תיכף בכל העיר, וינבא ר' בצלאל על
הילד הזה לאמר: זה ינחמנו ויושיענו מעלילת דם. ויקרא שמו
בישראל יהודה ליווא. על שם הכתוב, נור איהו יהודה מסר בני עלית

(ד)

נלחמת מהר"ל נגד העלילה דם.

המהר"ל נתקבל דרכ אב"ד בק"ק פראג מן העיר, פיועז', אשר ישב בה מקום על כסא הרבנות, בשנת ה'תש"ל"ב ליצירה. והיו מפורסם מאד בכל העולם, יען כי היו חכם גדול בכל החכמות ובכל הלשונות. ולזאת היו אהוב וחביב גם אצל חכמי איטות העולם. ועדיו נאמר, תורת איש מהיר במלאכתו לפני מלכים ותיצב, כי היו חשיב ונכבד גם אצל המלך, רודאלף. וע"כ היו לא ידו להלחם נגד שונאי ישראל, אשר שפכו ביו וקלון עליו ע"י העלילה דם, עד אשר נצח אותם ביר רמה. והמלך, רודאלף הכניחו, אשר לא יתן עוד מקום בבתי המשפט אשר בארצו, יהאשים את ישראל באשמת עלילה דם. ובעת שנתקבל המהר"ל לק"ק פראג היתה אז עת צרה ליהודים, וסבלו הרבה ע"י העלילה דם. הרבה דם של נפשות ישראל שהיו נקים מכל אשמה נשפך כמים חנם, לרגלי אותה העלילה הנמכזה. ואז הודיע המהר"ל וצוה לפרסם גלוי לכל העמים, אשר הוא נכון להתיצב כמו נד להלחם בכל כח נגד העלילה דם, ולנקות את ארצו היהודים מן העלילה הנמכזה הזאת:

(ה)

הצעת המהר"ל להתווכח עם הכופרים.

אחרי כן כתב המהר"ל כתב בקשה אל ראש הכופרים שחי בפראג, ונקרא בלשונם, קרדינאל וסמו היו, יאהן סאלוועסטר, ובקש מלפניו שיקרא אותו להתווכח לפניו על אדות עלילה דם, וכי הוא נכון להראות בראיות נכוחות שאשמה הואת יד בשקר יסודה, וכי אך עלילה נכונה היא, הקרדינאל השיבו שמרצה הוא לזה וכן יעשה. כעבור איזה ימים שלח הקרדינאל לקרות אליו שלש מאות כופרים מלומדים על היוכוח. כאשר נודע המהר"ל מזה שלח אל הקרדינאל לאמר, כי להתווכח פנים בפנים עם שלש מאות כופרים ביחד אין בכח, אולם זאת עצתו להאריך הווכוח שלישים יום, ובכל יום יציעו עשרה כופרים אחרים שאלוהם ומענותם לפני הקרדינאל בכתב, והוא יבוא בכל יום לפני הקרדינאל להשיב תשובתו עליהם ג"כ בכתב. הקרדינאל התרצה על זה, וכאשר התחיל הווכוח אמרו כל היהודים אשר בפראג בכל השלישים יום כל ספר תהלים באשמורת הבקר בכל הבתי כנסיות ובתי מדרשות, וגם התענו בשני ובחמישי:

(ג)

הוכחה.

על הוכחה הוזה עלו הרבה שאלות ומעטות על אחת היהדות ואמתת הנוצרים. כל הוכחה מהחל ועד כלה נכתב בספר גדול של דברי הימים. אבל ביותר התלהב הוכחה בענין חמש שאלות האלה:

(א) האם אמת הדבר שהיהודים טחויכים להשתמש בדם נוצרים על חנן הפסח?

(ב) היש להאשים את היהודים ברצח ישו הנוצרי?

(ג) האם על פי דת ישראל צריכים היהודים לשנוא את הנוצרים, לבעור שאצל היהודים נחשבת אמונה הנוצרית לעבודה האלילים?

(ד) מפני מה שונאים יעוינים היהודים באיבה גדולה לזה שהאליף אמונתו באמונה הנוצרית ואורבים תמיד להמיתו?

(ה) מדוע מתנאים היהודים על כל העמים בשביל יחס תורתם ונורולתם? הלא אמות אחרות יכולות להתפאר ביותר, כי יען אשר המה בטבעם מתולדתם בעלי מזג טוב, לכן לא הונח עליהם עול כבד של תורה גדולה כזאת, כי אין צריכים לה.

על השאלה הראשונה הוכיח מהר"ל בראיות גדולות מן התנ"כ ומן הש"ס. שאצל היהודים הדם היא תיעבה גדולה ודבר טמא, והוא נאסר ונתעב יותר מן החלב, ומכל שכן דם אדם שמממא באהל. ודת היהודים הלא הוא נוסד ונשרש על יסוד המהרה והנקיות. ואיך יעלה על הדעת להשתמש בדם אדם לצורך דתי ילדבר מצוה.

על השאלה השניה השיב מהר"ל, כי ראשית לא דקחו חבל במשפט מות של ישו הנוצרי כי אם בת הצדוקים שהלכו שלובי יד עם המלך החרדום ועם ממשלת הרומים, אשר שלמו בירושלים לרעה, והשנאה של ממשלת הרומים אל ישו הנוצרי היתה גדולה מאד. יען כי חשבה ממשלת הרומים את ישו הנוצרי למורד במלכות הרומים, וכי הוא רוצה להסיר מעל היהודים את עול הרומים ע"י מרד ומלחמה, ולהמלך עליהם אח"כ. אמנם היהודים האמתים הלא חסד הפרוישים והאסיים, אשר לא רצו להכיר במלכות החרדום, חסד לא רצו כלל לקחת חבל במשפט הזה. שנית השיב מהר"ל, כי זה אשר ירצה לקחת נקם ביהודים בשביל העושה של משפט מות לישו הנוצרי, הגה זה הוא אפיקורס באמת, ואין לו אמונה כלל בהנהגת האלהות והשגחתו וממשלתו בעולם הזה. ויובן הדבר ביותר עפ"י משל. מלך אריר הי' לו בן יחיד, והי' לו לזה הבן הרבה שונאים בעיר הממלכה, פעם אחת העלילו השונאים עליו שפגם ופזה בכבוד אביו המלך ונחנצו בפלילים. השופטים חרצו עליו משפט בעבור זה להמיתו בתליה. אביו המלך ידע בבירור שכל זה הוא שקר, וכי אך שונאיו העלילו עליו, ומכל מקום חרצו.

החריש המלך ולא מיתח בהם. אחרי כן באו שלוחי השופטים לקיים את הפסק בבן המלך ולהמיתו לפני אביו המלך, וגם עינו אותו מקודם כיסורים קשים ומרים, הבן יחיד הזה התחנן לפני אביו המלך ויאמר: הושיעה נא אבי! והצילני מידי המרצחים האלה, כי הלא אתה יודע האמת שמעולם לא פגמתי בכבודך. ויהי אביו המלך כמחריש, ולא ענהו מאומה. וגם הביט איך רוצחים את בן יחידו על הנם, ועוד אימרים שעושים זאת כרי לקיים מצות המלך, והמלך לא מיתח כלל בזה. ועתה נחקור נא בדבר הזה. מי אשם יותר במיתת הבן? אם השופטים אשר דנהו למשפט מות במעוה בשביל כבוד המלך, או המלך אשר ידע את האמת. ולוא אך רמז המלך באצבעו הקטנה לאמר, הניחורו, הלא אז הוצא תיכף לחפשי, ובלתי ספק שיש לומר בזה שנחשב כאלו המלך בעצמו המית את בן יחידו.

ועתה נחזור לענינינו, הנמשל מוכן מאליו כלל. אמונה הניצורית אמרת, כי ישו הנוצרי היה בן יחידו וחביבו של האלהים, ואם כן אם השופטים חרצו משפטו במעוה, בהשגם שמרד באביו ופגה בכבוד אביו ותורתו, איה דחמנות האב? שאנו אומרים ברחם אב על בנים, והבן התחנן לאביו, ומדוע לא הצילו אביו מן המות המד הזה, שהומת על חנם רק בשביל כבוד אביו שהפך מצותיו ותורתו? ואם נחשיב שלא היה כח באביו להצילו, או שכל הדבר בלתי ידיעת אביו נעשה. הלא אנו משפילים בזה כבוד אביו, כי לא יאתה לחשוב כזאת על האלהים, והיא אפיקורסות גמורה. ורק מה היא שיטת אמונה הנוצרית, שישו הנוצרי היה מוכרח לסבול עונש ומעם המות המר, ברצון ובהשגחת אביו האלהים, אף שלא חטא מאומה. כדי לכפר בזה על חטא של אדם הראשון. ולמען תצמח מזה טובה לכל המסבילים עליהם אמונה הנוצרית, שלא יהיו צריכים אחרי מותם לסבול עונש הגיהנם, רק יכנסו ישר לגן העדן. ואם כן לפי זה מיתת ישו הנוצרי היתה ברצונו והשגחתו של אביו האלהים. ובלתי ספק שלפי שיטת הנוצרים גם הוא בעצמו הסכים לזה ורצה בזה, כמו שרצה יצחק בן אברהם להשחט על נבי המוכח לעשות רצון האלהים. ומוכן מאליו שזה המשפט מות של ישו הנוצרי הביא רווח והצלה והצלחה נצחית לכל המאמינים בדת הנוצרית על פי שיטת אמונה הנוצרית. וא"כ למה יאשימו הנוצרים את היהודים בזה? ומדוע יחשבו להגנם בהם ולשלם להם רעה תחת טובה? ואף אם השופטים שחרצו עליו משפט המות לא חשבו על הטובה הזאת, רק חשבו לרעה. אבל אין לחייבם בזה מאומה, כי הלא מן השמים נסבה זאת, ורעתם סבלה לחרון עליו במעוה משפט מות. ואם אמר יוסף הצדיק לאחיו, אתם חשבתם עלי רעה אלוים חשבה לטובה וגו' להחיות עם רב, מכל שכן שכל האומות בעלי דת הנוצרית אין להם להגנם בעבור זה מעם ישראל. כי הלא אחי יוסף חשבו עליו כאמת רעה, מצד דעתם ובחירתם על לשנאו אותו. אבל היהודים שחרצו על ישו הנוצרי את המשפט מות, לא היה זה כלל בשביל

פניה ונמיה עצמית, כי אם בשביל כבוד האלהים, ואם לפי שיטת הנוצרית היה משפט מעוקל ובטעות. הלא לפי שיטתם, מאלהים דתה נסכה להחיות עם רב של כל המאמינים בדת הנוצרית. ואין להם מקום לאמר על עם ישראל, אהם חשבתם עלי רעה.

וישאל הקרינאל את המהר"ל ויאמר אליו, איך מרוע נענש פרעה במכות גדולות בצאת ישראל ממצרים? הלא כתיב בתורתכם בני בכורי ישראל, ואם האב הביט בעני בנו ישראל ולא מיחה, בודאי כן רצה וכן גזר בגזרת בין הכתרים, ולמה נענש פרעה? ויענה המהר"ל הלא אמנם חילוק גדול יש בין זה לזה. כי פרעה אמר לא ירעתי את ה' ולא האמין כלל שישאל עבדים אצלו רק מחמת גזרת האלהים, וא"כ לא עלה כלל על דעתו שבאות שמחוקק את ישראל לעבדים הוא מקיים גזרת האלהים, והוא עינה אותם רק בשביל טובת עצמו בלבד. ולא רק לישראל עשו כן, כי גם לכל העבדים שדורו במצרים כבשו אותם תחתם לעולם, ואמרו אין אלהים שיוכל להצילם מידם, ולכן חי ראוי להענש, והראהו אלהים את ידו החזקה, למען הודיעו כי הוא הבורא והוא המנהיג והמשגיח בעולם. אבל אלה השיפטים שהרצו משפט מות על ישר' הנוצרי, הלא הם עשו זאת רק בשביל לקיים בזה מצות תורת האלהים, יען כי השבוהו למכסל תורת האלהים, והכניסו עצמם למשפט הזה עפ"י דין התורה רק בשביל כבוד האלהים, ולא בשביל טובת עצמם. ולכן מובן בפשוט שבאם ה' באמת משפט מעוקל, ה' צריך אלהים האב לרחם על בני יחידו, ולהודיעם מן השמים לבטלי המיהו בשביל פגמו בכבוד האלהים, כי האמת הוא שלא פגם כלל בכבוד האלהים. אבל כיון שאתם מאמינים שכן ה' באמת רצין האלהים וגם ישר' בנו רצה בזה, איך בודאי שאין להאשים בזה מאומה את אלה אשר על ידם יצא הרבר לפועל, והמה היו רק כשלושים בדבר הזה.

ועל שלש שאלות האחרונות השיב המהר"ל ג"כ עפ"י משל מתוכם ויאמר. הן נשים לב בהנהגת מלכותא דארעא, איך כותנה המלך עם חיילותיו, הן לכל מלך יש יועצי המלך שרים גדולים ונכבדים, וגם יש לו כמה מיני חיילות שונים זה מזה; ועליהם שרי אלפים, שרי חמש מאות, שרי מאות, איש צבא הפשוט מחויב להכניע עצמו ולתת את הכבוד לשר המאה שלו, ושר המאה לשר החמש מאות, ושר החמש מאות לשר האלפים, וכן הלאה וכל זה שלא בפני המלך, אבל במקום שהמלך בכבודו ובעצמו עומד ומשגיח בצבאות שלו, או מהיבים כלם כקטן כגדול להכניע עצמו ולתת את הכבוד רק בלתי להמלך בלבדו. וכן אם צריך אז אחד מהם לבקש דבר מה, מחויב לפנות עצמו רק אל המלך בלבדו. ובאם איש צבא פשוט יפנה עצמו בבקשתו אל שר המאה בפני המלך, או אם את האות הכבוד אשר מחויב לתת למלך, יתן לשר המאה שלו בפני המלך, זה האיש צבא פוגם בכבוד המלך ונתן בפלילים להענש.

וכדמיון הוה הוא בצבא העולם נגד מלך השמים. ועל פי דת ישראל נקראים עובדי אלילים רק אלה אשר לא יפנו עצמם בבקשתם ותפלתם אל הכורא היחיד, כי אם אל שרי השמים והכוכבים ומזלות ועובדים אותם. ואלה הם אשר התלמוד ישנאם בתכלית השנאה ולא יחשבו לאנשים רק כדבר ההפקר. אכן אלה האומות הפונים עצמם בבקשתם ועבודתם אל הכורא היחיד רבין כל העולמים, המה לא יחשבו לעובדי אלילים על פי התלמוד. וכן גם הדין עפ"י התלמוד בישראל המחליף אמונתו ודתו בדת עובדי אלילים, הרי זה אבד את אנושיו וכחפקר יחשב. אבל המחליף אמונתו ודתו בדת המאמינים באחדות האלוהות, רק שפורק מעליו את עול התורה. זה לא אבד עוד את אנושיו ולא יחשב עוד כהפקר, רק ינתן בפלילים. ועליו נאמר אעפ"י שחטא ישראל הוא. ולכן מוכן שהשנאה שישראל שונאים לזה המחליף אמונתו בדת הנוצרים, אין זאת השנאה המזכרת בתלמוד לחשבו כהפקר ולדרפו, רק ששנאה זו היא שנאה טבעית על שבגד בעמו ושרשי. כמו למשל במלכותא דארעא, שכל מלך יש לו כמה מיני חיילות: חיל דגלי, חיל רוכבי, חיל הרבב, חיל האניות, חיל שוטרי המלך שהם המוכרחים ואצל איזה מלכים יש גם מין צבא, אשר תיכף מתולדה יש עליהם זה השם וזה היחס של הצבא ההוא. והנה זה האיש צבא העובר במין החיל שלו, אם ינוס מרצונו מן המין החיל שלו אל מין חיל אחר, האמנם שגם חיל האחר עובר את המלך הוה, מים יחשב לבוגד וכורח מעבודת המלך, וענש יענש. ומכל שכן שאם זה האיש צבא אשר יש עליו השם של אותו הצבא תיכף מתולדה, אם הוא ימאס בעבודת הצבא שלו ויברח לעבוד בחיל של מין אחר, הרי זה עושה עצמו לבוגד וקלון עוד יותר, ומלכד אשר יענש במשפט יחשב לבוגד אצל משפחתו ועמו, וכלם יבוזוהו וישנאו אותו.

וכדמיון הוה הוא באלה היהודים, אשר יחליפו דתם בדת הנוצרית, האמנם שלא יחשבו לעובדי אלילים, מכל מקום ישנא בן היהודים ויבוזוהו, על כי בגד בעמו ובמולדתו. ושנאה ההיא היא שנאה טבעית, אף אם לא תחיה דתית.

ובדבר אשר היהודים מתנאים על כל האומות בשביל תורתם, ואומרים. אתה בחרתנו מכל העמים. הן בעבור זאת אין להן לאומות אחרות להיות בלבם קנאה ושנאה על היהודים ולקדוא תנן או להתרעם על זה. וגם זאת יוכן כפשוט עפ"י המשל של מלכותא דארעא. כי אם נמצאו בעיר הברית של המלך ב' אלפים אנשי צבא משני מיני חיילים. אלף מזה, ואלף מזה. והמלך הניח עול גדול על אלף אחד ומסר להם עבודה רבה, הן עבודה הנוף והן עבודת השכל, וזרזם ונדרם כדרכה נדרים שיעסק כל האיש בעבודה. ועל אלף השני הניח רק עול קטן של עבודה מיעטת. ויהי חיותו וחיבו אנשי הצבא של ב' מיני החיילים אלה עם אלה, ויתוכחו זה עם זה. בעלי עבודה רבה התפארו והתגאו על חיל השני, ואמרו שהם מיעטים

ביותר

ביותר, ורק הם יחשבו לחיל שימרי המלך. וראיתם מזה שכבר בהם משאר החיילים למסור בדם עול העבודה וההשכלה. ואין זאת כי אם לבעבור שהמלך הבין שהחיילים האחרים אינם מסוגלים ומוכשרים לעבודה הזאת. ובעלי עבודה המעטת התפארו לעומתם לאמר, כי נהפך הוא, וכי אך הם חשובים ומיוחדים יותר בעיני המלך, ורק הם ראויים להקרא בשם חיל שימרי המלך. וראיתם מזה שהמלך אוהבם ולא רצה להמריחם בעבודה רבה. ואין זה כי אם לבעבור שהמלך הבין שהם בטבעם אנשים ישרים, והולכים בדרך הישר אף אם יהיו חפשים כל היום. אבל האלף הזה שהניח עליהם עול גדול של עבודה והשכלה, הוא יען כי יודע המלך אותם לאנשים שיבכים, ורק ע"י העבודה וההשכלה יתלמדו להיות אנשים ישרים. המשפט הזה הגיע לאוני שר המלחמה, אשר בידו כל חיל הצבא. וישלח להם פקידתו להודיעם שאין להם לריב אלה עם אלה, ולהיות קנאה ושאנא מזה על זה, כי זאת היא מחלוקת של פתיות וסכלות. ואדרבה כאלף הזה וכאלף השני יש להם המשפט להתפאר ולהתנאות בעבודתם, לאמר שהמלך בחר יותר בהם ואוהבם יותר. וכן צריך להיות, כי ע"י עבודת כל אחד תהיה אהבה אצלו ויעבור באמונה. אכן לברר הדבר כעת עם מי האמת אין עוד באפשרות לנו להכריע. אמנם יתברר הדבר מעצמו ע"י ב' מופתים הותכים. אחת, כי נראה לעתיד למי ישלם המלך שכר יותר בעבור עבודתו. שנית, כאשר יתגלה המלך לנסוע במדינתו, אז נראה באיזה חיל יבחר המלך שיסעו גם הם עמו לכבודו. ואז נדע ונבין כי אך הם יקראו בשם חיל שימרי המלך. הנמשל מובן הישג מאלי, אך שכל הענין סובב והולך על מה בין ישראל ושאר אומות העולם. ורק לעתיד יכיר וידע כל באי העולם מי מיוחד יותר. אבל כעת הקנאה והשאנא בזה היא אך פתיות וסכלות.

שלשים ימי הוכיח עברו. בכל יום ה' וכו' מענין אחר. תשובות מהר"ל על כל השלשים שאלות נראו מאד אל הקרדינאל, ויכבד את המהר"ל בכבוד גדול. ובכל זאת התייצב בשונו נגד המהר"ל כומר אחד מפראג, שה' מפורסם לשונא ישראל מאד, וה' נקרא בשם, שאדעאס'. הכומר הזה מען שמכל מקום נמצאים עוד הדבה יהודים חשובים ברעתם, החושבים שמצוה גדולה היא להשתמש בפסח בדם נוצרים, באמרם שכן קבלה בדם מאבותיהם ואף אם הרב ירדוש להם להיפך, לא יאמינו לו ולא ישמעו אליו. ואך יוכל המהר"ל לקבל עלי ערבות גם בעד היהודים החשובים האלה, אשר מדרגת השכלתם נמוכה מאד? ועל דברים האלה לא ה' יכול המהר"ל להשיב תשובה נוחתת כמובן. אח"כ נכתבו כל דברי הוכיח בספר, אשר נשלח לפני המלך. ורודאף. דברי המהר"ל הנאמרים בהשכל ורעת מצאו חן בעיני המלך. וישלח המלך פקידתו אל המהר"ל אשר יכין עצמו להתייצב לפני המלך:

(ז)

חזית איש מהר"ל במלאכתו לפני מלכים יתיצב. זה המהר"ל.

ביום ר"ח שבט נשלחה מלפני המלך, רודאקף אל המהר"ל עננת צב עם שני שרים גדולים, וימסרו בידו כרסם הכניסה אל היכל המלך. המהר"ל נסע עמם אל מצודת המלך, ושם נתקבל בכבוד גדול. המלך דבר עמו שעה שליסה. מה שנדבר שם לא הודיע המהר"ל, אח"כ נשלח המהר"ל אל ביתו ג"כ בכבוד גדול. המהר"ל בא אל ביתו מן המלך שמח וטוב לב, ויאמר לנו בזה הלשון: לעת עתה עלה בידי לבטל הצרה של עליית דם יותר מחצי, אכן יש לי תקוה גדולה, כי בעזרת הבורא ית"ש תעלה בידי לבטל צרה הזאת מכל וכל. כעבור עשרה ימים נשלחה פקידה מלפני המלך, רודאקף אל כל בתי המשפט, כי בכל משפט עליית דם אל יאשימו אנשים צדדים, כי אם זה האיש בלבדו אשר יתברר שעשה מעשה הרצח, וגם כי בכל משפט עליית דם יהיו מחויבים לשבת במשפט, הרב של היהודים מעיר החזק, או אחד מן היהודים אשר יחשבו לפרנסה הערה, וגם כי הפסק אשר יתן בית המשפט בדבר עליית דם ישולח לפני המלך לאשרו.

אחרי כן החלו היהודים לשאף מעט רוח של חי חופש, כי נפל פחד המהר"ל על צוררי היהודים, ואולם לא שקטה עוד לנמרי הצרה של עליית דם, וכאשר אחד מעמי הארץ ה' לו שנאה על איזה יהודי ארב לו ברמיה, והשליך ברשות היהודי ילד נוצרי מת ועשה לו עליית דם, ואיך היה ביכולת לפסור את היהודי מעניש, אם נמצאה העלייה אצלו? ועל כולם ירא המהר"ל מפני הכומר, מאדעאום, שהי' שונא ישראל וצורר יהודי וגם מכלשן, וקנאה ושנאה גדולה בערה בלבו על המהר"ל, ויאמר להלחם בעוז נגד המהר"ל לשלחו לנמרי מעיר פראג, המהר"ל נילה הסוד לפני ולפני תלמידיו, כי לכן הוא מתדיא מפני הכומר, מאדעאום, יען כי נמצא בקרבו ניצוץ מן הפלשתי, יושבי בגוב, והוא המהר"ל אמר על עצמו שנמצא בקרבו ניצוץ מן דוד המעיה, ורדיפה גדולה הי' לו לרוד המעיה מן זה הפלשתי כידוע, וכמעט שרא נפל בידו, וע"כ החליט המהר"ל לאסוף לו עוד סודות חוקים, כראי מוצקים, שיוכל להלחם בעוז נגד זה הכומר מתנגדו.

(ח)

איך ברא מהר"ל את הגולם.

המהר"ל עשה שאלת הלום באיזה כת יוכל להלחם עם הכומר שהוא מתנגדו, וכאז לא תשובה זו מן השמים עפ"י א' ב': זאתה בראת גולם

גולם לבק החסד. ותנור, זדים חבל מורפי ישראלי, ועל זה אמר מהר"ל כי בעשר תיבות האלה יש צירופי שמות, אשר תמיד יש באפשרות לברוא בכחם גולם חי מן חסד. המהר"ל קרא אליו במסר אותי יצחק בן שמסון הבקן חתנו, ואת תלמידו הנדול יעקב בן חיים ששון הלוי, והדאה לו את התשובה מן השמים שהשיג על השאלת הלום, ומסר לו את הסוד בענין בריאת הגולם מן חסד ועפר מן האדמה. ואמר לנו שרוצה ליקח אותנו להיות בעזרתו בעסק הבריאה, יען כי לבריאה כזו נצרך ד' בחי' של ד' היסודות, אש, רוח, מים, עפר. ועל עצמו אמר המהר"ל, שהוא נולד עם כח של יסוד הרוח, ועלי אמר שאני נולד בכח של יסוד האש. ועל תלמידו ר' יעקב ששון אמר שנולד בכח של יסוד המים. וע"כ ע"י שלשתנו חסד הבריאה בשלמות. ופקד עלינו לבדתי נגלה זה הסוד לשום בן אדם, וידעו אותנו בחיקונים והנהגות שבעת ימים מקודם:

בשנת ה'ש"ס יום כ' לחדש אדר הלכנו שלשתנו בשעה ד' אחר חצות הלילה מאחורי העיר פראג, עד הנהר הנקרא, מלרוקא, בשפת הנהר חפשו ומצאו מקום חסד ומים. ועל המים עשינו צורת אדם, ארכו שלש אמות, וציידנו הפנים גם ידים ורגלים, כאדם המונח פרקדן. אחרי כן עמדנו שלשתנו אצל רגלי הגולם עם הפנים שלנו נגד פני הגולם. ואיתי צוה מהר"ל לראשונה להקיף ו' פעמים את הגולם, להתחיל מצד הימין להקיף עד הראש, זמן הראש עד הרגלים לצד שמאל. ומסר לי הצירופי אותיות לאמרום בעת ההקפה. וכן עשיתי ו' פעמים, וכאשר נמרתי את ההקפות נתאדם נוף הגולם מנחת אש. אחרי כן צוה מהר"ל לתלמידו ר' יעקב ששון שיעשה ג"כ ו' הקפות כאלו, ומסר לו צירופי אותיות אחרים. וכאשר נמר ההקפות נבכה האש, כי באו מים בהנוף, והתחילו אדים לצאת מן נוף הגולם. וגם נתמלא עם שערות כבן שלשים, וגם צפרנים נתרדו בראשי אצבעותיו. ואז עשה גם המהר"ל ו' הקפות. ואחרי נמרו הקפותיו אמרנו שלשתנו יחד את הפסוק ויפח באפיו נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה כי גם באיור הנשימה צריך להמצא אש ומים ירוח, שהם אפ"ש הנזכר בספר יצירה. ואז פתח הגולם את עיניו, ויבט בפניו כאיש משתאה. אח"כ קרא מהר"ל בקול נוגש, עמוד על רגליך ו' ועמד הגולם על רגליו פתאם. אז הלבשנו אותו עם חבנדים אשר לקחו אתנו. בנדים אשר יאחו עבוד שמש של בית דין. וגם מנעלים הנעלו ברגליו. בקצור שנעשה איש כאחד האנשים. ראה ושמוע והבין. אבל כח הרכוז לא הי' בפיו. ובשעה השלישית בבקר מרם האיר חיוס הלכנו הביתה ארבעה אנשים. כאשר הלכנו הביתה אמר מהר"ל אל הגולם בדרך:

דע שאנחנו בראנו אותך עפר מ האדמה, למען תשמר את היהודים מכל רעות ומכל הצרות שמובלים מאת שונאים ומגידים. וקרא שמך יו"ק. אזלי תשב ותדור בתוהר של הבית דין שלי. עבודתך תהיה עבודת שמש של בית דין. ועליך

לשמע

לשמוע בקולי לכל אשר אצוך. אפילו ללכת כמו אש, ולמבוע במים אדירים, ולקפוץ מן המגדל עד אשר תמלא פקירתי בשלמות לכל אשר אשלח אותך. הגולם נענע בראשו לדברי המהר"ר באדם המסכים לדברי חברו. ולנו אמר המהר"ר כי על כן קרא שמו יוסף, יען כי המשיך בקרבו את הרוח של יוסף שידא הנזכר בתלמוד, שה' חצי איש וחצי שור, וחזא שימש גם את חכמי התלמוד, והציל אותם כמה פעמים מצרות נחלות. וגם אמר על הגולם, שאף אם ילך כמו אש לא יכוה, ונתרות לא ישטפוהו, וגם תרב לא יתרגוהו. לפני בני ביתו אמר המהר"ר על אדוה הגולם כי כאשר הלך בבקר השכם אל המקוה פגע ברחוב את זעני האלם הזה, וראה שהוא איש תם גדול, על כן ריחם עליו וביארו אל ביתו להיות עוזר לשמשים של הבית דין. אמנם נתן המהר"ר צו, ויורו לבני ביתו, לבלתי ישתמשו עמו לצורך תשמיש ושירות הבית. ויען כי ישוב הגולם תמיד בחדר הבית דין בקרן אצל קצה השלחן, נשען בראשו על שתי ידיו, באמת כמו גולמי בלי וחסר חכמה ותבונה, ולא חשב ולא דאג על אדות כל דבר שבעולם, על כן קראיהו האנשים בשם יוסילי גולם. ויש אשר קראו אותו בשם יוסילי הגולם:

(מ)

איך יוסילי גולם נשא מים על חב הפסח.

אשת מהר"ר הרבנית מרת, פערילי ע"ה לא יכלה להתאפק יום אחד לפני ערב פסח, לבלתי תשמש עם יוסילי גולם לעזור במלאכת ההכנה על חב הפסח. היא רמזה אליו, בלתי ידיעת מהר"ר, שיצד להביא מים ולמלאות השתי חביות הנדולות, אשר עמדו בחדר מיוחד שכבר הי' מנוקה ומוכן על חב הפסח, וכל איש לא נכנס שמה קודם החג. יוסילי חטף בזריזות את המים עם שני הדליים, וירץ אל הבאר להביא מים. כאשר נשא המים לא הי' איש מביט אחריו מה מעשדו. בקיצור שזה יוסילי גולם לא ידע נבול עד כמה הוא צריך לשאת מים. וכל זמן שלא אמר לו איזה אדם שיעמוד מלהביא, הוא נשא המים פעם אחר פעם וישפך את המים בהחביות, אף שהחביות כבר היו מלאות. ויכסו המים את קרקע הבית עד טובה המפתח, ואז החל המים להשפך משם אל שאר החדרים. ויהי כאשר ראו אנשי הבית פחאם, פי מים נשפכים על קרקעות החדרים נבהלו ונשתוממו, ויחלו לצעק בקול מים! מים! וגם המהר"ר נתבהל לקול צעקת אנשי הבית. ויחפשו ויברקו פאן בא המים, עד כי פתחו את החדר שבו עמדו השתי חביות, או ראו כי יוסילי גולם הוא המשפיע את המים, ונעשה צחוק גדול בבית, וגם המהר"ר התחיל לצחוק, ואמר אל הרבנית: ראי נא, ראי! כי בירדת לך נושא סם

נצב על חג הפסח, ותיכף רץ אליו המהר"ל ויקח סאתו את כלי המים
ויאמר אליו ר' נ' ויובילהו אל חדר הבית דין ויושיבהו במקומו.
וסעת הדין והלילה נשמרה הרבנית מלהשתמש עם הגולם לצורכה. ובעבור
המעשה הזאת נתפשט בעיר פראג מה דאמרי אינשי, לזלזל לזה שאינו בעל
מלאכה טוב: אתה מסוגל לתקן שעונים, כמו שמסוגל יוסילי גולם
להיות גרשא מים:

(9)

אך יוסילי גולם היה צד דגים על ראש השנה.

פעם אחת נפל גם המהר"ל בעצמו באותו המעות שטענה ונתנו
הרבניות שהשתמשה עמו להביא מים על חג הפסח, והמהר"ל השתמש עמו
לעשותו לצורה דגים על ראש השנה, וגם כן נסתים הדבר בצחוק. וזו
המעשה ה' איזו שנים אח"כ, פעם אחת ה' חסר בעיר פראג דגים על ראש
השנה, לרגלי רוח סערה וקור גדול. וכבר ה' ערב ראש השנה בבקר ועור
לא ה' בעיר פראג אף דג אחד. וה' לו להמהר"ל צער גדול טוה. ויורה
המהר"ל היתר לעצמו להשתמש עם הגולם שילך לצוד דגים על ראש השנה.
כאמרו שזה הוא חשמיש של דבר מצוה. כי להיות לאדם דגים על ראש
השנה למצוה יחשב. והמהר"ל ה' בטוח, כי תעלה ביד הגולם לצוד דגים
אמילו בשעת הרוח סערה. ויצו המהר"ל להביא מכמורת ויגור על הגולם
שילך אל הנגר לצוד דגים, וכאשר לא היה אז ביד הרבנית מ' קסין או
שק קסין לתת ביד הגולם להניח בו הדגים אשר יצוד, נתנה לו בתחפוזה שק
גדול של תבואה. ויקח יוסילי גולם המכמורת עם השק וירץ אל הנגר.
למרות הרוח סערה והקור הגדול. כתיך כך הובא אל המהר"ל מתנה מאיזה
בשר הסמוך לעיר פראג דג אחד לא גדול כי אם בינוני. וישמח בו המהר"ל
מאד, ובעבור זה לא חשו עוד כל כך על מעשה הגולם ולא צפו לביאורו.
ומסתם טרדת ערב ראש השנה כמעט ששכחו ממנו כל חיים. ויהי לעת ערב
חמן תפלת המנחה הגיע ונצרך המהר"ל להתראות עם הגולם, וישלח לקרוא
אותו אליו. ויאמרו לו, כי עוד לא בא מציד הדגים, ומסתמא לא בא כי קשה
לו לצוד דגים מחמת הרוח והקור, ומתירא לבוא בידים ריקנות. ויען כי
המהר"ל היה לו או דבר נחמץ להתראות עם הגולם, שלח אל הגולם את
חשמיש הקור אברהם חיים לקרוא לו שיבוא תיכף הביתה. ואם יאמר שאינו
יכול לבוא הביתה, יען כי עוד לא עלה בידו לצוד דגים, על זה צוה אותו
המהר"ל לשנות לו, כי המהר"ל מוחל לו הדגים, ויכול לבוא הביתה גם בלי
דגים. וילך ר' אברהם חיים השבש אל הנגר, וירא והנה הגולם עומד במים
ותופס

ותופס המכמורת לצוד דגים. ויעמר ר' אברהם חיים על שפת הנהר ויקרא אל הגולם ממרחק שיך תיכף לבית המהר"ל. וישא הגולם את השק הגדול אשר עמד אצלו עם דגים ויראה לר' אברהם חיים, כי עוד השק איננו מלא עם דגים, וחצר עוד הרבה להיות מלא עם דגים נצודים. ואך יך הביתה אם השק עוד איננו מלא עם דגים, מדת השק היתה כור תבואה. וכאשר ראה ר' אברהם חיים הכיר, כי עוד לא היה חסר בהשק למלאו רק בשך חלק שלישי. אז צעק אליו ר' אברהם חיים ויאמר לו: תדע שהמהר"ל אמר, כי הוא מוחל דך הדגים, ואך תבוא תיכף אליו, ויהי כשמיע הגולם אלה הדברים, חמץ את השק בחפזו וינער ממנו את כל הדגים הניצודים וישליכם המימה. אז"כ ורק על כתיפו את המכמורת ואת השק הריקן וירץ הביתה אל המהר"ל. אז"כ בא גם ר' אברהם חיים אל בית המהר"ל ויספר את כל הדברים אשר עשה הגולם, ונעשה צחוק גדול בבית. וילחש או המהר"ל באזניו לאמר: עתה אני רואה שהגולם הוא מסוגל רק להציץ את היהודים מן צרות שינות. אבל לא לזכות את היהודים עם מצות:

(יא)

לאיזו דברים השתמש המהר"ל עם הגולם?

המהר"ל השתמש עם הגולם רק להציץ את ישראל מן הצרות. ועי' הגולם עשה המהר"ל הרבה אותות ומופתים. וביותר השתמש עמו להלחם נגד העלילות דם, אשר נפרצה מאד בימיו, והרבה הרבה צרות סבלו תושבי עיר פראג ואנפיה מן העלילה הזאת. כאשר המהר"ל היה צריך לשלח את הגולם למקום סכנה גדולה, שלא הי' טוב שיראה איוה איש איתו במקום ההוא, או הלביש המהר"ל את הגולם קמיע כתובה על קלף צבי. ועל ידה נעשה הגולם רואה ואינו נראה. בכל שנה ושנה, מן יום הפורים עד חוה"מ פסח, הי' צריך הגולם בכל לילה להתחפש בבגדי הנוצרים, ולא הי' ניכר כלל מי הוא, כי הי' נראה כנוצרי נושא סבל. יען הי' נאזר עם חבל, כדרך נושאי סבל. והמהר"ל פקר עליו שיתהלך בלילה ברחובות קריה, וביותר ברבע שהיו דרים בו היהודים, וכאשר אך יראה בלילה שאיוה אדם נושא דבר מה על כתפו, או שטוביל איו משא בעגלה, או תיכף ירוץ אליו לברך מה הוא נושא או טוביל. ובאם יכיר שדבר ההוא הוא ילד מת, למען חשך אותו במעונות היהודים, או יחטוף את האיש ההוא עם איתו הדבר, ויקשרם ביחד עם החבל הנאזר בו, וימשוך אותם ביד חזקה אל בית המעצה, אשר נמצאים בו שר השוטרים עם השוטרים ושמוצי העזר למען יאמר עם האיש וינתן בפלילים:

את החיור, ויראו בבטני את הילד המת, אשר נראה כנשחט, נכרך עם סלית של יהודים. המה הבינו תיכף את אשר לפניהם, ויחלו לחקור ולדרוש את הטבח הערבי. הוא החל מהחלה להכחיש, אבל יען כי ה' ניכר כחשו בפניו, ה' מוכרח להודות שהוא לא רצח את הילד, כי אם נגבו מבית קברות הנוצרים לבעבור עשות עלילות דם לר' מרדכי מייזל, אשר ירדפו בלי חשך לשלם לו את הכסף המניע לו. וע"י שאלת השומרים, מי הביאנו הלם ביד חזקה ויכהו ויפצענו, השיב כי פתאם רץ אליו נצרי אלם אחד מן טישיא הסבב, אשר באומץ נבירתו ונס בתואר פניו הנהו מן השרים ולא מן האנשים. והוא כברתו במהלומות גדולות ויפצענו, יען כי לא הניח עצמו להעקר עם החבל אשר ה' בידו. הטבח הערבי נאסר שם בבית הסוהר ונתן בפלילים. למסרת נתפשט המעשה המור הזה בכל העיר, אבל איש לא ידע ולא הבין מאין באתה להם התשועה הגדולה הזאת. אולם נפל פחד גדול על שונאי היהודים מזה. ורק הכומר, טאדעאייס, הוא הבין כי אך יד המהר"ל עשתה זאת ע"י כח שלמעלה מדרך הטבע. וע"כ התחיל הכומר לפרסם בעיר שהמהר"ל הוא מבשף, ונעשה להמהר"ל שונא גדול עוד יותר מבראשונה, ויחשוב תמיד עצות ותחבולות להלחם נגד המהר"ל ונגד כל היהודים אשר בעיר פראג:

(יג)

מעשה הנפלא מבת הרופא.

בעיר פראג היה דר רופא יהודי הנקרא (פעלרשער) ושמו, טאריצ'ר. והגם שזה הרופא היה רחוק מן היהדות מ"מ ה' נחשב ליהודי. לרופא הזה ח"י בת גדולה מן מ"ו שנה, אשר לא הלכה בדרך הישר ומשרכת דרכיה ונתפתחה להחליף אמונתה באמונת הנוצרים. בלי חול המועד של חג הפסח ברחה מבית אביה אל הכומר המפורסם, טאדעאייס, אשר נודע לשונא ישראל גדול, והוא חשב תמיד תחבולות לפרוש רשת לרגלי בנות היהודים אשר תפלנה במצודתו להשתמד. אל המעשה הזה נאחו עוד מעשה אחד אשר קרה או בעיר פראג. נצרים אחת מאיזה כפר הסמוך לעיר פראג וזיתה לשפחה בעיר פראג אינו שנים. בימי החורף היתה אחת מן מחמסי התנודים אצל היהודים ביום השבת, ובכל רבע היהודים וזיתה שפחה הזאת ידועה וניכרת לכל, כי היתה תמיד נכנסת ויוצאת בבתי היהודים. ויקר מקריה לאחר הפורים שנעשה מחלוקת עמה בבית הזה שהיתה שם לשפחה, וברחה פתאם בלילה מבית אדינה. ולא ידע איש אנה ברחתה. אנשי הבית שחיתתה לשפחה אצלם לא דאגו כל כך עליה ולא עשו מן מניסתה שום עסק

עסק ופרנסה, כי חשבו בבירור שכרחה אל הכפר מקום מוצאה לרנ"ל המלוקקת. אבל לא ידע כל איש איזה הכפר הוא מקום מוצאה. הכומר טאדעאוס¹ התוודע מזה שנאכדה בעיר פראג שפחה נוצרית, והחליט להשתמש עם המקרה הזה לעשות עליית דם ליהודי עיר פראג, ויען כי זה הכומר חקר ודרש המיר בסתר מה נעשה בבית המהר"ל, ע"כ נודע לו שהמהר"ל הביא לעצמו משרת אלם, אשר המהר"ל ישתמש עמו לשמר את רבע היהודים מעליית דם. ובעבור זה ארג הכומר את העלייה הזאת באופן שליטתו בזה משמשי המהר"ל, ואולי גם המהר"ל בעצמו. וכאשר אנה לידו מקרה הזה שנפלה בידו בת הרופא להשתמר, ויושבה אצלו מסיגרת במקום סתר אשר בחצר הקלויסטער שלו, אז פתח אותה זה הכומר, שכאשר יבוא היום שהקרדינאל יעשנה לנוצרית, וישאל אותה מדוע תחליף אמונתה, ומה הסבה שהביאתה לזה. כי כן ה' המשפט לשאל מקודם שאלות האלה. אז תשוב אמריה אליו, שהסבה היא, אשר לא תוכל לנשוא את המנהגים האכזריים של היהודים באמונתם, אשר ישאפו בכל שנה לשחוט נפש מן הנוצרים ולהשתמש בהם לערכו בחוץ המצות שאופים על חג הפסח. והכומר למד את לשונה לרבר לפני הקרדינאל, שהיא בעצמה ראתה איזה ימים לפני זה החג הפסח העבר, שבאו בלילה אל בית אביה שני השמשים של רב העיר, אחד ה' איש וקן שפל הקיטה, והשני ה' איש צעיר בקומה סמוצעת עם וקן שחור, אשר לא ה' יכול לרבר כי אם לרמו באצבעותיו בדרך התרשים, ואמר לאביה שרב העיר שלח לו צלוחית דם על חג הפסח. ואביה שילם מטיטב כספו בעד הדם, והדם ניתן לתוך עיסת המצות. וע"כ נמאס לה מאד אכילת המצות עם כל אמונת היהודים, והחליטה להתחיל אמונתה באמונת הנוצרים. וגם זאת למד אותה הכומר לרבר, אשר על פי השמועה נודעה, שהשפחה הנוצרית שנאכדה היא נפלה לקרבן בידי היהודים, אשר שחטוה ולקחו את דמה לחלק בין היהודים קודם זה החג הפסח העבר: היום אשר אשר בת הרופא הובאה לפני הקרדינאל הניע. ויהי כן כמי שחשב הכומר, טאדעאוס², הקרדינאל שאל אותה במשפט, והיא ענתה בלשון למודה כמו שלמד אותה הכומר. וגם בקשה מלפני הקרדינאל לבר יערבו באשמה הזאת את אביה, כי הוא לא אשם בזה מאומה. וגם לא ירצה להיות עד ברבר הזה, כי כל יהודי עיר פראג יראים מאד מפני רב העיר, אשר נחשב לאיש קדוש אצלם, ופקידתי שמרה רוחם מאד. דברי בת הרופא המסומרת³ נתפשטו חיש מהר בכל העיר כחץ מקשת, וחדרה גדולה נפלה על היהודים. הקרדינאל היה מוכרח לערוך מזה פרטיכל אל בית המשפט. ואף כי הבין בלבו שאך עלייה נכונה היא זאת, מ"מ לא היה ביכולתו להעלים חרבר מפני הכומר, טאדעאוס⁴, אשר הפציר והחיש להעריך מזה פרטיכל אל בית המשפט. ואחרי שנערך הפרטיכל שלח הקרדינאל אל המהר"ל חוכן דברי הפרטיכל, למען ידע לחשוב עצה להופיע האמת. מן התוכן

התוכן של הפרטיכל היה נראה שנערך ע"י הכומר, מאדעאוס' בסגנון חריף מאד. כאשר שזאת המשומרת העידה בפני הקרדינאל, שהיהודים מעיר פראג ערבו דם נוצרי בהמצות שלהם על זה חג הפסח העבר. ושנודע לד מפי השמועה שזה הדם היא מן השפחה הנוצרית שנאכדה איזה שבועות קודם הפסח, ושהדם נתחלק בין היהודים ע"י ב' השמשות של המהר"ל, אשר לקח כסף הרבה בעד זה הדם. ובלתי ספק שגם ידי המהר"ל נגואלו בדם נפי נקיה הזאת. כאשר נודע להמהר"ל שנערך מזה פרטיכל אל בית המשפט הבין בודאי שקודם כל תבא פקודה מבית המשפט לתפוס ב' השמשות בלידו מעל משכבם ולאסרם בבית הכלא, כמו שהי' מנהגם תמיד. וע"כ נפל המהר"ל על עצה הזאת, הוא הבין שהמשומרת הזאת אינה מכרת היטב את פני יוסלי' הגולם, וכאשר בעיר פראג לא חסר תמיד בין העניים הארחי פרחי סומינ' חרשים אלמים וחגרים. ע"כ שלח מן האנשים הזרזים איש אחד שיכרוז כי העניים החרשים חרש אחד שיהי' דומה מעט אל יוסלי' הגולם בקומתו ובזקם ויביאו לפני המהר"ל. חברי המהר"ל נתמלאו. וכאשר הביאו לפניו איש חרש, אשר לא ידע בין ימינו לשמאלו מכל הנעשה והנשמע בעיר, צוה המהר"ל להסמין את יוסלי' הגולם בבית אחר, ולפשוט מעליו מלבושיו שהי' רגיל ללכת בהם כימי החור ולתת להגולם מלבושים אחרים, ולהביא לפני המהר"ל את הבגדים של הגולם. ואח"כ צוה המהר"ל לתת לזה החרש הור סעידת לילה כראוי עם יין שרק, ולהשיכו על המשכב של יוסלי' הגולם בחדר הבית דין. זה החרש הור התפלא על זה הכבוד ויהנה מאד מן המאכלים ומן היין שרק, אשר אולי כל ימי חייו עוד לא טעם מעם טוב כזה. וישכב וידם. אח"כ צוה המהר"ל לקחת את הבגדים של החרש הור, ולהניח אצלו הבגדים של יוסלי' הגולם, שהיו ניכרים לכגדו שטש של הבית דין:

ויהי בחצי הלילה ייקפו השומרים את מעון השמש הזקן ר' אברהם חיים ויביאו אל ביתו ויקחיתו ממשכבו ויאסרוהו ויובילו אותו אל בית הכלא. ובאותו השעה הקיפו שיטרים אחרים את מעון הבית דין מקום משכב הגולם, ואיזה מהם באי הביתה. ובהשכם שעל המשכב הזה שוכב השמש השני האלם, החלו להעירו משנתו. וע"י עמל רב עלה בידם להעיר את החרש הור, אשר ישן שינה ערבה ונעימה. כהקיצו משנתו ראה, והנה שומרים לפניו בחרבות ורכמיות, נתכחל מאד ולא ידע מה רוצים ממנו. אולם הם הראו לו שילבש את כגדיו המונחים אצלו. ומחמת הפחד והבהולה לא הכיר שאלה הבגדים אינם שלו וילבשם. אח"כ הובל גם הוא אל בית הכלא, והיו בבקר והנה עיר פראג נעשתה כמרקחה מן הבשורה הרעה הזאת שהעלילו על ב' השמשות של המהר"ל, ופחדו הכל שלא ילכד ח"ו במצודה הרעה הזאת גם המהר"ל בעצמו. ולא ידע איש מה לעזור כזה מלכד לעזור באנחה וזעקה ואמירת תהלים, יום המשפט נגבל להיות אחרי חרש ימים, וגם להמהר"ל נשלחה הזמנה מבית המשפט שיבוא אל המשפט, כפקודת המלך רודולף

רודאף, אמנם המהר"ל לא נח ונא שקט וישתדל הרבה לעזור בזה. ראשית
 צעה חקירה ודרישה חזקה על אנשים וריוס וחבמים במקום שהשפחה
 הנוצרית היתה משרתת, להחירע המקומית שנוכל לחשוב עליהם שהם מקום
 תולדתה ומשפחתה, למען דעת לחפשנה שם, כי ביראי ברחה אל מקום
 מילדתה. וגם חקרו ודרשו היטב הסבה שנוכל לחשוב עליה שבעבור זאת
 ברחה משם. החקירה והדרישה הראתה לדעת שנצרך לחפשנה בד' מקומות,
 ב' כפרים וב' עירות קטנות שהיו רחוקים מעיר פראג רק אינו פרסאות. ויחק
 המהר"ל שמנה אנשים יושלחם בללאט שנים שנים אל אלה המקומות, אשר
 יומילי שם בסוד ויחפשו את השפחה הנוצרית הבורחת. עברו שנים עשר
 יום וכל שמנת השלוחים חזרו ריקם. והי' להמהר"ל גיון ועצבות גדול מזה.
 ויעברו עוד שלשה ימים וישלח המהר"ל בליילה לקרוא לפניו את יומילי
 הגולם, וישאלהו ראשית אם מכיר הוא היטב את השפחה הנוצרית, שהיתה
 מחמסת התגורים אצל היהודים ביום השבת, ויודיעהו שבעבור שנאבדה מן
 העיר פתאם נתעוררה על היהודים עלילת דם. יומילי גולם ענה ברמזיה
 שהוא מכיר אותה היטב, וגם יוכל להכירה אפילו בין אלף אנשים. אז כתב
 המהר"ל מכתב בלשון דמרינה על שם הבעל הבית שהשפחה היתה אצלו,
 באלי הוא שולח אגרת הזאת אל השפחה לבקשה שתחזור אליו. ותוכן
 המכתב היה, כאשר שזה הבעל הבית מתחרט על החטא שחטא נגדה ועל
 העילות שסבלה אצלו לבסוף. ואחרי בקשת מחילה ממנה, הוא מפציר בה
 מאד ומבקש אותה שתחזור תיכף אליו, ולא יחסר לה אצלו מאומה. ובשבו
 זה הוא שולח אליה ציר מיוחד את זה האלם בן משפחתו עם כסף הנצרך
 על היצאות הדרך, לשכור עגלה מיוחדת תיכף ולביא העירה פראג. ועוד
 יורו אותה בדברי חן לבד תחזיר שאלתו ובקשתו ריקם, רק שתשכור תיכף
 עגלה מיוחדת ותחזור עם זה השליח העירה פראג, בזה המכתב הנית המהר"ל
 גם כסף הנצרך שיהי' לה די ותחזיר על היצאת הדרך. וימסור את המכתב
 עם הכסף ליד יומילי הגולם, ויבינהו ויורהו, כאשר שהשפחה הזאת בלתי
 ספק היא נמצאת באחד מאלה הארבעה מקומות, ויפקד עליו בחוקה שיראה
 בכל כחו לחפשנה באלה הד' מקומות, שימילי עצמו איזה ימים בכל מקום
 ומקום ויחפשנה היטב, עד אשר ימצאנה, וימסור בידה את המכתב עם הכסף
 ויראה להחזירה העירה פראג, דהיינו שלא יזין עוד ממנה עד אשר
 תסע עמו העירה. וגם נזר עליו המהר"ל שיראה לקיים השליחות הזאת
 במשך שני שבועות עד יום המשפט. אחד כך הלכישו את הגולם בבגדי
 הערלים ויתנו לו צדה לדרך, וסרם האיר הבקר הלך לדרך:

שני שבועות האלה נזר ועברו, יום המשפט הגיע, ויומילי הגולם עוד
 לא בא. המהר"ל הלך בלב נשבר מאד, ויגזר תענית על כל עיר פראג
 ביום שלמי יום המשפט, וגם צוה להכריז שיתאספו כל היהודים באשמורת
 הבקר של יום המשפט לבתי כנסיות ובתי מדרשים לנמור כל ספר תהלים
 בבכיות

בבכיות וזעקות. ובבית הכנסת הגדולה נגש המהר"ל בעצמו לפני העמוד
לאמר תהלים, ותבך עמו כל העדה, לפני בית הגבוה, הגבנה מאבני נזית
ומיוחד למשפטים הגדולים, החל ההמון להתאסף כבקר, וביתר היו ההמון
מן הנזירים. אח"כ תחלו גם השיפטים לבוא אל בית המשפט. גם הכומר
מאדעאוס עם המשומדת בת הרופא נסעו שמה בעגלת צב. אחרי כן היכלול
ב' השכמים, נסגרים בשלשלאות ומסייבנים בשמירה גדולה, אל בית המשפט,
תם המהר"ל בלית פרנס העיר ר' מרדכי מיוול בא שמה בעגלה נהדרה,
השיפס הגדול היושב בראש נתן אית בפעמון הוהב אשר לפניו כי תחל
המשפט, לראשונה שאל היושב ראש את השמש הוקן ר' אברתם חיים, אם
הוא מורה באשמתו, כי חלק בין היהודים דם נוצרי קודם הן הפסח לערכו בתוך
חמצות. ויענה השמש הוקן שהוא אינו יודע מכלום, אח"כ לקח השמש
היושב ראש צלוחיות קטנות, ממולאות עם משקה אדום, וישאל את החרש
ברמיוה, אם נשא צלוחיות כאלה. ויחשב הדבר בודאי כי יין שרף אדום יש
בצלוחיות האלה, וכי יחפץ השופט לכבדהו בשהיית כוס יין שרף. ועל כן
נענע החרש בראשו לאמר, הן והן. ועל פניו נראו אותות שמחה ותשוקה,
וגם הראה באצבעו לתוך פיו, או נשמע בבית המשפט קול שאון, כי הכומר
מאדעאוס עמד ממקומו ויאמר אל השופטים, כי זה החרש הוא עד אמת
והוא מראה ברמיוה על, הן לאמר, כי אמת הדבר שהיה בידו צלוחיות כאלה
עם דם, ועל זה הורה באצבעו לפי לאמר, כי זה הדם השתמשו בו לאכילה. שונאי
ישראל הנמצאים שמה הסכימו לדברי הכומר. אבל נמצאו הרבה אשר שחקו
מדברים כאלה, ויאמרו כי זה החרש מורה באצבעו לאות על, הן לאמר,
כי רוצה ומבקש לשהות כוס יין שרף אדום. אח"כ לקח המליץ, אשר העמד
מצד הנאשמים, סכין בידו, ולעיני החרש העביר המליץ את הסכין על
צוארו לאות על שחיטה, ויורה להחרש באצבעו על המהר"ל ועל הצלוחיות
הקטנות, אם יודע הוא דבר מה מזה הענין. פני החרש הלכינו וינענע בראשו
להורות, לא, ויענה ע"ז הכומר, מאדעאוס, כי החרש יחשוב שישאלין אותו
אם רוצה לשחט את זה הרב, וע"ז הורה, לא. המליץ התחיל להתייבך עם
הכומר, או צלצל היושב ראש בפעמן הוהב לאות, כי ישחקו המתווכחים.
ויקרא אליו את המשומדת, כי תעיד עדותה ולא תתירא מדבר כל אשר
ידעה במשפט הזה. היא התחילה לספר לפני השיפטים בפה חלק את בנות
כונכר בהפרטיכל מה שהעידה לפני הקרדינאל, שאלה שני השמשים הביאו
את צלוחית הדם אל אביה כלילה בפ' ודת הרב, ואביה שילם במיטב בעד את,
ונתן את הכסף ליד השמש הוקן הזה, וצלוחית הדם הי' אצל השמש הב' החרש.
אשר היא בעצמה לקחה מידי הרם להצניע אותו כרצון אביה. ועל שאלת
היושב ראש, מאין היא יודעת שהשפחה הנצרית שנאכרה היתה הקרבן של
הדם הזה, השיבה, כי מרם הלכו השמשים מכית אביה נתן השמש הוקן הזה
את ידו ליד אביה, לאות על ברכת הפרידה, ואן אמר לו בזה הלשון: **ואל**

תראו אדון, מאריצי! כי כאשר יניע הקור של החורף, יומין לנו חללין כפרה אחרת להיותה מחממת אצלנו התנורים ביום השבת. או נגש המליץ אל המשומדת וישאל אותה, אם מכרת היא חיטב את פני שני השמשים אשר היו בבית אביה, ויודעת היא בכירור כי אלה המה העומדים לפנינו. וחזקה המשומדת בצחוק ותאמר: הלא אלה המה, וגם בחשך הייתי מכידם כראות המליץ שעומדת היא בדבריה בעזות מצח, הציע בקשתו לפני השופטים שישלחו להביא את אביה אל בית המשפט, ולחקור גם אותו אם יאמר כדברי בתו. ויענה היושב ראש כי עוד לפני המשפט נשלח כתב הזמנה אל אביה שיבוא אל המשפט בתור עד, ונדע, כי זה שני שבועות עברו, אשר אביה עקר דירתו לנמרי מעיר פראג למקום בלתי ידוע, ועל כן אין לדחות המשפט בשביל זה:

ככלות היושב ראש לדבר את דבריו האלה, נשמע פתאם בחוץ לפני חלוניו בית המשפט שאין ורעש גדול של צעקת ההמון. כל האנשים הנמצאים או בבית המשפט נבהלו ורצו מהר לפני החלונות וישאלו: מה זאת? מה נקרה שמה בחוץ? ותיכף נודעו, כי באמת נקרה בחוץ נפלאות גדולה, וכך היה המעשה: כי זה יומי נולד האמתי נראה פתאם נוסע בעגלה במהירות ובבהלה לפני בית המשפט אל תוך ההמון, ובעגלה ישבה איתה השפחה הנוצרית, אשר נאכדה פתאם מבית אדוניה, וימצאה יסילי הגולם בכפר כאשר היתה בלית בני משפחתה, והמכתב עם הכסף שכסר לידה פעל אצלה שתמע עמו העירה פראג. וכאשר עברה העגלה דרך הרחוב של בית המהר"ל, העמיד הגולם את העגלה ויקפץ ממנה אל בית המהר"ל, להודיעהו כי מצא את השפחה ולהחליף את בנדי. את כנר הערלים שהי' לבוש בו הפסים ולבש את בנדי שבת אשר לו, כי בכנדי חול שלו הי' לבוש החרש הור, אשר הי' או בבית המשפט. וכאשר ראה שאין המהר"ל בביתו, והראו לו שהמהר"ל נמצא שם בבית אבנים הגביה, חזר וקפץ על העגלה והתחיל בעצמו לרדוף את המוסים שמה לפני בית המשפט, אל תוך ההמון הגדול אשר עמד או שמה, ולזאת נעשה בין ההמון רעש גדול ונשמעו צעקות גדולות. יש מהם צעקו אוי ואבוי! כי יראו לנפשם, לכלתי העבור עליהם העגלה עם המוסים. ויש מהם צעקו ועקת של שטחה וביותר ויהודים הנמצאים שמה השמעו קול הידר גדול, יען כי הכירו תיכף את יסילי גולם האמתי ואת השפחה הנוצרית, והבינו כי מעשה נסים יש כאן, ע"כ שמו בקול הידר ובמחיות כפים. לא ארכה השעה והשמעה הגיעה אל בית המשפט, מה הרעש בחוץ, ויצאו השופטים להכניס בבית המשפט את האוהדים אשר באו. כאשר אך ראה הגולם את המהר"ל יושב בבית המשפט קפץ אליו, וידאחו ברמיה ע"י תנועותיו המשוניות כי מצא את השפחה הנאכדה ויציתה לפניו ונעשה שחוק גדול, אולם הכומר, שאדעאוס עם המשומדת נבהל, פאר, בהודע להם כי נמצאה השפחה הנוצרית, והמשומדת נתעלפה ונפלה על

על הארץ, יע"י זה נתגדל הרעש בבית המשפט עד אשר העירו אותה. אז התחיל השופט הראשי לצלצל בפעמו הזהב לאות על שתקה ומניחה, ויקרא לפניו את המהר"ל ויושיבהו אצלו על הכסא, וישחר את פניו להודיעהו, מי הוא זה החרש השני, אשר הביא את השפחה הנאבדה, ואיה נמציה. אז הציע המהר"ל לפני השופטים את כל עמלו והשתדלותו מהחל ועד כלה לגלות את האמת לעין כל, כי אך עלילה נכזבה היא שנארגה ע"י בת הרופא הבוגדה בעמה ודתה, ויספר איך עזרוהו מן השמים שיתחבם בעצות ותחבולות טובות, להציל נפשות אביונים נקיים מעונש הנם על לא חטם בכפם. השופטים נבהלו מחכמת המהר"ל ויתפללו מאד על דבריו, המה שלחו מיד לקרות את הבעל הבית, אשר שרתה אצלו השפחה הנוצרית הנאבדה. כאשר בא אל בית המשפט הכירה תיכף. וגם השפחה ספרה לפני השופטים, כי ברחה מפני דברי ריבונת אשר התעוררו עליה. וגם הראתה את המכתב אשר בעבורו חזרה העירה עם השליח האלם. אז לא יכול עוד השופט הראשי להתאפק וינשק להמהר"ל על מצחו, וילחץ את ידו באהבה, ויודה לו על עמלו והשתדלותו, אשר הציל בחכמתו את השופטים לכלתי יאשימו נפשות נקיות. הנאשמים נשלה תיכף לחפשי, ובמקומם נשפטה המשוסרת להאכר שש שנים בבית הכלא בעבור עדות שקר. הבורר, מאדעאום, נסע לביתו בבושה ובכעס גדול, כמו שכחוב אצל המן, אבל וחפיו ראש. והמהר"ל נסע לביתו בשמחה ובכבוד גדול, וגם כל העיר פראג צהלה ושמחה:

(יד)

המעשה הנפלא המפורסם בשם צרת הבת.

בעיר פראג היה סוחר יין, נכיר גדול ואיש נכבד, ושמו ר' מיכל בערנער. היינוהו היותר מוכחים היו נמצאים רק במרתופו. כל הכומרים ושרי החיילים קנו תמיד רק אצלו יין. להסיתר הזה היתה בת יחידה יפת תואר ומשכלת בת ט"ז שנה. אשר היתה עקרת החנות והמנהלת את כל מטבחי היין, יען כי היתה בקיאה באיזה לשונות ויכלה לדבר עם כל מיני האנשים. גם הבורר, מאדעאום, אשר היה מפורסם לשונא ישראל גדול, בא שמה תמיד לקנות יין. אמנם היא הפיל עינו הרעה על בת היחידה, אשר ישבה תמיד בהחנות, ויארב עליה להבין רשת לרגליה שתבוא אל ביתו, למען יוכל לפהות אותה שהחליף דתה כדת הנוצרית. ולא בת ישראל אחת נפלה ברשתו באופן כזה, כי הוא היה בעל מלאכה גדול בזה. אולם אל בת היחידה הזאת לא הו' לו עוד שום שייכות והיכרית עמה שיוכל למשכה בחימו, כי היא היתה באמת בתולה צנועה בעלת

מדות

מדות טיבות, וגם הוריה היו אנשים מכיבדים יראי שמים ומיוחסים גדולים, ושטרו את בתם היחידה ככבת עינם. ולא נתנה אפילו בשבת וימים ללכת לטייל החוצה. ויפיל זה הכומר על עצה הזאת. הוא התחיל לקנות יין בהלאה. וזאת הבת יחידה היתה מנהלת הפנקס וכותבת כל החשבונות. וכעבור איזה זמן שלחה אל הכומר את המשרת עם חשבון כמה מניע, והכומר שילם הכל. ומזימת הכומר היה, שע"י זה יוכל לעשות איזה סבבך בהחשבון, עד שתהי' הבת יחידה מוכרתת לבוא לביתו עם הפנקס, להראות לו הטעות. ועצה הזאת עלתה ביד הכומר להוציא מחשבתי לפועל, כי כמה פעמים בא המשרת עם החשבון ושילם כראוי. ולאחר איזה חדשים כאשר נשלח המשרת עם חשבון כידו, אמר הכומר שהחשבון אינו צדק, וכי המשרת רוצה לקחת כמה בחנם בעד עשר צלוחות יין יותר מכפי המניע, על פי החשבון שנכתב בהפנקס של הכומר. המשרת התנצל שהוא לא כתב החשבון כי אם בת הבעה"ב. ואמר הכומר שהיא מעתה בחשבינה, וכאשר תבוא אליו עם הפנקס יראה לה את הטעות. המשרת הלך לביתו עם החשבון, ויספר להבת יחידה בדברי הכומר. היא לא עלתה על דעתה כל דע, יען כי לקחה אתה את המשרת. ותקח אתה את הפנקס וילכו שניהם אל הכומר. כאשר באו שמה. סיפר הכומר לפני הבת יחידה, שהמשרת הובע בעד עשר צלוחות יין יותר. ובקש מאתה שתכתוב לו חשבון צדק כמה מניע עפי' הפנקס. היא עשתה כן. אמנם החשבון השני היה ג"כ כחשבון הראשון. ויתפלא הכומר ע"ז, ובתוך כך ויהי כמזכיר את הנשכחות, ויקרא בקול: "נזכרתי שהחשבון צדק, אולם גם אתי הצדק! כי לפני איזה שבועות הובא לי עשר צלוחות יין שהיו כמו חומץ, ולא רציתי לקבלם, ע"כ לא נכתבו אצלי בפנקסי". ועל זה התפלאה מאד הבת יחידה, כי ידעה שהיא שלחה תמיד אל הכומר הוה מן היינות היותר מוכתרים. ויצוה הכומר להמשרת שלו שיביא את העשר צלוחות יין העומדים במרחצונו במקום מיוחד בס' מיוחד. וכאשר הובא היין אמר הכומר אל הבת יחידה: "הלא אנכי פתחתי רק צלוחות אחת הזאת אשר איננה מלא, ואם לא תאמיני לי פתחי לך בעצמך צלוחות אחרת, ותשמעי ותראי כי חומץ הוא ולא יין". היא התרצה בזה, ותקח מן הס' צלוחות מלאה והצוה להמשרת שלה שיפתח את הצלוחות ויתן לה כוס יין לטעים. בלתי ספק שהכומר עשה מקודם את כל היין הזה שיהיה יין נכד נמור. והבת יחידה הזאת לא עלתה על דעתה שאמר לשתיים זה היין, אפילו אם הוא רק סתם יינם. כאשר טעמה את היין ראתה כי טוב הוא באמת, ותשת כל הכוס. ותאמר בשחוק אל הכומר: "הלא יין הוה הוא טוב ויפה! ומה ירצה הארץ מזה היין?" ויעשה הכומר כמתפלא, וישמע גם הוא מן היין ויאמר: "הלא באמת יין טוב הוא!" ויצוה לפתח עוד צלוחות

צלוחית, ותמנעם הבת יחידה לראשונה, ותרא כי גם זאת הוא יין טוב, וגם הכומר שתה אחריו ויאמר, כי עתה הוא רואה שהיא היה במעות וכו' הצדק עמה. ובהוהך כך התחיל הכומר בפה חנף לבקש מחילה מן הבת יחידה על אשר חשדה בחנם, וגם את ידה לקח בידו וילחץ אותה באחבה ובהבנעה. האמנם כי מעודה עוד לא נתנה ידה לאיש ור, אולם כאן לא יכלה להעיו נגדו, וגם היין נסך אשר שתתה עוד לזה. ותענהו כי אין בלבה עליו כלום, כי כל האנשים אך בשר ודם המה ועליונים למעות. אחרי כן שילם לה הכומר את כל הכסף המגיע לה על פי חשבונה, ויתחיל לכניס עמה בכל פעם יותר בדברי חיבה וידידות. ולעומת זה גם הבת יחידה, אחרי אשר שתתה היין נסך, ואחרי אשר נתנה ידה להכומר, בער כל זאת בקרבה כאדם הנחש, ונהפך לבת בקרבה ליהנות מן דברי הכומר, ונכנסה גם היא עמי בדברים ונתקשרת אליו בכל פעם יותר. וכאשר הלכה לביתה נתנה היא מעצמה את ידה אל הכומר, ותפד מעמו בדברי אהבה, עד אשר היו מקום להכומר לבקש אותה לבא לפעמים אליו, דברי הכומר פעלו מאד על לבו לרעה, ומאז והלאה התחילה לשלוח מכתבים להכומר ע"י משרתו שבא לקחת יין עבור הכומר. וגם הכומר כתב לה מכתבים ומשכה אליו בכל פעם יותר, עד כי התחילה ללכת מעצמה אל הכומר בסוד. וכן נמשך הדבר איזה זמן, עד כי פעם אחת לא באתה הבת יחידה לביתה לישון, ונאבדה כמו אבן במים. אצל הוריה נעשה רעש גדול ונשמעו צעקות ובכיות, כי לא היה להם בנים מלבד הבת יחידה הזאת. המה התחילו לחפש איתה, ולחקיר ולדרוש אצל אנשים אם לא ראה איש אותה. עד אשר נודעו מאיש אחד שראה אותה באותה הלילה שנאבדה, כי הלכה בזה הרחוב הצר המוביל אל ה"קלויסמער" שהוא של הכומר, טאדעוואס. הבשורה הרעה הזאת פלחה כליותיהם, כי הבינו אשר ברעה היא, אם נפלה ברשעו, ויריצו אל הכומר בבכיה וצעקה שירחם עליהם ויחזיר להם את הבת יחידה שלהם. אולם הכומר שהק מדבריהם, ועוד רגז עליהם, באמרו, כי לא ראה אותה ואיני יודע ממנה מאומה. חזרה הלכו לביתם במר נפש ודמעות על לחים, וכל רואיהם ככה לבו בקרבו על שברם הגדול. הכומר, טאדעוואס, נעל את הבת יחידה בחצר ה"קלויסמער" שלו במקום סתר, אשר לא יהיה באפשרות לשום בן אדם לראות אותה ולדבר עמה דרך החלון, וירא שלא יחסר לה מאומה. ויכנס אליה בכל יום לדבר עמה אדות חדת הנצירות שתקבל עליה, ותתחיל ללמדה את התפלות שלהם. לבסוף הכיר הכומר כי נפלו פניה, ובי גראו בה עצבון וסרה שחורה. אז הבין הכומר כי ישיבתה גלמודה תחליש את עצביה, ואין רפואה למכאוביה כי אם שמיציא לה חתן כראוי לה, אשר יוכל לבוא אליה לפעמים לדבר עמה ולהתרועע עמה.

הכומר

הכומר שאל מדוע פניה רעים, וינחם אותה וידבר על לבה, כי לא תאריך
עד שיביתה גלמודה, וכי דואג הוא עבודה לשרך לה חתן פונד כראוי
לה, אשר תראנו בקרוב:

איו פרסאות הרחק מעיר פראג היה דר דוכס זקן ועשיר גדול, ולא
ידיה לו בנים, כי אם בן יחיד משמנה עשרה שנה. הכחור הזה היה נחמד
למראה ואיש משכיל ומלומד גדול. הכומר, מאדעאוס היה ירדו ואהבו של
זה הדוכס הוקן, והיה כבן בית אצלו. ויעלה על דעת הכומר הזה לשרך
את הבן יחיד של הדוכס עם הבת יחידה הישראלית, אשר ישבה אצלו כמו
בשביה. ויסע הכומר אל הדוכס והציע לפניו את הדבר, ויפאר מאד מאד
את הבת יחידה, ויספר לו הולדתה. ואצלם היה זאת ימים גדול לקחת בת
ישראל מטורית. וידבר גם על לב הבן יחיד שהצלחה גדולה תהי' ואת
עבודו אם יוכה לקחתה לאשה. והחליטו שיבוא הדוכס עם בן יחיד העירה
פראג ביום הראשון. כדרכם לנסוע להקלויססער, וישארו אצל הכומר על
פעודת צהרים, ואז יציג הכומר לפניו את הילדה, ואם תמצא חן בעיניהם
יתרצו כזה. והי' ביום הראשון ויבוא הדוכס הוקן עם בנו יחידו העירה
פראג, ויעש הכומר, מאדעאוס לפניו משתה גדול. כמוב לבם ביין שלח
הכומר לקרוא לפניו את הילדה. והיא כבר ידעה אל מה הדבר מגיע, כי
הכומר הודיע לה מקודם שתתקשט ותחליפה עצמה כראוי, כי היום תקרא
לההיצב לפני חתן מפורד. והיא בן עשהה ותבוא לפניו בעת משתה היין.
ונשאה חן מאד בעיני הדוכס ובעיני בן יחידו. הם לא נסעו עוד ביום הזה
חביתה, רק נשארו ללון אצל הכומר, למען יוכלו לדבר יותר עם הילדה
הזאת. ליום המחרת הוכן עוד משתה גדול אצל הכומר, והילדה נקראה אל
המשתה וישבה אצל בן הדוכס מתחלת המשתה עד סופו בליל שמו, כמו
חתן ובלה. ואחרי המשתה נתנו ידם זה לזה לאות כי נגמר השידוך.
ויחליטו לעשות החתונה אחרי שני חדשים. ובאותו היום שהקרדינאל יביאנה
בברית דת הנוצרית, תהיה אחרי כן החתונה. והחתן נתן להכלה במתנה
מכעת וזהב עם אבן טוב יפה. ועל המכעת היו נחקקות שתי אותיות של
שם בן הדוכס. אחרי כן התפרדו זה מזה בכבוד ויסע הדוכס עם בנו לביתו:
אמנם הורי הילדה גם הם לא נחו ולא שקטו בכל העת ההיא. הם
השתדלו בכל הכחות להציל את בתם מתחת ידי הכומר, מאדעאוס. אולם
לדיק היתה כל יגיעתם. כאשר ראו הוריה כי אין להם מושע ומציל
בערים, החליטו לנסוע ישאר בשם הנאון הגדול ר' יעקב גינצבערג מ"ק
פרידבערג זצ"ל שיושיעם מצרתם, כי הדבר נוגע גם אליו. ויענה להם
הנאון: הלא יש לכם בעירכם לרב אב"ד הנאון הצדיק הגדול המהר"ל,
ולמה באתם אלי, הלא הוא יוכל להושיע לכם יותר ממיני. ויכתב הנאון
הריג להמור"ל מכתב בקשה, שהיא מבקש אותו מאד שיכניס עצמו בדבר
זה, וישתדל בכל הכחות להציל את בת ההורים האיטללים האלה מן
הרשת

הרשת אשר נלכדה, כי הדבר נוגע גם אליו, יען כי הוא קיבם וגואלם. כבואם לביתם מסרו תיכף את המכתב ליר המהר"ל. ויבקשו ממנו בבכי ובתחנונים שיושיע להם מן הצרה הגדולה הזאת. המהר"ל ה' לו ענמה נפש גדולה מזה המכתב. יען כי לא רצה להלחם עם זה הכומר. מאדעאום, כי הכיר אותו לנחש גדול נוקם ונוטר ושונא ישראל מאד. אולם חזקו עליו דברי הגאון מוהרי"ג, כי היתה ידירות גדולה ביניהם. ויתישב המהר"ל עצמו להשתדל בדבר הזה בסוד גדול לפני אנשי עירו, למען כל יבולע הכומר שהמהר"ל הכנים את עצמו בדבר הזה. ועל כן ענה המהר"ל בפני כל האנשים הנמצאים בביתו בקול דם, שאין לו שום עצה להושיע להם, ושאינו רוצה כלל להתערב בדבר הזה. אכן בצליה שלח המהר"ל בסוד את השמש הזקן ר' אברהם חיים לקרוא לפניו את ההורים האומללים של הילדה הזאת. כבואם אל זממהר"ל אמר להם שיכנים עצמו בדבר הזה לבקש אינו עצה להם. אבל באופן כלל יודע לאיש שהוא מתערב עצמו בדבר הזה. ויצוה אותם כי יכינו תיכף ביום המחרת במקום נסתר בחצרם ענף צב רחומה בסוסים טובים, עם בעל עגלה טוב, שייהי איש נאמן רוח ובעל סוד. ומלבד זה עוד שני אנשים גבורי חיל, אשר יהיו אנשים נאמנים אהובים וידידים להם. והמה יהיו מוכנים ומזומנים בכל רגע לברוח עם הילדה, כאשר אך תבוא הביתה. וגם שאל אותם המהר"ל אם יש להם מקום טוב כאיו מדינה אחרת לברח עמה שמה, שתוכל לשבת שם כמנוחה ושהתנו עין עליה כראוי. ייאמר אביה שיש לו אה בעיר אמשטרדם, אשר יש לו שם ג"כ המסחר היותר הגדול מן כל ימות. והוא גביר גדול, וגם בן הורה וירא שמים, ושמו ר' חיים בערניק. שם יוכל להיות מקום טוב עבירה. ויטב הדבר בעיני המהר"ל ויסכים למקום הזה כי טוב הוא. ויצוה לאביה ולאמה שיתענו שלשה תעניתים מן יום המחרת, יום אחר יום, ובצליה יאכלו. ובכל שלשת הימים יגמרו ספר תהלים כלו בבכיה בכל יום ויום. אחרי כן שלחם לביתם, ויורום לבלתי יוכירו בפני כל איש שהיו הליצה אצלו, או שהוא מתערב בדבר. ההורים האומללים הלכו לביתם כלל מלא תקוה, ויעשו ככל אשר צוה אותם המהר"ל:

בשלשת ימים האחרונים האלה, אשר הורי הילדה התענו בתפלה וזעקה ובכיה, התחילה הילדה שם בחדרה להתגעגע מאד אחרי אביה ואמה, בזכרה איך המה מילדים עליה, ואיך המה היו הורים טובים אליה ועתה בגדה בהם והשליכה אותם אחרי גוה, ללכת אחרי אנשים צרים, ולא יכלה להתאפק ותבך כל הלילה, כי ראתה אשר אין מנוס לנפשה מן הפח אשר נלכדה בו. למחרתו כאשר בא אליה הכומר, וירא כי נפלו פניה ועיניה אדומות, שאל אותה, מה קרה לה, ותענה אליו כי איננה מעט בק הבריאות, אולם אין דבר כי עוד מעט ותעבור המהלה מעליה. בעת ההוא קרה מקרה שהקרדינאל אשר בעיר, קראקו" קר"ו אליו את כל הכוהנים

אשר

אשר היו תחתיו לאספה גדולה. וזאת היה פלא, שגם הכומר, מאדעאוס' נסע על אספה הזאת, אף שלא היה תחת הקרדינאל ההוא, טרם שנסע הכומר מביתו ל.קראקו'. הוזהר את משרתו מאד, לכל יניחו לכל איש זר ליכנס בחצר הקלויססער. להמהר"ל נודע הדבר, שהכומר, מאדעאוס' נסע ל.קראקו' על אספת הכומרים. ויקרא המהר"ל אליו בלילה בסוד את יוסילי גולם ויספר לו, כי בת ישראל נפלה ביד הכומר, מאדעאוס', וכי היא בוראי יושבת שם באיזה חדר נסתר בחצר הקלויססער, ועל כן הוא נזוד עליו כי בליל הבא יציל משם את הילדה ויביאנה אל בית אביה ר' מיכלי בערגער ובשביל זה הלביש את הגולם עם הקמיע הירוע אשר על ידה נעשה, רואה ואינו נראה'. וגם מסר המהר"ל לידו מכתב קטון, כתוב בו לאמר: אנכי זקנד באתי אצלך מן השמים להצילך מכאן, החביא עצמך בשק הזה, ואנכי אשא אותך אל הירד'. ויתן המהר"ל אל הגולם שק גדול שיקחו עמו, ויצוהו ללכת תיכף בבקר אל חצר הקלויססער, ויאמר לו שיעמיד עצמו אצל הדלת הקטון של ברזל, כי דרך שם נכנסים ויוצאים אנשי החצר, ישם יש מנעול כזה, אשר מבפנים יש ביכולת לפותחו גם בלי מפתח. אבל איש זר אינו יודע איך לפתוח מכפנים בלי מפתח, אם לא ראה איך נעשה הרבב ועל כן ציה את הגולם שיעמוד שם מן הבקר, יימתין עד אשר יצא משם איזה איש, ואז יהי ביכולתו כאותו הרגע ליכנס ולא ירגישו אותו, כי עזי הקמיע ה', רואה ואינו נראה'. וגם פקד על הגולם, שבאשר יעלה בידו ליכנס, יטייל בהחצר שם כל היום, ויראה היטב איך פותחים את הדלת בפנים בלי מפתח, וגם יחפש שם היטב בכל המקומות, עד אשר יתודע לו החדר שהילדה יושבת בו, ויכנס שם בלאט, ויחביא עצמו בחדרה עד אשר חצות הלילה, שיראה שכל אנשי החצר כבר ישנים, ואז אם גם הילדה תישן, יעיר אותה ויניח לפניה את השק עם המכתב, ואחרי קריאתה את המכתב יפתח את השק לפניה, כדי שתכנס בו, יאזיקנה על כתפו ויצא עמה דרך דלת הקטון של ברזל, וישאנה אל בית אביה ואמה, ויצא משם ויבוא אל בית המהר"ל לישון. כל זה אמר המהר"ל את הגולם והזהירו איזה פעמים על כל דבר ודבר, עד אשר הראה הגולם שהוא מבין הכל, ומקבל עליו למלאות הכל באמיר אליו. יוסילי גולם הודרו והודוין עם הכל כבקר השכם והלך שמה, ועלה ביה לעשית בשלימות ככל אשר נזר עליו המהר"ל, ובשעה השניה אחר חצות הלילה הביא יוסילי הגולם את הילדה בהשק אל בית אביה. מי יוכל לתאר ולספר את השמחה עם הבכיה שהיתה אז בבית הזה, כאשר ראו פתאם ההורים האומללים את בתם היחודה עומדת לפניהם. היא נפלה על הארץ דרגלי הוריה ותשק אותן, ועזעפיה ירדו מים, בבקשת מחילה מהם על אשר עשתה הנבלה הזאת. האב והאם נפלד על צוורה ויכסו בנשיקות חמית את כל אבריה. ועל השאלה אשר שאלו אותה: מי הביאך הלום? כי הוא המורה ומציל שלך? איה הוא? לא ידעה

ידעה מה להשיב, רק הראתה את המכתב שהשיגה מאת הגולם, ותאמר כי זקנה מעולם העליזין בא אליה בלידה והניחה בשק גדול, ונמלט עמה והביאה הלים. האב והאם האמינו בדבר וחשבו, כי המהר"ל המשיך אותו שיבוא מעולם העליזין להציל את נכדו. אמנם נזכר האב את דברי מהר"ל אשר הזהיר אותו לברוח עמה תיכף למדינה אחרת, ויאמר אל אשתו: לא עת עתה להשתעשע עם בתנו ולהרבות בדרבים עמה, נשקי אותה כל אשר תוכל, כי עלינו לברח תיכף עמה אל אחי, העירה אמסטרדם. לא ארכה השעה והיכן הכל לנסוע בדרך הרחוק הזה. ר' מיכלי בעדנער עם בתו ועם עוד שני ירדיו אנשים וריוזים ישבו בעגלת צב, אשר עמדה מוכנת בחצר, ויסעו:

ויהי בבקר והנה רעש גדול נשמע בכית משרת הכומר, כאשר נודע לו שהילדה היהודית ברחה. המשרת הזה נתירא מאד מפני הכומר לכל יאשים אותו בפליטת הילדה. ולא היינו יודעים לעולם מה העצה שעשה לעצמו המשרת, למען כל יוכל הכומר לחייב אותו בדבר הזה, אכן מן המעשה הנזכר הלאה אחר מעשה הזה ניכל להבין שהמשרת נפל על עצה הזאת. הוא לקח מן מרתוף הקלויסטער עצמות אדם מת, וניחם על המטה אשר שכבה עליה הילדה, ויעשה שרפה בחדר הזה, ופרס שבאה חברת המכבים נשרף כל החדר. והמכבים מצאו עצמות שרופים מן אדם. ואח"כ נערך פרטיכל, שנשרף בחדר של הצר הקלויסטער איש זר, אשר בא אל הכומר בשביל איזה דבר. ונכתב בהפרטיכל שם האורח הנשרף כמו שאמר אח"כ הכומר, ובהמעשה השני שאחר מעשה הזה נזכר שהמשרת נקם עצמו בהכומר ומסר אותו גם כזה. כאשר שהכומר משך אליו בערמה את הבת יחידה של ר' מיכלי בעדנער, ופתה אותה להמיר דתה, וסגר אותה כשבית חרב, ועינה אותה עד שמאסה בחייה, ושרפה על עצמה את החדר שהיתה מגורה בו. כאשר בא הכומר, מאדעאוס' מעיר, קראקוי' לביתו וירא את שברו, אחזהו פלצות כשמעו דברי משרתו. אולם נאלץ דום, כי לא הר לו מה להשיב להוכיח כי שקר בפי משרתו. והי' סיכרה לשחוק. אבל בלבו הבין כי השרפה היא אך מעשה ידי משרתו, לבעבור כמות עינים על פליטת הילדה, ויחשד את משרתו כי בעד בצע כסף שלח אותו לחפש ויחלט הכומר להנגם במשרתו, כנזכר הלאה בהמעשה שאחר זה. והנה כן גם לפני הדוכס הציע הכומר את הדבר כדברי המשרת שלו, כי בעת היותו בעיר, קראקוי' על אספת הכומרים נקרה מקרה לא טוב בחצר הקלויסטער, שאיזה שעות אחר חצות לילה פרצה אש גדולה, ותאחז בחדר ההוא שאותה הילדה היתה ישנה בו, ופרס באו המכבים היתה למאכלת אש, ואך עצמותיה נמצאו שם:

כאשר שמע בן ירדיו של הדוכס את הבשורה ידעה הזאת, כי כלתו אשר נקשר עמה בעבותות האהבה, נשרפה בחיים חיותה, התחלחל מאד ופלו

אשר נקשר עמה בעבותות האהבה, נשרפה בחיים חזותה, התחלחל מאד ויפלו פניו ונברה עליו כחלת התרגנות העצבים. כי כח דמיונו תאר לשני תמיד איך סבבה לבת האש את גוית כלתו אהובתו, בשכבה על מטתה בחדרה נעימה. ואיך היא העירה פתאם ממכאיביה ולא יכלה עוד להלחם עם סר המות. בזכרו זאת המזעזעז עליו, ומעת ההיא לא ידע שלל בעצמותיו. לא אכל ולא ישן, ויהי כאיש נדהם. הדוכס הזקן הבין מחלת בנו, ויבקש עצות להניחו מרגזו. הוא השתעשע אותו בכל מיני תענוגים, וגם בקש לשדכנים שיבקשו עבורו שידוך הגון כראוי לו. אולם כל זאת לא הועילה לו, כל תענוג לא ערב לו, וכל עלמה לא מצאה חן בעיניו, אחרי מעט את היופי, את יקרת הרוח ואת מוג המבט של העלמה היהודית. לכן החליט ברעתו כי אך זאת תהי נחמתו, בקחתו לאשה עלמה יהודית, עדינה ויפה ככלתו הראשונה. וכאשר הבין בן הדוכס כי כבר יהי עליו הדבר להשיג עלמה יהודית עם כל המעלות. כי לא דבר נקל הוא שתתרחצת בת ישראל להמיר דתה בדת הנוצרית. וזאת אשר תתרחצ לזה, אולי לא תמצא חן בעיניו. לכן עלה ברעתו שיסע למדינה רחוקה, ושם יתניח בלתי ידיעת אביו וגם ילמוד תורה, ואח"כ ישא אשה בת ישראל כאשר יחפץ, כי הלא מן כסף לא תהי לו מניעה. ולמען יהי לו די כסף, הציע לפני אביו, כי אך רפואה אחת מצא למחלתו, כי כל זמן אשר ישב פה לא יוכל לשכח את הכלה הנשרפה. ואם עוד יתמשך בן הרבר אז יוכל לקנות, כי אך בין המשונעים יתנו לו מקום. ועל כן עצתו האחת והמשוכחת היא, אשר יסע לעיר, וינעצא להשתלם בלימודים ולגמור בחי ספר הגבוהים במשך איזה שנים. ועל ידי אשר ישים מעיינו כל היום בחכמת הלימודים וההשכלה הגבוהה, ישכח לאט לאט בכל פעם יותר ויותר את יגונו. ואז יוכל לחזור לבית אביו ולבקש שידוך אחר. הדוכס הזקן אם אמנם אהב את בן יחידו מאד, והי' כבר עליו מאד להפריד ממנו על זמן רב. אבל לא הי' לו עצה אחרת כי אם לעשות את רצון בנו. כי באמת הי' ירא לנפש בנו, אשר לא ישחנע מגודל יגונו. ואמר בלבו אולי יש תקוה, אשר ישכח צרתו ע"י עיונו בלימודים. ועל כן נתן לבנו הרבה כסף ככל אשר שאל מאתו, וישלחתו העירה, וינעצא. שם שכר לעצמו בן הדוכס חדר מיוחד, והתניב עצמו כמו סוחר הנוסע במדינות זרנגי עסקיו. ויעש דחזה עם הבעל הבית אשר שכר אצלו החדר, שיכול להיות שהוא לא יבוא אל החדר הזה כי אם איזה פעמים בשנה, ומ"מ ישלם עבור כל שנה ושנה בעבור שיעמוד החדר ריקם ומוכן לפניו תמיד. רק אחת שאל מאת הבעל"ב שבאם יבואו על שמו מכתבים, כאשר הוא לא ידע שם, אז יקח נא הבעל"ב את המכתבים מן הכי דואר, וישליכם החדר דרך הדלת. וכך זה עשה למען יהי לו מקום שאביו יכתוב לשם מכתבים אליו, וכן הוא ישוב שם מכתבים לאביו. וכאשר כימים ההם

היה מפורסם מאד בעולם הגאון הגדול ר' יעקב גינצבערג סק"ק פרידבורג וצ"ל. והי' נחשב בימיו לגאון השני של המהר"ל, כי הי' ג"כ חכם גדול בכל ההכמות ישראלי השניות. והוא הי' רבו של הגאון בעל תוספות יוט". ע"כ הסכים בן הדוכס בדעתו לנסיע להגאון גינצבערג שיגיד אותו וילמד עמו תורה. כאשר בא שמה בן הדוכס נשא חן מאד בעיני הגאון גינצבערג. ולא ארכה העת והגאון גייד אותו, ויקרא שמי בוישראל אברהם, וגם נתן לו שם משפחה, "ישורון". הגאון גינצבערג למד בעצמו תורה עם הגר אברהם ישורון. ויען כי היו לו דעה רחבה ומוח טוב קבל במהרה את כל אשר למד אהו הגאון. אולם יען כי הגאון הזה היה הרב והאב"ד ור"מ דק"ק פרידבורג, ע"כ הי' מרוד גדול ולא הי' ביכולתו להשתדל עצמו עם הגר הזה, וישלחנה העירה, אמשטרדם אל הישיבה הגדולה אשר היתה אז שמה. וגם נתן לו מכתב תעודה שהוא בחור הגון ומיב ובעל שכל חריף, וגם שהוא שאר בשרו. ולכן ביקש בהמכתב מאת הראש ישיבה שיקרבו בשתי ידיו. והגן השתחו עליו בשתי עיניו. אברהם ישורון הגר התפרד מאת הגאון מהר"ל גינצבערג בבכייה, ויברכוהו הגאון בהצלחה גדולה, וגם הבטיח לו כי בעיר, אמשטרדם יורמן לו מן השמים ויוני הראוי לו. וימסור בידו מימן הזה, שכאשר יציעו אליו שידוך ויאמרו לו שהכלה היא מיוחסת שהיא משפחת הגון גינצבערג, ידע שזה השידוך הוא מיב עבדו, והכלה הזאת היא זונה. וגם יעצרו הגאון לבדליה יגדה המיד שהוא גר, כי אם יאמר שהוא מעיר, בוקארעסט, וישבו אברהם ממשפחת "ישורון", וגם שהוא ש"ב של הגאון מהר"ל גינצבערג מעיר פרידבורג, אשר בנקל יהי' לכל איש להחזיק הדבר אנל הרב סק"ק פרידבורג :

ויסע אברהם ישורון העירה, אמשטרדם ויבא לפני הגאון ראש הישיבה יוסף לו מי היא, וגם הראה לו את המכתב של הגאון דק"ק פרידבורג. ראש הישיבה קבלו תיכף ויקרבו מאד ויתחיל ללמוד עמו תורה. אברהם ישורון למד תורה בהתמדה גדילה ובחריפות, ונעשה גדול בחזרה ומפורסם בשם, העילוי מבוקארעסט. ובתוך זה העת נסע בכל פעם לעיר, ווינעצא לקבל המכתבים ששלח לו אביו הדוכס הקון ולהשיב עליהם. למען יחשוב אביו שבאמת הוא יושב בעיר, ווינעצא ולומד בבתי ספר הגבוהים להשתלם בלימודים. שתי שנים למד אברהם ישורון בישיבה ההיא בעיר, אמשטרדם. אחרי כן פקד עליו ראש הישיבה שיסע לעיר מולדתו וישא אשה. ויענהו אברהם ישורון כי עיר, אמשטרדם נראית לו יותר לקבוע דירתו בה, יען כי אנשיה יושביה הם יראי שמים ובעלי תורה, אשר לא ימצא כזאת בעיר, בוקארעסט. ועל כן ברצונו יותר לקחת אשה מעיר, אמשטרדם ולקבוע דירתו בה. וגם פרסם שהוא יפד מן כמה שירצו ממנו, כי אין חסד לו כסף. וכמה כסף שיוצרך לו עבור שידוך

שירדך חנן ישלח לו אביו, יען כי אביו הוא עשיר גדול, והוא בן יחיד
אצלו, השביעה הזאת של הישיבה-בחור העשיר התפשטה מחר בכל העיר,
השוכנים החלו להציע לפניו שירוכים שונים, אשר רחם אותם בקש. עד
אשר הציע לפניו שרכן אחר שישתדך עם העלמה הנמצאת בבית הגביר
ר' חיים בערגער. והשם היה בעיר, אמשטרדם, שהיא יתומה בת אחיו
ויש לה ירושה גדולה, וכאשר לא הי' לה בעירה אצל מי לחיות, ע"כ
באתה לחיות בצל דודה, והיא ידע' העומר שלה. ובתוך שאר המעלות
שחשב השדכן סיפר גם יתים, שהיא מתיחסת שתאן הגדול ר' יעקב
גינצבערג מעיר פרידבורג הוא שאר בשדה הקרוב. וכאשר שמע אברהם
ישרון שהכלה הזאת היא מתיחסת להנאן מהרי"ג, הבין שהנאן
מהרי"ג קלע את דבריו ברוח קדשו על העלמה הזאת, ובלתי ספק שהיא
בת זוגו. ייענה להשדכן שהשירדך הזה נראה בעיניו, וצוהו להשתדל
בזה. כמובן לא הי' להשדכן עבודה גדולה לגמור זה השירדך, שהי' עם
כל המעלות משני הצדדים. ורק בענין היחוס רמזו זה את זה. החתן
רימה את הכלה ביחס תולדתו, כי לא רצה שהי' נודע שאינו מורע ישראלי,
וכי נר הוא. וכן הכלה רימזה את החתן ואת כל העיר, אמשטרדם, ביחס
תולדתה. כי לא רצתה שהי' נודע מאין היא הובאה היום, כי יראה
לבלתי יתפרסם השם רע שהי' לה בעירה שבקשה להסיר דתה. בקצור
שהשירדך נגמר בבי טוב, ונעשה תנאים בכבוד גדול. האמנם שהכלה היתה
נראית בעיני החתן, כאלו הוא מכיר אותה מכבר, אבל לא עלתה על
דעתו שהיא היא כלתו הראשונה. כי מכבר הי' נחקק במיתו שנשרפה אצל
הבוסר בחצר הקלויסמר:

איזה שבועות אחרי התנאים קודם החתונה קנה החתן עבור הכלה
מתנות יקרות, ובהן היו נמצאות שתי סבעות זהב עם אבנים יקרות. כאשר
הביא החתן להכלה את המתנות, נסתה בפניו להתקשש עם המתנות,
ולמען תנסה להביא אצבעותיה בהטבעות, היתה מוכרחת למשוך מאצבעה
הטבעת שהיתה עליה מכבר, וכאשר הניחה הטבעת הישנה שלה על השלחן
לקח החתן את הטבעת הזאת בידו, ותיכף הכיר שזאת הטבעת היתה שלו,
אשר נתנה במתנה אל הכלה שנשרפה. כי מלבד שאר הסימנים שהי' לו
בה, ראה גם את שתי אותיות החקיקות בה, שהיו מרמזות על שם בן
הרוכס. או נבחר החתן מאד ויפג לבו עד כי נחלף ונפל ארצה. תיכף
נעשה רעש גדול ויעירו אותו ויבראו אותו עד כי שבה נפשו אליו. ואולם
לא רצה לאמר האמת להודיע סבת התעלמו, ואחרי כן התחיל החתן
להביט יותר ויותר אחרי כלתו ולדקדק בקולה ובכל תנועותיה, והי' מכיר
בה בכל פעם יותר ויותר, שזאת הכלה היא היא אותה הכלה הראשונה
שלו מעיר פראג, ולא יכול עוד החתן להתאפק, וישאל את פי הכלה
בלאם וישיבענה שתאמר לו האמת המדובר פי הוא, ומאין באה לידה
הטבעת

חטבתה הזאת. ויאמר לה שלא תירא מאומה מפניו מלאמר האמת, כי לא חתונה לה כל רע בעבור זאת. כאשר שמעה הכלה מפיו אלה הדברים נבהלה עתה גם היא מאד, עד כי נפלה על הארץ כאין אונים ותתעלף. החתן עשה רעש וצעקה וירוצו אליו אנשים ויעירו אותה ויבריאוה כבראשונה. אולם לא יכלה עוד הצפן זה הסוד בקרבה, והיתה מזכרתה לנלות להחתן כל מה שעבר עליה. והנה כן גם החתן לא יכול עוד להתאפק, ויתן את קולו בכבו, ויאמר אל הכלה: תדעי יקירתי כי אני אני הוא החתן הראשון שלך בן הדוכס, אולם עתה יהודי אנכי ככל היהודים, ותנהלני השנאה העליונה לעבור אורחות ימים לבוא אליך להתדבק בך. ויבכו שניהם בכי גדול, וינחמו זה את זה וישמחו בשמחה חרשה ובאהבה חרשה. אחרי כן נלה החתן את הסיד מהחל ועד כלה להגאון ראש הישיבה שלמד אצלו, וגם לדוד הכלה ר' חיים בערגער נודע כל הדבר וישמחו מאד. וכויתר שמחו כשמעם את הברכה אשר ברך להחתן הגאון מהר"ל גינצבערג מק"ק פריבורג, וכי אמר לו כי בעיר אמשטרדם ימצא את הוונג שלו. ויאמר על זה הגאון ראש הישיבה: עתה נראה עין בעין שזאת היא זיוג מן השמים. ומה שרצה השמן שיהי' באיסור, נסתבב הדבר עפי' השנאה העליונה שיהי' בדיתר, ועתה לך זוכה במקחך. לא ארכה העת ונעשה דחתונה בעיר אמשטרדם בכבוד גדול. ועוד באותה השנה מת הדוכס הזקן, ויפול כל עשרו, כל הנחלאות עם כל הכפרים בירושה לפני אברהם ישורון. ויבא אברהם ישורון עם אשתו להתישב בנחלת אביו, בארמון גדול שהי' בכפר, רחוק איזה פרסאות מעיר פראג, וכאשר בא אברהם ישורון עם אשתו אל נחלת אביו לא הי' עוד הכומר, טאדעאוס בעיר פראג. כי נשפט להשתלח אל עבירת הפרך, בעבור שנאשם ברצח ילד המשרת שלו לצורך עליית דם, כנזכר כמעשה השני שאחר מעשה הזה. אחרי איזה ימים, כאשר נטהר הארמון, עשה אברהם ישורון משתה גדול ויקרא אליו את חתנו ר' מיכלי בערגער עם אשתו ועוד איזה ירידים. וגם בקש את המהר"ל שיבוא על המשתה וישלח עכורו עגלת צב מפיארה ויחזירה מאד. ועד עתה לא נודע עוד הסוד, מי הוא אשר הציץ את בת ר' מיכלי בערגער מחצר הקלויסמער. אמנם על המשתה התחילו כל אחד מהם לספר קורות מעשה הנפלא הזה. וכי אחד ספר מקצת אשר ידע מה שקרה עמו, או אמר המהר"ל: יען כי נעזרתי מן השמים להתפטר מן מהנגדי הרשע הערוץ הכומר, טאדעאוס, על כן אין אני רוא עוד מלגלות לבם האמת. ותדעו כי לא זקנה מעולם העליון בא להצילה, כי אם אנכי שלחתי אליי איש עם השק הגדול, והמכתב הקטן אני כתבתי אותו למען תציית תיכף ליכנס בהשק. כל הקרואים מחאו כף וישמחו מאד על דברי המהר"ל, וידו ליחזר העליון על הנסים ועל הנפלאות שעשה עמם. להמחר"ל ניתנו מתנות גדולות. ובתוכן העגלת צב עם הסוסים, אשר

שלח אחרי המהר"ל שיבוא שמה. וגם לקח המהר"ל מהם כסף הרבה למעשה צדקה ודברים טובים לייסר בעיר פראג. אתיו איז שנים מת ר' מיכלי כשרגער וגם אשתו. ולא רצה ר' אברהם ישורון לידש נחלת חותנו, ויתן את הבית במתנה על בית המדרש. ועל כן נקרא בית המדרש הזה בשם 'ישורון קלויז'. ומלבד זה עשה ר' אברהם ישורון טובות רבות, ויחלק הרבה צדקה בעיר פראג. ויחי עם אשתו ימים רבים בהצלחה גדולה :

(מו).

מעשה נפלא מאד של עליית דם ע"י הכומר. מאדעאום.
אשר על ידה באה לו מפלה האחרונה להשתלח מפראג.

מעשה נפלא הזה נקדה בשנת ה' אלפים שמה ליצירה. בעיר פראג לעומת בית הכנסת הגדולה עמד בית גדול וישן מאד, אשר היה נראה כמו היכל מלכי שנות קדם. בית הזה הי' נקרא בשם, היכל המחומש (דער פֿיניווער פאלאץ). זה השם קראו לו לבעבור שהיו לבית הזה חמשה צדדים של חמשה כותלים, וכל כותל נבנם ברחב אחרת. לפני כל כותל עמדו חמשה עמודים גבוהים ועבים מאבני גיז. בין העמודים היו חמשה חלונות גדולים ורחבים. על הגג עמדו חמשה מגדלים גבוהים, ועליהם פטירי צעצועים ודמומים מחוקקים, אשר מהם הי' ניכר שהארמון הזה העמד בזמן שהאומות עברו לשמש. ויען כי כל עניניו היו של מספר חמשה ע"כ קראו לו, היכל המחומש. לבית הזה לא הי' בעל הבית מיוחד, רק שהיה נחשב בין אחוזות ונחלאות של הממשלה. ויען כי הממשלה לא רצתה להוציא כסף על תקן בדיק הבית, ע"כ נחרב זה הבית בכל פעם יותר ויותר. ועפ"י רוב היו דרים בו אנשים עניים ובעלי מלאכות הנמוכים. תחת הבית הזה היו מרתופים גדולים וארוכים כמו מערות. אולם דיורי בית הזה היו ידאים מליכנס להמרתפים, כי יצא השם ששעירים ידקדו שם, והשרים קנו כמו את המרתופים ההם, ומפילים פחד ובהלה על כל הרוצה ליכנס שמה ע"י הלשכת אבנים ורוח סערה. ואמרו שלא איש אחד ניוק שם, ברצותו ליכנס תוך המרתופים. ולכן גם דיורי בית הזה היו מועמים. ומפילא נחרב הבית בכל פעם יותר ויותר. עד שהי' נראה כמו חורבה ישנה. ויקר מקרה קידם חג הפסח אחד בדיקת חסן אנצ' המהר"ל, כאשר הי' צריך לומר. כל חמירא, והנה ככה הגר פתאם ביד השמש הוקן ר' אברהם חיים, אשר עמד אצלו. והמהר"ל הי' נדה שלא רצה לומר שום דבר בעל פה כי אם מתוך הסודור שלו. ואמר

[ואמר לו פעם אחת, שפעם המנהג שלו אינו מחמת חומרה, רק משום
 שמדברים לו מן השמים עמידות פנים גוון האותיות של התפלה, כי יש גוונים
 שמורים על חסד ויש מורים על דין ויש על רחמים. והאותיות של הסדור
 מהתפלים לאותו הגוון של המדה השוררת. ופעם אחת בכה המהר"ל מאד
 בשעת אמירת העבודה של יום הכפורים. ושללו אותו במזליו ויא"פ
 פנים הכבד. ואמר לנו שהסיון של לשון הווארית שהי' בבית המקדש
 שהפך ללבן יש לו זה הסימן בגוון האותיות של העבודה בהסדור שלו.
 ובזה יוהכ"פ לא נהפכו האותיות לגוון לבן, כי הי' קטרוג גדול בשמים
 של ישראל. והי' לו לער גדול מזה וע"י הכניות שלו המתיק מעט את הדין.
 וע"כ רמז המהר"ל אל השמש שידליק את הנר, כי חשב זאת למקרה. וינסה
 השמש להדליק את הנר איזה פעמים, ובכל זאת נכבה הנר ולא רצה
 לידלק. פני המהר"ל נתלבנו מפחד, כי הבין תיכף שאין זה דבר פשוט.
 וכן גם כל האנשים אשר עמרו שמה נבהלו מאד. המהר"ל היה מוכרח
 להפסיק, ואמר להשמש ר' אברהם חיים שיקח את הסדור וילך עמי אל
 הנר הדולק בתוך מנורת הכותל, ויאמר שם אצל הנר בקול רם מתוך
 הסדור, כל חמירא מלה במלה, והמהר"ל יענה אחריו מלה במלה בעל
 פה. ויעש כן השמש, וילך כמו מבוהל מחמת פחד המקרה אצל הנר
 של מנורת הכותל והתחיל לומר, כל חמירא. אבל במקום שהי' צריך
 לומר, דאיכא ברשותי היה נראה לו שכתוב בהסדור, דאיכא בחמשא.
 ויאמר כן בקול רם לפני המהר"ל, דאיכא בחמשא. המהר"ל עמד מלענית
 אחריו ויצעק אליו בקול: נו! נו! לרמו לו כי מועה הוא, אולם השמש
 התבהל עוד יותר והתחיל לומר פעם שנית, כל חמירא וחמיעא דאיכא
 בחמשא. אז הכה המהר"ל באצבע צרדה כדרכו באותו הרגע שהתוודע
 מאיזה דבר נפלא, ויצעק בקול: איכא מבין אני עתה שעת צרה היא
 ליעקב, ודוצים שוב לבבות נר ישראל. וגם מבין אני עתה פתרון החלום
 שחלם לי בליל שבת הגדול. אח"כ רץ המהר"ל בבהלה אצל הנר שדלק
 במנורת הכותל. ויען כי המנורה הייתה גבוה, עמד המהר"ל עצמו על
 ספסל עם הסדור אצל הנר ואמר מתוך הסדור, כל חמירא כראוי. ואחרי
 אמרו צוה על כל האנשים הנמצאים שם בביתו, שהיו מאנשי העיר,
 שילכו תיכף לביתם. ולא נשאר איש בבית, כי אם החנו הגאון מוהר"י
 כ"ץ וצ"ל, עם השמש הזקן ר' אברהם חיים, והשמש השני יוסילי נולם. אז
 סיפר המהר"ל שחלם לו חלום של פחד בליל שבת הגדול, באשו כי מן היכל
 המחומש יוצא אש ולהב גדול, מחמת שנעשה שם שרפה גדולה. וראה
 בחלום כי לבת אש גדולה מתנתקת מן היכל המחומש ומתפרצת אל חוץ
 חלוצי בית הכנסת הגדולה, בשעה שהבית הכנסת הייתה מלאה עם
 יהודים מתפללים. ונתבהל מאד בתוך שינתו והתחיל לצעוק בקול גדול
 עד כי ניער משנתו בחדר ובהלה גדולה. ואמר המהר"ל שעתה הוא מבין
 פתחו

פחדן החלום. כי בזה, היכל המחושש הוכנה איוו עלילה וצרה נרולה על תושבי עיר פראג. ונצרך לבקר זאת מהר, כמו שמכירים חסן. ולכן גשלו מן השמים בפי השמש ר' אברהם חיים שיאמר, כל חמורא וחמיעא דאיכא בחמשא, לרמוז לנו כי עלינו לבקר את החמין הנמצא בהיכל המחושש אשר הוכן שם פח ומוקש עבור תושבי עיר פראג. כי אם יצאה מהיכל המחושש ותלהט בחלוניו ביהב"ג על כל היהודים הנמצאים בביהכנים, וגם מה שנכבה הנר מרמוז על זה שרוצים לכבות נר ישראל, והיינו שהוכנה הצרה גם על המהר"ל בעצמו שנקרא נר ישראל, לבעבור שה' בו ניצוץ דוד המלך עליה, שנקרא ג"כ נר ישראל. ויתחיל המהר"ל לחקור ולדרוש איך יוכל להמצא בבית הזה דבר רע על ישראל, וישאל עצמו המהר"ל על כל התושבים הגרים שם, מי המה ומה מעשההם. אמנם השמש הזקן וזכר מאד והכיר דעם את כל האנשים הדרים שם, ויחשב אותם בשמם כל אחד ואחד, ולא נמצא אחד מהם, אשר יפול עליו חשד על דבר רע. כי כלם היו אך יהודים עניים ובעלי מלאכות קטנים. אולם על דבר אחר עמד עצמו המהר"ל ונרעש ונפחד מאד, כי השמש הזקן סיפר לו, שזכר כאשר ה' נער קטן ספרו הרדקי דבי רב זה לזה הנרות קרמיניות על ארות ההיכל המחושש, וכל אחד סיפר מה שמע מאבותיו, ואחת מהן היא, שבהיכל הזה ה' חד בשנים קרמיניות מלך אחד אשר לא התראה לעולם לפני אנשי העיר, וכאשר חד צריך ללכת להתפלל ב"קלויסטער", הלך מביתו אל ה"קלויסטער הירוק" דרך מערה שנכנתה מן המרתוף של ההיכל עד המרתוף של ה"קלויסטער הירוק". וזה, ה"קלויסטער הירוק" הוא אותו ה"קלויסטער" שיושב בו עתה הכומר. מאדעאום שהוא צורך יהודי גדול, וכאשר שמע המהר"ל את ההגדה הזאת אמר, שאם כן אין זה כי אם שהכומר הזה, שהוא שונאו ומתנגדו, הכין בהמרתוף של, תהיכל המחושש איוו עלילה רעה, כי בלתי ספק שהוא יודע מן המערה הזאת, ונקל לו לעשות זאת באין ספק. כי המהר"ל ידע שזה הכומר אורב ושואף תמיד ומחשב תחבולות להיות כורה שחת של עלילה דם להנקם גם בו, לבעבור שהמהר"ל השתדל תמיד בכל כחו לשמור את העיר מעלילות דם, וגם ידע המהר"ל שזה הכומר, מאדעאום תבער עוד חטיו בקרבו על דבר הילדה בת ר' מיכלי בעדגער, אשר נפרעה ממימיו מלהמיר את דתה. וזה הכומר ה' גם מכשף גדול והבין שאך יד המהר"ל עשתה זאת, וכי הילדה אך ננצבה משם, והשרפה היתה כמכין עיי משרתו לבעבור כמות עינים, ומן דברי הכומר, מאדעאום, אשר הצמד אורב בבית המשפט לפני השופטים, נראה כי הוא חשב, שמישרתו החזיר את הילדה להוריה בעד כסף הרבה, בעת שהכומר ה' על אספת הכופרים בעיר. קדאקיי. וחשב שכל זאת נעשה על פי עצת המהר"ל וע"כ החליט הכומר לנקום עצמו במשרתו וגם בהמהר"ל:

והנה אמת היה הדבר הזה שהוכנה עלילה דם נוראה על נכבדי העיר.

ונם על המהר"ל עצמו. וכך היה המעשה. זה הכומר, מאדעאום היה לו
 משרת בעל אשה ובנים. בית הכומר עמד בחצר, קלויסטער הירוק. מצד
 אחד היו נכנסים חלונות בחצר הקלויסטער, ומצד השני היו נכנסים חלונות
 בנן גדול, שהיה מוקף חומה עם שער ברזל, אשר היה נפתח לדרך שמחוץ
 לעיר. שני שבועות קודם חג הפסח שהתחיל תורש האביב והאילנות
 מלבלבין, היו יוצאים המשרת של הכומר עם אשתו אחד הצהרים לעבוד
 איה שעות בנן לעדור הארץ ולנקות האילנות. והילדים שלהם היה דרכם
 להתחיל או להשתעשע בנן ילרין הנה והנה. ובזמן שהיו עובדים בנן פתחו
 את השער הברזל להשליך דרך שם פסילת הנן, אשר נאסף בו בזמן החורף.
 והרבה פעמים היו רצים ילדי המשרת מחוץ להשער, להשתעשע שם.
 בערב כאשר היו נכנסים לביתם משרת הכומר עם אשתו, היו קוראים את
 הילדים שהיו מפוררים בנן ומהוץ לנן, והיו מחפשים אותם ומאספים אותם
 הביתה. ה"כיד, מאדעא כ" ידע מכל זה, ומצא ע"י זה מקום טוב לנקום
 נקמתו במשרת ולעשות עלילה דם להמהר"ל. הוא ארב לילדי משרתו
 לעת ערב, בשעה שאביהם ואמם מרודים בעבודה, והילדים מפוזרים בנן
 ומחין לנן. וכאשר ראה ילד אחד מהם שה' נפרד מאחיו והשתעשע בלברו
 סמוך לבית הכומר, אז הטעה איתו הכומר ויספחהו אל ביתו, והלך עמו
 למרתופו הגדול, ושם שחם אותו וקבל את דמו בכלי. ואח"כ שפך את הדם
 בהרבה צלוחיות קטנות, וידבק על הצלוחיות פתקאות בכתב יהודית עם
 שמות נכבדי העיר, וגם שם המהר"ל עם שמות בניו ותלמידיו, וגם שמות
 השלישה פרנסי העיר הנקדאים, פריבוטען. וכל זה נשא הכומר מן
 מרתופו אל המרתוף של היכ"ל המחוּמֶש. וגם גיית ילד הנשחט נשא שמה.
 וזנח הכל בארץ יושן אשר עמד בתוך המרתוף, ומהלך הכומר הי' דרך
 המערה המחברת שני המרתופים, והכין הכומר עלילה דם הגדולה הזאת,
 למען יוכל להתנפל ערב חג הפסח עם שומרי הממשלה על רבע היהודים
 ולעשות שם חיפוש גדול, עד אשר תמצא העלילה, ויכל או לחביא במאסד
 את המהר"ל בעצמו עם בני ביתו ועם נכבדי העיר. וכל זה נעשה בערב
 של י"ז שבת הגדול, ובעבור זה חלם להמהר"ל באותו הלילה חלום
 הנורא כנזכר לעיל:

ויהי בערב, כאשר משרת הכומר עם אשתו נחו מעבודתם אשר בנן,
 ויבקשו ללכת הביתה, התחילו לאסף את ילדיהם ללכת אתם יחד, ויראו
 דגה חסר להם ילד אחד. הם חפשו את הילד עד קרוב לחצות הלילה
 ולא מצאו אותו. בבקר בא משרת הכומר עם אשתו לפני הכומר ויספרו
 לו את אשר קדה אותם, ויאמר להם הכומר, שלפי דעתי בלתי מפק
 שהילד הי' רץ להשתעשע מחוץ לשער הברזל על הדרך ההולך שם,
 ויתע בשדה. אינכם חוסין עוד הכומר לאמר להם, שנצרך לפחד מרבר
 אחד. כי כאשר היזם ספוק לחג הפסח של היהודים, וחמה אורבים בכל
 שנה

שנה על נפש ניצרי לשחטו ולקחת את דמו לערבו בתוך המצות שלהם. וע"כ מי יודע אם לא נפל הילד הזה לקרבן בידי היהודים. ולכן אין עצה כי אם עליכם להודיע ממקרה הזה לשר השוטרים, ולבקש מאתו שיעשה במהרה חיפוש בכל בתי היהודים. וגם יעץ הכומר לאשה משרתו שהאמר בפני שר השוטרים, כי ביום שנאכד הילד ראתה לפנות ערב במרחק דרך שער הברזל, שיהודי אחד נשא דבר מה על כתפו בשורה בשק. והשק ה' מתנענע על כתפו כאילו ה' טונח בו דבר חי, ואין זה כי אם שוה היהודי גנב את ילדה לשחיטה. ועוד ציה עליה הכומר שתבכה בכי גדול ותפול לרגלי השר לבקש מאתו שיצוה לעשות החיפוש במקום האפשרי, וגם שיבקש את הכומר, מאדעאוס" ללכת עם השוטרים בשעת החיפוש להיות בעזרתם. האם האימללה כשמעה את דברי הכומר פרצה בבכי גדול ותרג' מיד אל שר השוטרים ותפיל לפני רגליו בבכי, ותספר לו ככל אשר למד אותה הכומר, מאדעאוס", וגם בקשה ממנו לעשות חיפוש מיד בעזרת הכומר, מאדעאוס". ויענה לה השר שימלא בקשתה ככל אשר שאלה מלפניו. אינם היום אין באפשרות, כי עליו לבקש על זה הסכמת שר העיר, וזאת יעשה ביום הזה. ולמחרתו בבקר יעשה החיפוש בעזרת חיל גדול ובלוית הכומר, מאדעאוס". והזהירה לכל הנלה הדבר בפני כל איש:

אמנם כתיב, הנה לא יגום ולא יישן שומר ישראל. וכאשר נהגה מן השמים להמחר"ל כי יש צרה קרובה, אשר עליו לבערה כמו בוער חמץ, וכי הוכנה כ, היכל המחמש", לא נח ולא שקט המהר"ל, ויאזר תוכו את מחניו ללכת במלך ובכח לבער את החמץ הזה. ויאמר מהר"ל: הן אמת כי יש סכנה ליכנס במרתוף של החורבה, כי הבית ההוא לחורבה יחשב. אולם אתמוך יתדותי על מה שאמרו חז"ל כי שלוחי מצוה אינן ניוקין. והגם כי כפי שאמרים הוא מקום דשכיה בו היוקא, אבל זכות הרבים יצמוד לו שלא יאונה לנו כל רע". אחר חצות הלילה לקח המהר"ל נ' הברלות עבות עם מוכנה של אש. ויתן ביד שני השמשים שלו, ר' אברהם חיים יוסילי הגולם שתי הברלות, וגם המהר"ל לקח בידו הברלה וזאת. וגם את מקלו לקח אתו, וילכו שלשתן אל ההיכל המחמש בלאת, לבד יודע מזה לאיש. כבואם על המורדות המובילות אל תוך המרתוף הדליקו את שלשת ההברלות וילכו הלאה. אמנם כאשר פתחו את הדלת נעשה רוח גדול, והמרתוף נתמלא עם אבק מן הרוח, אשר התגבר לכבות את ההברלות, וגם שמעו נביחת כלבים הרבה ונפל עליהם פחד גדול. ויאמר להם המהר"ל לכל יפחידו רק יתחזקו לעמוד על מקומם. ויאמר המהר"ל וגם ר' אברהם חיים שלשה פעמים, יושב בסתר וינח הרוח עם האבק, וגם נביחת הכלבים שככה. אולם כאשר התחילו ללכת הלאה נפלו עליהם אבנים מן סעיבה המרתוף, או נבהלו לכל הפול עליהם מקרית המרתף

המרתוף, ויאמר המהר"ל אל יוסילי גולם: "לך אתה בלבדך, כי גם היצרים לא יקדוך, ותחפש היטב בכל החדרים ואם תמצא איזה דבר חשוב של עלילת דם הביאותו לפני". ויסנו אחיר המהר"ל עם ר' אברהם חיים עד הדלת, ורק יוסילי גולם בלבדו הלך הלאה עם ההבדלה הדולקת. ויחפש וימצא סל קטין אשר הונח בו הילד הנשחט, מכירך עם שליל מצויצת, וגם עוד סל קטן אשר היו מונחים בו לערך שלשים צלוחיות קטנות עם דם, ועל הצלוחיות היו מדובקות פתקאות קטנות עם שמות המהר"ל ובנו וחתנו וכל נכברי העיר. כאשר הביא יוסילי גולם כל זאת לפני המהר"ל, פקר עליו המהר"ל שיקח את הילד הנשחט כמו שהוא, וישא אותו דרך המערה המובלת אל מרתופי הקלויסמער של הכומר, מאדעאוס, ויחפש שם את המרתוף אשר עומדים בו היינות של הכומר, ויטמין שם את הילד המת בין החביות לכל יהיה ניכר מאומה, ואח"כ ישוב אל המהר"ל דרך המערה, ויטלא הגולם את כל הפקודת המהר"ל ולא החמיא מאימה, ואחרי חצי שעה שב הגולם מן המערה, אח"כ צוה המהר"ל שיעשו חור בקרקע המרתוף, וינפצו באבנים את כל צלוחיות הדם, וישליכו הכל בתוך החדר ויבטו בעפר, לכל יהיה ניכר מאימה, ויעשו כן. אחרי כן שבו שלשהם הביתה בשטחה, ויצוה אותם המהר"ל לכל יספרו לפני איש מאומה מאת אשר ראו בעיניהם: ערב פסח בבקר בשעה העשירית התראה פתאם שר השיטרים ברכע כושב היהודים, ועמו הרבה שיטרים ואנשי חיל, וגם הכומר, מאדעאוס, לא נעדר בהם. החילים והשיטרים התפרצו מדר שנים שנים בתוך מעונות היהודים ויחפשו היטב היפב, שר השיטרים עם הכומר, מאדעאוס, חפשו לראשונה בביהכנים הגדילה, אח"כ בבית המהר"ל ובבתי נכברי העיר, וכאשר עברו לפני ההיכל המחומש, אמר הכומר אל שר השיטרים שנצרך גם פה לחפש, כי על פי רוב יעשו היהודים רציחות כאלה בבתים החרבים, ויחפשו גם שם בכל חדרי המרתוף, אולם כאשר בא בגפו כן בגפו יצא, ואחרי הצהרים נסעו כלם לביתם בידים דיקניות, בעת החיפוש נפלו איבת מות על היהודים חושבי עיר פראג, ואך המהר"ל צוה תיכף שיודיע איש את רעהו בשמו לכל יפחדו מאימה, כי חפץ נשבר ואנחנו נמלפנו, ויצונו לחבון על חג הפסח בגילה ורגז, כי צור ישראל ונאלו עשה לנו נסים נסתרים להצילנו מעלילות כוזבות:

הילד הנשחט היה מונח שם במרתוף הכומר, מאדעאוס, במקום סתר איזה ימים, עד כי נסרת היטב, וכאשר קרב חג הפאסחא של הנוצרים, אמר הכומר אל משרתו בשבוע הקודם, כי ילך אל המרתוף וינקחו ויעשה בו מדרים, ויעשה חשבון מכל היינות הנמצאים שם, למען ידע כמה יין לקנות עוד על חג הפאסחא, וירד המשרת אל המרתוף וגם כלבו אשר רץ אחרי המיד ירד אחריו, המשרת לקח את עצמו אל העבודה, ובתוך זה התחיל הכלב לרוץ במרתוף הגה והנה, ולחרית בחוטמו בכל מקומות המרתוף,

בדרך הכלבים המחפשים דבר מה. עד אשר הריח את המקום שבו נמצא הילד המת. או התחיל הכלב לנבח מאד ולפזז סביב המקום הזה. ויכן המשרת כי אין זה דבר ריק ויתחיל לחפש במקום ההוא וימצא את נתיב הילד, ויפחד תיכף כי זה ילדו הנאבד לו. וירץ המשרת החוצה אל שר השומרים כבחלה גדולה, ויספר לו את אשר קרה לו. חיש מהר בא שר השומרים בלוי' אנשי חיל ויורו אל תוך המרתוף, ויראו כי בנים דברי המשרת. ייצעק המשרת שאין זה כי אם מעשי ידי הכומר, מאדעאום בעצמו, השואף תמיד להתנפץ על היהודים ולהתנולל עליהם עם עליית דם. וכן הבינו כלם כי אמת בפי המשרת. כתחלה נסה הכומר להכחיש כל הדבר, כי איננו יודע מאומה. אולם נגלה עינו בכמה אותות ומופתים, עד אשר חזרה הכומר לחיות, כי ידיו שפכו דם הזה. אמנם הצטרק, כי למען קנא את קנאת דת הנוצרית במשרתו עשה רצח הזה. יען כי משרתו שרד נפש יקרה מן דת הנוצרית, אשר ישבה אצלו איזה שבועות, והחזירה להוריה בעבור כצע כסף אשר לקח מהם, בעת היותו על אספת הכומרים בעיר קראקו'. ולמען קחת נקם גם מן הרב של היהודים, אשר במח היתה זאת עצתו לשחד את המשרת בכסף, לכן רצח נפש של ילד משרתו, לעשות מזה עלילת דם על הרב. להנקם בשניהם. אבל משרתו ענה כחשו בפניו, כי לא כן הדבר, רק שהכומר משך אליו בנגבה את בת ר' מיכיל בערגער, ויאנסה להמיר דתה וישיבה בשביה. ומתוך יסוריה קצה בחיה ותשרף את חדרה עליה. סוף הדבר ה' שהכומר, מאדעאום נאמר וינתן בפלילים. ויענש להשתלח אל ארץ גזרה על כל ימי חייו. כן יאבדו כל רשעי ישראל :

על המעשה הזה אמר המהר"ל בדרך הלצה: גזנן בחשובה אשה". כאשר צור ישראל רצה להגן על האשה החשובה, היא השכינה הקדושה אם הבנים, וגם בבנים". היינו להגן גם בבנים שלה הכנסת ישראל, חמשה דברה לו האשה". היינו השכינה דברה לו במה ששלחה לפי לאמר לפניו מלך חמשה". כדי שיכין שצריך לבדוק ולבער חמץ מן הבית הנקרא חמשה" שהוא היכל החמיש :

(מז)

זה המעשה הנפלא פלאי פלאים שחראת המהר"ל אל השני בעירולק, אשר החליפה אצלם המילדת שני בנים.

בעיר פראג היה מקרי דורדקי, הנקרא בשם יעקב הגדול. אל המלמד הזה באו שני נערים יחסיים עניים מארץ רומניא, וישכרו עתם אצלו להיות עוזרים בחדרו. שמות שני הנערים חו, בעיריל. אבל פני האחד חו שחור ולכן נקרא בשם, בעיריל השחור. והשני חו פניו אדמדם, ונקרא

ויקראו לו, בעריל האדום, השני בערילעך אהבו זה את זה מאד ויחיו חיי שותפות, עד כי התחלקו ביניהם עם כל אוכל. הנה נשאו חן בעיני המלמד וגם בעיני אנשי העיר, יען כי עבדו עבודתם באמונה ובצדק. ועל כן עלה בידם לקבוע על יד מעט כסף לנרן למו, ויעשו שניהם שירוכים הגונים מעיר פראג. גם אחרי הנשואין שלהם לא יכלו שניהם להתפרד זה מזה, ויחליטו שיתחילו לסחור בשותפות. המסחר הראשון שלהם היה שנחלו שחיטה בשותפות במקילין אחת. המה הצליחו במסחרם ומעט מעט נעשו עשירים. אחרי כן השליכו את הקצבות ויחלו לסחור עם שורים. ויצליחו גם במסחר השורים עד כי נחשבו לסוחרי שורים היותר גדולים, ויקראו בשם שני בערילעך הגבירים מעיר פראג. או קנו למו בעיר פראג בית חומה גדול בשותפות לגור בו, ויקבעו דירתם בבית ההוא, וידידו בו בשכונת פתח לעומת פתח. אימנם כדבר אחד לא השוו אלה השני גבירים השותפים זה לזה. והוא בפרשת אלה תולדות. כי לבעריל האדום היו בנים ובנות בריאים, חיים וקיימים, ולבעריל השחור לא היו לו בנים כי אם בנות רכות, וגם לא נשאו כלן בחיים. נשי השתי בערילעך גם כן היה שלום ביניהן, ושתיהן השתמשו במילדת אחת אשר נקראה בשם, אסתר'ל המילדת. האמנם בקרב לב אשת בעריל השחור בערה קנאה גדולה על השותפת שלה אשת בעריל האדום. אבל יען כי היתה אשה חכמת לב ובעלת מזג טוב, התאפקת תמיד עם כל כחיותי, ולא הראתה נגר המשותפת שלה אשת בעריל האדום שום שנאה. אכן אסתר'ל המילדת הבינה זאת היטב מה בלב אשת בעריל השחור, ונכמרו רחמים עליה, כי הרגישה צרת לב. על כן החליטה אסתר'ל המילדת לחשוב עצות ותחבולות לעשות טובה לאשת בעריל השחור. שתוכל גם היא לשמח ולהתפאר לפני בעלה לאמר, שנאסף חרפתה מן השמים, כי ילדה גם היא בן:

ויקר מקריהן של נשי הבערילעך שהרכבו מביאה בלידה אחד. וידוע הרבה אל המילדת אסתר'ל, או עלה בדעתה כי באם שהי הנשים תתעברנה בלידה הנה, ותלד אשת בעריל השחור בת, ואשת בעריל האדום תלד בן, ואם אך זמן הלידה לא יהיה ארוך ביניהן, אז תחליף כבוד את הילדים, ותניח את הבן אצל אשת בעריל השחור, ואת הבת אצל אשת בעריל האדום. ובאמת נפתחים כן הרבה שנחשבו שתיהן בזמן אחד, וזמן לידתן הי' ג'כ בזמן אחד. אולם אשת בעריל האדום אחוזה חבלי לידה קודם, ותלד בן. המילדת אסתר'ל קראה להם מו"ט מהלדה בת. ובפי הנראה היא כך חשבה. שאף אם תלד גם אשת בעריל השחור בן, גם כן תחליף את הבנים. יען כי בני בעריל האדום הם בריאים וחזקים, ויותר קרובים לחיים מבני בעריל השחור. ועל דבר שקראה מקדם בבית בעריל האדום מו"ט מהלדה בת, נתן אתה אמתלא לדבריה לאמר, כי יען שגם אשת בעריל השחור שכנימה קרובה ללדת, והיא תצפה מאד להולדת בן. ע"כ יראה מעין הדע והיציאה

קל שגורד כאן בת, עד אשר תראה איך יפול הדבר בלידת אשת בעריל השחור. ביום השני הגיע עת לדתה של אשת בעריל השחור, ואת אשר קתה ניתן לה כי ילדה גם היא בן. המילדת קראה להם מזל טוב מהולדת בן, ובית בעריל השחור נתמלא בגילה וצהלה. אחרי כן הודיעה המילדת את האמת בבית בעריל האדום, כי גם שם נולד בן, והתן אמתלא לדבריה כאמור. כי לבעבור עין הרע וקנאה יראה לאמר האמת, עד אחרי לדת אשת בעריל השחור, התירין הוה נתקבל בבית בעריל האדום בתשואות חן. בלידה ההוא, כאשר ישנו כל אנשי בית בעריל האדום ואנשי בית בעריל השחור, החליפה המילדת את הבנים בסוד, ולא הרגיש בדבר הוה כל איש. וכן גם המילדת שמרה מאד את הדבר הוה בסוד, ולא הודיעה מזה לכל איש. ואך בספר היומי שלה, אשר היתה דרכה לרשום בו המאורעות של כל יום ויום, רשמה גם את דבר החילוף. כי ביום של החדש והשנה ההיא נולדו שני בנים זכרים אצל השני בערילעך, והיא החליפה אותם בסוד, והניחה בן בעריל האדום במסת אשת בעריל השחור, וכן בעריל השחור הניחה במסת אשת בעריל האדום, ושעשהת זאת כמעט הכמוס לה. אולם לא היה איש אשר יביט לפעמים בספר הזכרונות שלה. ונשחקע הדבר בסוד כמשלך אבן במים אדירים:

שהי נשי הבערילעך הניקו את הבנים. ולא עלתה על לבן מחשבה כזאת, שהמה מניקות בנים זרים, ויגדלו הנערים כל אחד אצל הוריו האדום. והמילדת אסתר'ל סתה מיתה פתאומית, ותרש אותה בתה, שהיתה גם היא מילדת, וגם ספר הזכרונות של המילדת אסתר'ל לקחה בתה אליה, אולם כאשר לא נצרכה אל הספר הזכרונות להביט בו, הממינה אותו במרחיפה עם שאר דברים עתיקים שלה, שאין לה כל צורך בהם. שני הבערילעך התחילו להשיא את בניהם, ועשו שידוכים גדולים, וכאשר לא נשארו לבעריל השחור כי אם שתי בנות, עם זה הבן וקנים המחולף, שהיה בן יחיד אצלו, ולבעריל האדום היו ארבעה בנים ושתי בנות, מלבד הבן וקנים שלו המחולף, על כן לא היתה שעת הכושר שישתדכו השני בערילעך זה עם זה. ורק בשנים האחרונות הציעו הרבה אנשים שיתקשרו השני בערילעך השוחפים האהובים גם בקשר שידוכין. דהיינו שהבן יחיד של בעריל השחור ישא את בת הצעירה של בעריל האדום לאשה. כי היא לא היתה בבירה מסנו רק עם שנה אחת. וכל משפחתם וידידיהם הסכימו על זה השידוך כי נכון הוא מאד. בקיצור שהשידוך נגמר וכתבו תנאים, ועשו מעידת אירוסין בכבוד גדול כדרך הגבירים הגדולים. כאשר הגיע זמן החתונה בקשו השני מחותנים מאת המהר"ל שיבוא אל החופה להיות מסדר קידושין. כי כן התנהנו הנכבדים מעיר פראג, שהיו משתדלים בכל היכולת שהמהר"ל בעצמו יהי אצלם מסדר קידושין, כאשר השיאו את בניהם, והיתה זאת להם לזכות גדולה. ויבוא המהר"ל אל החופה, אמנם דבר נפלא מאד

נקרה או בשעת החופה. כי כאשר לקח המהר"ל את הכוס בידו לברך ברכת אירוסין נפל הכוס מידו לארץ ונשפך היין. כלם חשבו שמצני הלחץ הגדול של המון האנשים נשלך הכוס מיד המהר"ל בשגגה. ועל כן עשו האנשים ריוח מעט מסביב למקום המהר"ל, וסוגי לו הכוס פעם שנית לכרך עליו. אבל לא הועילו כלום בזה, כי כאשר אך התחיל המהר"ל לומר ברוך אתה, שרם שאמר השם, שוב נפל הכוס ארצה. המהר"ל נתבהל מאד, ונתלבנו פניו מחמת חלישת הדעת, וגם כל ההמון נבהלו והשתוממו על המראה הזה. בתוך כך הביט השמש הזקן ר' אברהם חיים בצלוחת היין. וירא כי לא יהי עוד כוס יין בתוכו, וכאשר מנחנו של המהר"ל היה שלא השתמש בשום יין לברכה, כי אם מן היין אשר היה לו במרתופו. ע"כ צעק ר' אברהם חיים על השמש האלם יוסילי גולם, שירוק מהר אל בית המהר"ל ויביא מן המרתוף צלוחת יין אחר. ויעף יוסילי גולם אל בית המהר"ל, אשר עמד לא הרחק מביהכ"נס הגדולה, אשר עמדה שם החופה. אולם כאשר הקריב יוסילי גולם לפני פתח בית המהר"ל עמד פתאם על מקומו, וה' נראה מרחוק כאלו מדבר עם איזה איש ומתוכח עמו, אבל לא נראה כל איש שידבר עמו שם. הרבה אנשים מן ההמון של החופה צעקו אליו מרחוק שיביא את היין, אבל יוסילי גולם לא הלך עוד אל המרתוף. כי אם אל חדר הבית דין, ויכתב שם פתקא קטנה עם אלה ארבע התיבות. התחת והכלה אח ואחות. ותחת להביא יין, הביא יוסילי גולם אל החופה הפתקא הזאת, וימסרה ביד המהר"ל. ויחר מאד אף ההמון על יוסילי גולם ובקשו לקרעו בדג. אבל התישבו תיכף שאין עם יוסילי גולם לעשות שום חכמות, וישתקו כלם לראות איך יפול הדבר. ויהי כראות המהר"ל את הפתקא נתבהל עוד יותר והתארמו פניו, ויצעק בקול בזה הלשון: איי, איי! אח ואחות! כל ההמון השתאה על המראה הנפלא הזה, והבינו כלם שאין זה דבר פשוט. בתוך כך נשמע לכל ההמון דברי המהר"ל אשר שאל ליוסילי גולם: מי אמר לך שהחתן והכלה הם אח ואחות? ויפסע יוסילי גולם מתוך החמון הנלחץ וירמו אל המהר"ל שיעך אחריו, ויורה באצבע על החלון ביהכ"נס לאמר, כי הלא שם עומד זה, אשר גילה אליו זה, ואשר פקד עליו להודיע הדבר גם אל המהר"ל. וילך אחריו המהר"ל ויעמד אל מול פני החלון, וישא את עיניו למעלה ויכמ בהחלון איזה רגעים, וישב אל תוך ההמון. כאשר הביט המהר"ל אל פני החלון. הביטו אחריו כל העומדים שם, אבל לא ראו מאומה. כאשר שב המהר"ל אל החופה אמר, שהחתונה לא תוכל עוד להיות חיום, כי נצרך לעשות מקדש חקירה ודרישה גדולה. ואת כל הסעודה צוה המהר"ל לחלקה לעניים:

כלילה ההוא אחרי חצות הלילה קרא המהר"ל אליו את יוסילי גולם בחדר לברו, ודבר אתו בסוד איזו פקדה ונתן לו את מקלו. וירץ יוסילי גולם משם מרוץ לעיר, ואחרי שעה שב אל המהר"ל והחזיר לו את הספל.

כפי הנדע אח"כ, הלך בפקידת המהר"ל על הבית עולם, להוסיף את המילות
 אסתר'ל המתה שחבין עצמה לעמיד לדין ביום המחרת לפני המהר"ל. ויהי
 בבקר ויצוה המהר"ל להכין מקום עבודו ועבור שני הדיינים שלו בביהכנ"ס.
 הגדולה בקרן מורחית צפופית, איוו אמות רחוק מן הקרן, ולהעמיד לפני
 הקרן מדיצת קטנה של איוו קרשים. אחרי כן צוה המהר"ל להכריז, כי כל
 האנשים אשר יבואו ביום ההוא להתפלל בביהכנ"ס אל ילכו לביתם אחר
 התפלה, רק ישארו בביהכנ"ס ויעמדו כלם לצד מערבי מעבר השני של
 הבימה. אחר שהתפלל המהר"ל ישב עצמו עם ב' הדיינים שלו מעומדים
 במלית ותפילין, אצל השלחן שהיכן עבדו בביהכנ"ס. אח"כ שלח המהר"ל
 את השמש הוקן ר' אברהם חיים שילך לקרוא את המחותנים שני הבערילעך
 עם נשיהם, וגם את החתן ואת הכלה, כבואם אל ביהכנ"ס נתן להם
 המהר"ל מקום לצד דרומי של השלחן. וישאל את שני הבערילעך ואת
 נשיהם שיספרו לו את כל התנהגותם מן כל הענינים במשך הזמן שאחרי
 חתונתם. ולא היה נראה כלל מדבריהם שהבנים נחלפו מרצונם ומדעתם.
 אז קרא המהר"ל את יוסילי גולם ונתן לו את מקלו בידו, ויצוהו ויאמר לו
 בפני כל עם ועדה את הדברים האלה: "לך נא יוסילי על הבית עולם והבא
 לפנינו את הנשמה של המילדת אסתר'ל, למען תברר לפנינו הדבר בשמלה".
 וגם מסר המהר"ל ביד יוסילי גולם איוו פתקא קטנה, ויצא יוסילי מן
 הביהכנ"ס. כל האנשים שהיו בביהכנ"ס התחילו להתירא ולהתחלש זה עם
 זה. ויעמד המהר"ל ויקרא עליהם בקול: "הנני מבקש מאתכם לכל תפחדו
 מאומה ותעמדו במנוחה, כי לא תאונה לכם כל רע". ותחרש כל העדה
 ויעמדו במנוחה. בעבור חצי שעה שב יוסילי גולם ויקרב לפני המהר"ל
 ויחזיר לו את מקלו, וגם הראה בידו על המחיצה שהעמדה בקרן ביהכנ"ס,
 וידעו כי סלא את השליחות, וכי היא נמצאת שם תחת המחיצה. אימת מות
 גפלה על כל הנמצאים שם, וכמו התאכנה כל העדה, ויסגרו את עיניהם.
 ולא נעו עם איבריהם. אז נשמעו דברי המהר"ל אשר קרא בקול אל האשה
 המתה: "אנתו הבית דין שלממה נזורים עליך, האשה אסתר, שתספר
 לפנינו באר היטב את כל המעשה, איך נקדה הדבר שזה החתן וזאת הכלה
 הם את ואחת". אסתר'ל המתה התחילה מיד לספר את כל המעשה מהחל
 ועד כלה איך שהחליפה את הילדים, ומפני מה החליפה אותם. וכי לא
 כמרד ובמלע עשתה זאת, כי אם מחמת רחמנות ולמען השלום שבין שתי
 נשי הבערילעך. הקהל אשר נמצא בביהכנ"ס לא שמעו כי אם קול דברים.
 אבל הבית דין עם המחותנים והחתן והכלה שמעו היטב. והבינו את כל
 דבריה. לכמוך דבריה ספרה האשה המתה, כי זה שתיים עשרה שנה אחרי
 מותה ושד אין מנוחה נכונה לנשמתה, עד אם חתקן את אשר קלקלה.
 וזכונת המהר"ל נתן לה רשות לבלתי תת שהמהר"ל יסדר קידושין לאת
 נשמת על ידי החליפה שעשתה. כי לולי נסחיימה החתונה, או נקלעה
 נשמתה

נשמחה בשאיל תחתית ולא היתה לה תקומה. וסיימה את דבריה בקול כבי, שהבית דין ירחמו על נשמתה ויתקנו הדבר, לחזור ולהחליף את חבנים כראוי, ולבקש מאת המוהר"ם והחתן והכלה שימחלו לה במחילה נמורה, או תצוד נשמתה בצדור החיים. והוסיפה לומר עוד, כי באם לא תהי נאמנה בזה עפ"י הדין תביא נ"כ ראה לדבריה, שיחפשו את ספר היומי שלה, שהוא ספר הזכרונות מן הימים שהיתה מילדת שלהם, וימצאו שגרשם שם היום והחודש והשנה שניולדו בו הימים, וגם גרשם שם שהחליפה את שני הימים האלה מטעם הכמ"ס לה. ולולי היתה בשעת מותה בשכלה הצח, בודאי היתה מתודה מדבר הזה, והיתה מזהירה לכתן הדבר, אבל יען כי מתי פתאים, ונאכר שכלה פתאים, לא היתה ביכולת לכתן הדבר קודם מותה. ולא נשמע עוד ממנה קול דברים כי אם קול כבי, ותכך עמה גם כל העדה הנמצאת בביהכנ"ס. וכאשר שמע המהר"ל כי הדבר הזה גרשם בספר הזכרונות שלה, שלח היכף את שני השמשים שלו לקרוא את בתה המילדת, שהבוא לפניו עם כל ספרי הזכרונות של אמה המתה. ויהיבנו שם עשה שלימה עד אשר מציאו את ספר הזכרונות בהמרתוף, שהיה חצוי כבר בלה ונתקלקל. ויביאו את ספר הזכרונות לפני המהר"ל ויחפשו ומצאו הכל בדברי אמת'ל המתה. המהר"ל עם שני הדיינים שלו התחילו לדבר ביניהם איך להוציא את הפסק דין. וראשית הפסק דין היה, שהמילדת אמת'ל המתה תבקש מחילה מאת החתן והכלה, אשר נתביישו על ידה, ובאם ימחלו לה במחילה נמורה תצא וכאי ותפטר מכל ענין. תיכף נשמע מן האשה המתה שאמרה בקול כבי: אני האשה אמת, אשר הייתי המילדת שלכם, מבקשת מאתכם מחילה. ויענו לה שהמה מחלים לה במחילה נמורה. אח"כ עמד המהר"ל עם שני הדיינים ויאמרו בקול: אנחנו הבית דין שלמטה פוטרים אותך האשה אמת'ל המילדת מכל עונש, וכן יפטרו אותה גם כן הבית דין שלמעלה, לך בשלום, ותנוח בשלום, עד יבא שלום. אח"כ צוה המהר"ל למשלל את המחיצה שהעמדה על הקרן ולהפנותה הצדה, לאות כי האשה המתה איננה עוד שם. ואח"כ קרא המהר"ל לפניו את כל הקהל הנמצא אז בביהכנ"ס ויאמר אליהם, כי נתברר הדבר באמת שנחתלפו שני בנים הצעירים של השני בערילעך ע"י המילדת אמת'ל. ועל כן יחשבו זה החתן עם הכלה הזאת לאח ואחות מכני בעריל האדום, ובן הצעיר אשר בבית בעריל האדום הוא הבן יחיד האמתי של בעריל השחור. ולזאת הציע המהר"ל כי לפי דעתו, אם אך יתרוצו כזה השני בערילעך ובניהם, הוא היושר שישארו מחותנים במקדם, דהיינו שהבן יחיד של בעריל השחור ישא לכלה את אותה הכלה שהיא בת הצעירה של בעריל האדום. ושהחתונה תהי' תיכף בשבוע השני. השני בערילעך הסכימו תיכף להצעת המהר"ל, וישאלו את צאצאיהם וגם כן יתרוצו בזה. ויצוה המהר"ל שיכתבו תיכף תנאים חדשים בביהכנ"ס בפני כל הקהל, וכן עשו. ויחלקו לכלם יין ומנרות, ויברך אותם המהר"ל. אח"כ צוה המהר"ל

המהר"ל להביא לפניו את הפנקס הגדול של הכתובים. וכתב בו המהר"ל את כל המעשה בקצור ויחזום עצמו בהפנקס, וצוה גם לשני הדיינים שיחתמו עצמם. ויברך עוד המהר"ל את התתן עם הכלה שיוגמ יהיה כמו"ט ובהצלחה. ושלח את כל הקהל לביתם. וגם צוה המהר"ל לקחת קרש אחד מן המזיזה שהעמידה בהקדן לפני האשה המתה, ולקבוע את הקרש בהקדן עם מסמרות. שיעמוד שם תמיד לזכרון. ויעשו השמשים כן. בשבוע השני נעשה החתונה בכבוד גדול. המהר"ל בעצמו היה מסדר את הקידושין וגם היה על המערה, וישמח עצמו מאד על אשר נשטר מן השמים כלכלתי יסדר קידושין לאת זאתה. הויגו הוה האריך ימים בעיר פראג. ועשו תמיד צדקת גדולות. ויתרו חיי נעימים של עושר וכבוד :

(יז)

המעשה הנפלא מן הספר תורה שנפלה לארץ ביום הכפורים.

בשנת ה'שמ"ז קרה מקרה מעציב בעיר פראג, בבית הכנסת הגדולת אשר התפלל בה המהר"ל ביום הכפורים אחרי הקריאה בס' לתפלת מנחה, נחבד איש אחד במצות הגבה ונפלה מידו הספר תורה לארץ. להמהר"ל חיתה חלישת הדעת גדולה ממקרה הזה ונפל בעצבות. ראשית צוה המהר"ל לחבריו, שכל האנשים אשר ראו בנפילת הס' יתענו ביום שלפני ערב תג הסכות. אמנם הבין המהר"ל שהוא אינו יוצא עוד בזה התענית, כי לא בצומות יבחר צור ישראל, כי אם לבקר את הרע אשר לרגליו נהגלגל הדבר הזה, כי מקרה כזה בודאי לא על חנם בא. ויחקר המהר"ל וידרוש סבת המקרה ולא נדעה אליו, ויפלו פניו. ביום התענית עשה המהר"ל שאלת חלום ויבקש שיודיעו אליו מן השמים סבת המקרה. אמנם לא נענה בתשובה ברורה, כי אם ברמזה, כחידה סתומה אשר לא הבין המהר"ל פתרונה. וזאת הייתה התשובה הבאה אליו: לא תשא על לב פכש קטני. ולא ידע המהר"ל לשוב עצת בנפשו איך להבין הרמו. ויאמר המהר"ל להשתמש גם בענין הזה עם יוסילי גולם, ונפל על עצה הזאת. הוא כתב את החמש עשרה אותיות מן התשובה על מ"ז פתקאות, כל אות ואות על פתקא אחרת ויערב את הפתקאות, אח"כ קרא אליו את יוסילי גולם, ויפקד עליו שיסדר את אותן הפתקאות על השלחן בשורה אחת, רק שיהיה בסדר נכון באופן שיצטרפו האותיות אלו עם אלו, שיהיה באפשרות לקרואן ולדעת על מה מרמזים. יוסילי גולם לא חקר ולא דרש ולא היה מעיין בזה חרבה רק סידר את הפתקאות בסדר הזה: אאע לתש ללב סב שקטני. או הבין תיכף המהר"ל שהתשובה הזאת פרמזה על הפסוק: אל יאשה עמיתך לא תתן לשכבתך צדע לממאה זבה. פסוק זכ"ל ישר קריאת מנחה חלום. כי בקריאת המנחה של יום הכפורים הפסוק חזק וזאת

מסד כ' מן הפרשה. ועל פי זה הבין המהר"ל, שזה האיש אשר נתכבד במצות הנבה עם הספר תורה הוה, הוא חומא עם אשת איש. וישלח המהר"ל את יסילי גולם עם כתב הזמנה אל זה האיש הנחשד שיביא תיכף אליו. וכאשר המהר"ל שלח את יסילי גולם לקרוא לאיזה איש, או היה יודע על זה האיש שאסר לו לסרב כלל וכלל, אפילו רק להשמיט ולדחית את הדבר על זמן מה. כי לא פעם אחת קרה שיוסילי גולם חטף את המסרב על שבמו, וישארו אל בית המהר"ל ברחובות קריה, כמו שנושאין כבש אל בית המטבחים. וזה האיש הנחשד שהיה הכעל הנבה בא תיכף אל המהר"ל. ויקרא המהר"ל אותו אל חדר בלבדו ונעל אחריו את הדלת ויבקש ממנו שיודה כמוב מה חטאי ישה פשעו אשר בידו, כי אך לבעבור חטאו נפלה הספר תורה מידו לארץ ביום הכפורים. וירא האיש שנתפס ביד המהר"ל כדן בחכה, ויבן שלא יוכל להכחיש הדבר בפני המהר"ל, על כן התודה תיכף על חטאו, שזה זמן רב אשר הוא חוטא עם אשת שותפו. ויכדר המהר"ל לאיש הנה תשובה, וגם שלח אחרי האשה החוטאת ויתקן הדבר על פי הדין :

(יח)

התנפלות על יסילי גולם.

בזמן שישב המהר"ל על כסא הרבנות בעיר פראג, היה מנהג רע ומכוער בין תושבי העיר היהודים, שהסבנו מכבד לבנות ולזולז איש את רעהו, אם אך נפלה ביניהם איזה מחלוקת, בולזולז מכוער מאד, לכנות את חבירו בשם גאדלער. וזה הולזול של גאדלער. היה נרוע ומכוער יותר מן הולזול של מסור, כי הוא מורה שאין נוזל בנידיו דם טהור של יהודים, והולזול הוה נשתקע ביניהם לרגלי הגירוש, שפניא ו.איטליא, שהרבה יהודים המירו את דתם באונם והתערבו בנים, ואחרי שנתכבדה הגזירה חזרו לאמונתם בארצות אחרות. וגם לעיר פראג באו הרבה אנוסים כאלה. והרבה מהם היו נשואים עם בנות עמי הארץ והתגבירו אח"כ, ועל צאצאיהם ויצאי חלציהם כוננו על יתר לירות בהם חצי הולזול הוה של גאדלער. וכאשר ראה המהר"ל שזאת מקלקל ומשחית הרבה לחיי המשפחות והדבר היה נוגע גם לבמה גדולי הדור, חגר מתניי למחות מבין היהודים השם המכוער הזה, לבד ישמע עוד בפי כל איש בעיר פראג והמדינה. ויאסף המהר"ל אליו הרבה רבנים נאונים מן המדינה, ויגזרו דם גדול ונורא מאד, בתקיעת שופרות ונרות שחורים, על כל איש אשר יזכור עוד זה השם, גאדלער לבנות בזה לאיזה איש, יהיה מי שיהיה, ובאמת פעל המהר"ל בחרם הזה, והיו נשמדים מאד היהודים לבד זכר ביניהם עוד הולזול הזה. אמנם אין עיר בלא עוי פנים ומחוצפים, וכן נמצאו בעיר פראג, בין החברה של נשאי משאות, שלשה מחוצפים ופורקי

על, אשר בעבור איזה שבועות אחרי הכרות החרם, התחילו עוד להעלות בפיהם הללויל הזה של נאדלער' ויודע הדבר להמהר"ל וחרה אפו מאד על זה, וישלח המהר"ל את השמש הזקן ר' אברהם חיים לקדוש אליו את הריש ברוני מהם, ויחשב המהר"ל לדבר על לבו, ולפעול אצלו בסוב שיצויב את דרכו הרע. אבל היא לא שת לבו אל דברי השמש, ויסאן ללכת עמו ויצחק על דבריו ויאמר, כי עתה אין לו עת ללכת, ורק כאשר יהי' לו עת פנוי או ילך, וכאשר בא השמש לפני המהר"ל בתשובה הקלה הזאת חרה אפו עוד יותר ויקרא המהר"ל אליו איזה אברכים גבורים, ויצוה להכן חבילות שבטים רבים עם חבל חזק, ואח"כ קרא אליו את יוסילי גולם, ויפקד עליו שילך תיכף אל הנישא סבל ההוא, ויחטף אותו על שכמו ויביאהו אל חדר הבית דין. ויוסילי גולם לא התעצל בזה וילך תיכף אל מקום הנישא סבל ההוא ויבקשהו וימצאהו, ויחטף אותו בערפו וישלכהו מאחוריו על שכמו, וישאהו כבבש ברחובות קריה, ויביאהו לפני הבית דין, האמנם שזה הנישא סבל ג"כ לא הו' ילד חלש, והוא הפיל תחיתו המיד על כל איש. אבל כנגד יוסילי גולם לא היה גבור חיל, ואחרי שבכדהו יוסילי גולם באיו, מתנת יד' היה מוכרח להכנע מפניו. כאשר נודע להמהר"ל שהנישא סבל ההוא היבא לפני הבית דין, שלח המהר"ל לאמר שיעקרו אותו עם החבל, ואח"כ יסירו אותו בשוטים כפי כחו, שיוכור את הכבוד הזה ויזן אריך. למען ירעו להזהר עוד מלדבר נבלה כזאת. פקדת המהר"ל נתקיימה על ידו איזה אנשים בידו עם יוסילי גולם אשר עמד אצלו והשתדל עמו כמו בעל השיר עם שירו. אחרי המלקות גזרו על הנישא סבל שימשוך מעליו הסנדלים, ויכניס יתף לפני המהר"ל לקבל גויפה בפניו, ולהתודות על חטאו, ולהבטיח שמהיום והלאה כל ישוב לבסלה עוד, ואז יסיר המהר"ל מעליו את החרם. הנישא סבל היה מוכרח לעשות ככל אשר גזרו עליו, ואח"כ התחזק בשארית כחו והלך לאם לאם אל ביתו, כמחזיל על ארבע. כביתו היה מוכרח לשכב במסתו בערך שני שבועות, עד אשר חיתה המכה והתחזק ללכת על רגליו בקרם. אמנם בערה בסתר בלב הנישא סבל המוכה אש של נקמה, ויחליט להנקם באנשים, אשר הכהו מלקות. ולכל ראש רצה לקחת נקם ביוסילי גולם, ולא רק לקיים חבורה תחת חבורה כמשמעו, כי אם בקש לבערו מן העולם לגמרי:

ויקרא הנישא סבל אליו בסוד את מדעיו, ויאמר להם הבה נתחכמה לשכם עצה כנגד יוסילי גולם, איך להפטר ממנו לגמרי. ויתעצו לעשות עליו התנפלות, אשר בנקל היה ביכלתם להמיתו, ולוא לא היה זה יוסילי גולם, כי אם איש אחר. וזאת היתה עצתם. מנהג המהר"ל דזה בכל מוצאי שבת שהביאו לו מים חיים מבאר עמוקה והחמו לו חסין במוצאי שבת למלונמא, וסרים שהי' לו את יוסילי גולם היו שמשים האחרים מביאים לו את הכד מים. ויען כי הרכה פעמים בימי החורף שהיה קור נחל וסקום הבאר מסביב חיה מכוסה עם קרח, ואידע כמה פעמים שנתקלו ונפלו עם הכד מים, ועל

כן היה להם יוסילי גולם למציאה גדולה בענינים כאלה, ונתנו עליו עבודה
הזאת, שהוא ילך בכל מוצאי שבת אחד ההבדלה עם הכר לשאב מים מן
הבאר, והוא לא ידע מעולם להתעצל בזה, ולא השגיח על קור ושלג וחשך
אפילה. ולא היה ממתיך להיות מצוה ועושה, רק ידע מעצמו ללכת ולהביא.
וכך הוכנה ההתנפלות על יוסילי גולם, כמוצאי שבת חנוכה שהיה קור גדול
עם קרח התחבאו אצל הבאר ההוא אנשי בליעל. וכאשר בא יוסילי גולם אל
הבאר, והוריד המוטה עם הדלי אל תוך הבאר לשאב, ואז היה מוכרח יוסילי
גולם בעצמו להטות את ראשו ורובו בתוך חלל הבאר, כדרך השואבים.
ובתוך כך התנפלו עליו המתחבאים בלשם, ויהטפו ליוסילי גולם כרגלי
וישליכו אותו בתוך הבאר, ראשו למטה ורגליו למעלה, ומרם שהמפיק הגולם
להתהפך בידם כבר היה מושלך במים, והמוטה עם דלי הריק קפצי החוצה
בבה גדול, ויוסילי גולם היה מובל עצמו היסב, בגפלו מתחת למים על תחת
הבאר, ואח"כ צפה למעלה והתחיל להכות בידיו על המים בתוך הבאר וכאשר
הבינו זאת מראש אנשי הבליעל שכך תהי' סופו, הבינו להם מקורם אבנים
בברות, וישליכו את האבנים בתוך הבאר על יוסילי גולם לפצוע את ראשו,
כדי שיהי' מוכרח לסבוע במים, וכך היה, שהאבנים נפלו על ראשו ופצעו
את חוטמו עם עין אחת, ועי' זה נשקע במים. וכאשר השליכו האנשי בליעל
את כל האבנים אשר הכינו למו בדרת משם. אבל יוסילי גולם שוב צפה על
פני המים והתקיים עצמו כך. בבית המהר"ל היו ממתינים על המים להכין
חמין עבור המהר"ל, וכאשר ראו כי יוסילי גולם עם הכר מים איננו עוד
לקח השמש הזקן ר' אברהם חיים את המנורה בידו, וקרא עמו עוד שני
אנשים, וילכו אל הבאר לבקש את יוסילי גולם, כאשר באו אל הבאר ראו
והכירו את הכר של המהר"ל שהיה מונח בארץ לפני הבאר. או הבינו תיכף
שאין זה דבר פשוט. ויכניסו את המנורה בתוך הבאר לבקש את יוסילי גולם.
וכאשר אך ראה יוסילי גולם את המנורה התחיל להכות בידיו, לאות כי נמצא
שם. או הורידו בתוך הבאר את המוטה עם דלי הריק, וישב יוסילי גולם
בתוך הדלי וימשכו את יוסילי מן הבאר, כל עוד נשמתו בו, חבול ופצוע
ומלוכלך עם דם. וינהלו אותו אל בית המהר"ל ויסורו מעליו את הבגדים
הלחים, וירחצו את פצעיו ויחבשו את ראשו. ויבא המהר"ל תיכף לבקר אותו
ויאמר כי לא תאונה לו כל דע, ויצוה להשיכו על משכבו שהיה סמוך להתנוד
יוסילי גולם התחמם וישכב וידרם, אמנם לא עמד ממשכבו להתהלך בחוץ עד
יום השלישי, ויהי ביום השלישי, כאשר הלך יוסילי גולם על משענתו, קרא
אותו המהר"ל וישאל אותו מה קרה אצל הבאר, ואם יודע מי עשה לו זאת,
וענה יוסילי גולם בכתב הכל כמו שהיה, וגם הודיע שבין המתנפלים הכיר
את הנושא סבל ההוא, המוכה בשומים בחדר הבית דין, ובתוך זה ביקש
יוסילי גולם מאת המהר"ל, שיתן לו רשות לנקום את נקמתו בו, ויאמר אליו
המהר"ל, כי איננו נתן לו רשות על זה, יען כי פתאם חבא עליו אידו מן
השמים

השמים. לא אדנו הימים וצמח פתאם בוריע הנושא-סבל הזהא נגע שחור, הנקרא, שווארץ קרעצעל" שהוא מסוכן מאד. הדופאים חתכו את בשרו בכל יום, שלא יתפשט ארס הנגע הלאה בקרב גופו. אבל לא דועילו מאומה ואמרו נושא לחיו, או התורה הנושא-סבל, כי אך בעין פגמו כבוד המהר"ל נענש, ויספר את כל המעשה איך שהוא עם עוד שלשת רעיו התנפלו על יוסילי גולם, ופילו אותו בתוך הבאר וישליכו עליו אבנים גדולות, וישלח הנושא סבל את אשתו ובניו אל המהר"ל שיבכו לפניו, ויבקשו ממנו מחילה עבירו ולהסיר מעליו את המות. אבל לא נתנם המהר"ל לבוא לפניו, ויסת הנושא סבל במיתה משונה. אחר כך באו שלשת הדעים שלו, שהיו עוזריו בהתנפלות הזאת, ויגשו לפני המהר"ל בכביה ויתורו על עונם, כי יראו לנפשם שלא ימותו גם הם כמותו. ויצמדקו שהנושא-סבל היה מפתה אותם וגם שיהרס בכסף לקחת חבל כזה, אולם עתה מתחרטים על זה ומבקשים מחילה, ואמרו שמקבלים עליהם כל מיני תשובה וקנסות כאשר יאמר המהר"ל ויקנום אותם המהר"ל שיתנו סכום כסף על הישיבה של התלמוד תורה. ומלבד זה סירר להם תשובה שיתענו כל אחד מהם באיתה השנה מ' תעניתים, ושיאמרו מדי שבת בשבת כל ספר תהלים, הם קימו וקבלו עליהם ככל אשר צוה אותם המהר"ל, וישארו בחיים:

(י"ב)

מעשה נדא מן התורבה שעמדה מתחת לעיר פראג.

מתחת לעיר פראג, סמוך לדרך המוביל העירה, עמדה תורבה ישנה, ומלפנים היה הבית הזה בית חרשת של מלאכת אבק הידיה הנקרא, פילדוער, ויען כי בית החרשת עמד אצל הדרך, שהיו צריכים להתור מעוברים ושבים וגם שהבית נתישן ורבו בדקיו וקלקליו, לא רצתה הממשלה לחקנו, רק שהעבירו משם את בית החרשת אל בית אחר, הרחק יותר מן העיר, בין בתי המשכנות של אנשי הצבא ובין מצורת המלך, וע"י זה נעשה הבית תורבה בכל פעם יותר, ועמדה כך התורבה ימים רבים. בתוך כך נפגמה התורבה ושעירים ירקדו שם, והתחילה התורבה להפיל אימה ופחד על העוברים ושבים שם בלילה. אנשים רבים ספרו שבלילה שמעו שם כמו קול להקת מנגנים, ויש אשר ספרו שראו שם בלילה עדר כלבים שחורים במספר איו מאות, אשר התהלכו סביב לתורבה. יהודי אחד נשבע שראה פעם אחת בלילה, כאשר עבר דרך שם, שעמד איש חיל אחד על ראש הגג של התורבה ודחה מגן בלילה גדול כדרך שמנגנים בין אנשי הצבא שתאסף הצבא, ומפני כל אלה הספרים

הספורים השתמרו כל עובדי אורח לבלי יעברו שם בלילה באותו צד הדרך אשר אצל החורבה, כי אם מצד השני. פעם אחת קרה מקרה שיהודי אחד מעיר פראג, אשר התפרנס כן סחר-הכפרים, הלך לביתו בלילה מן הכפר, ולא נשמר ויעבר על אותו צד הדרך אשר אצל החורבה. וירא כי כלב שחור אחד רץ אליו מן החירבה בקול ניבח ויסובב הכלב אותו, ואח"כ חזר הכלב אל החירבה. על הסחר הזה נפלה אימה גדולה ותסמר שערות ראשו והלך לביתו באין אונים. ויספר האיש לפני בני ביתו את הפגע רע שהיה לו וישכב וירדם. בלילה נבהלו בני ביתו כי שמעו אותו נובח ככלב מתוך שינתו וירצו אליו להעירו. כאשר העירו אותו נראה שהיה מכוסה כלו עם ויעה ושכב עקב ויגע מאד. ויספר להם שראה בחלומי, כי הוא רוכב על כלב שחור, ביחד עם עוד הרבה אנשים הרוכבים כמוהו בשורה אחת ובסדר מסודר, כדרך אנשי הצבא. וכאשר כל הרוכבים היו מנבחים כמו הכלבים, כן הכריחו גם אותו לנבח. והזהירו אותו כי אם לא יחפץ לנבח, יאכלו אותו הכלבים כמו שהוא בחיים, ועל כן היה מוכרח לנבח בכל כחו. אנשי ביתו הקמינו את ערך החלום וירברו על לבו כי אין החלום הזה כדאי שיפחד ממנו, ורק לבעבור שהלך מרם שכבו עם רעיונות כאלה, על כן ראה כזאת בחזיון צילה. ויעצר אותו לבד יחרהר עוד ביום מענינים כאלה, ואז יובל לישן במנוחה. ויהי בליל השני באמצע הלילה, והנה נשמע ממנו נביחת כלב כמו בליל הקודם, וכן היה כדי לילה בלילה, עד שנעשה זה הסחר הלש, ולא היה לו כח ללכת על רגליו, וגם כחש בשרו מאד, ונעשה עני גדול, כי לא היה לו כח לפרנס את בני ביתו העמוסים ברעב. כאשר ראו כי צרתם גדלה מאד, חגר האיש הזה שארית כחו וילך עם אשתו יעם בניו הקטנים אל בית המהר"ל. ויבואו לפניו בבכיה גדולה לאמר, הושיעה נא לנו! ויספר אליו האיש את כל הקורות אותו, ויבך מאד לפניו, כי מפלי תלזים בו ואין לאל ידו עוד להרויח מאומה, ובניו שואלים להם, ואין! ויצוה המהר"ל ראשית לבדוק את חמלית קטן על זה האיש, לראות אם יש לו ציצית כשרות. וימצא ציצה אחת פסולה. ויצוה עוד המהר"ל לבדוק גם את התפילין של זה האיש, וימצא שהתפילין של ראש פסולין. ויאמר המהר"ל כי לבעבור זה אין לאיש הזה שמירה. ועל כן נפל ברפש ואשפה אשר לא טהורה היא. שתי כתוב כי מלאכיו יצוה לך לשמך בכל דרכיך. והיינו כי לכל יהודי מליים אותו שני מלאכים, לשמרו בכל דרכיו מפגע רע. והמלאכים האלה נבראים מן שתי אלה המצות שהן ציצית ותפילין. ותדע כי כן. שתי האזהרות מן זה הפסוק כי מלאכיו יצוה לך לשמך בכל דרכיך הן בנימטריא זה ציצית ב' תפילין. ועל כן צוה המהר"ל לזה האיש, שראשית יתקן הציצית עם התפילין שיהיו כשרים. וגם צוה אותו שילך לטבול במקוה. אח"כ קרא המהר"ל לפניו את הספר של יצוה לכתוב על קלף כשר קטע כזו:

כל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו

כל לי לבי כל לי לבי
לי לבי כל לי לבי כל
לבי כל לי לי כל לבי

ויצוה המהר"ל שטרם ישכב זה האיש בלילה לישן, יקשר על מצחו את הקמיע הזאת, שהכתב יהיה מכוון. ועוד צוה המהר"ל דאיש הזה שלא ילך לביתו לישן במשך שבועה לילות, רק יישן אצלו בחדר הבית-דין על משכבו של יוסילי גולם. ואת יוסילי גולם צוה שעל שבועה לילות האלה ילך הוא לישן בבית האיש הזה על מטתו, ויעשו כן ככל אשר צוה המהר"ל. וזה האיש החליה היה ישן במניחה על משכבו יוסילי גולם, ולא ידע עוד כל רע. בלילה של יום השביעי קרא המהר"ל ליוסילי גולם אחרי חצות הלילה, ויפקד עליו שיקח עמו השני חבילות תבן הגדולות, אשר הוכנו מקודם, וגם את המוכנה של אש סטר לי, וגם את מקליו נתן בידו, ויצוהו ללכת עם כל אלה אל תוך החורבה, ושם ידליק את התבן כמון להגן, כדי שתשרף כל החורבה. ויעש הגולם ככל אשר צוה המהר"ל, וכל החורבה נשרפה. ושעת התיא והלאה לא נשמע עוד כל רע במקום החורבה. ביום השביעי לקח המהר"ל מיד האיש את הקמיע ויצוהו ללכת לביתו לישן במקום. ושנתו ערבה עליו ובחו חזר אליו, והי' בריא וחזק כבתחילה:

(ב.)

מעשה נלא מן הדוכס, בארמאהאלם.

לדוד מורחי מעיד פראג הרחק איוו פרסאות היה כפר גדול ויפה. אשר היה דר בו דוכס עשיר גדול. והיו לזה הדוכס עשרת כפרים עם הרבה שרות ויערים. בכפר ההוא, שהיה דר בו הדוכס, נמצא גן גדול לשוח ב', באמצע הגן עומד ארמון קטן, ועליו מגדול גבוה קצר וחד בראשו. הארמון הקטן ההוא מוקף חומה עבה, ומסביב לחומה נמשכת בריכת מים מפוארה ועמוקה. במקום אחד נמצא ממעל להבריכת נשר ברזל תלוי בשלשלאות עבות. הארמון הזה הוא ריקם ולא נמצא בו כל דבר. רק באמצע הארמון מונחים שתי אבני שיש ארוכים, זה אצל זה, וכל רואיהם יכיר בתן כי סתתיהן יש ב' קבדים. ועל שתי האבנים נחקקים שני שמות. על אבן הימית שם האם, ועל האבן השניית שם הבן. המעשה של אותה האם עם הבן הוא מעשה נפלא. מלפנים היה דר בכפר ההוא דוכס זקן, ושמו, בארמאהאלם. הדוכס הזה היה אוהב ישראל, ולא היה לו בנים, כי אם בן יחיד הנולד לו לבסוף. בעשרת הכפרים

הכפרים שלו ישבו הרבה יהודים שהיו מחזיקים את כל העסקים מן הדוכס וזה, והיה להם פרנסה בריחה. כאשר נתאלמן הדוכס היה מנהגו, למען המר מעלי העצבות, ללכת בכל פעם ביחד עם בנו לבקר בבתי היהודים, אשר ישבו בכפרים שלו. וביותר אהב הדוכס לקבל את פני היהודים שלו בימי השבתות והימים טובים. אצל אחד אצל דנים ואצל השני פשטידא, וכן הלאה. באיתו הכפר שישב בו הדוכס היה דר יהודי עשיר אחד חוכר השדות הצקרא, פאסעסער, אשר הי' לו בת משכלת ופת תואר. והיא היתה באותן השנים של בן הדוכס. בת ה, פאסעסער מצאה חן בעיני בן הדוכס ויאהב לדבר עמה תמיד. פעם אחת, בעת שהיה הדוכס הזקן עם בנו אצל ה, פאסעסער ביום השבת ואכל דנים ושתי' יין, אמר הדוכס הזקן אל ה, פאסעסער שהיה שמו משה: תדע, מאשקא! כי אם תתמצה בתך להמיר את דתה, יקח אותה בני לאשה, ואמכר גם כך בעבודה, שלא תשלם לי עוד כל כסף בעד ה, פאסעסער. הדברים האלה כמו פלחו כליות ה, פאסעסער אביה. אולם בהכמתו ביטל את דבריו הדוכס, ויענה בשחוק מעט. כי אין שיה הדבר לפנינו בנו, ואין זה עסק טוב עבורו. כי הוא ביכלתו לקחת אשה יפה עשירה ומשכלת, שתהיה נ"כ מיוחסת ממשפחת דוכסים, וישחק הרובם על דבריו ויאמר: בעיני נחשב היהודי למיוחס יותר גדול מן היחס של דוכס. ולא דבריו יותר מזה. אבל הפאסעסער הבין שהדיבורים האלה של הדוכס לא היו דברים פשוטים, כי אם ע"י שנכנס היין יצא הסוד. ונתלידא ה, פאסעסער שלא תפול בתו באמת בגורל בן הדוכס. ועל כן מיהר ה, פאסעסער לעשות שידוך עם בתו. וישתדך עם בחור ימים בן טיכום ומופלג בתורה מעיר פראג. לא ארכו הימים ועשה נישואין בכבוד. כעביר שנה אחר החתונה גולד בן לויג הזה, והתפרנסו על שלחן אביהם ה, פאסעסער. בשנה השניה לאתר החתונה פרצה מגפה באותה המדינה. הרבה אנשים מתו עם כל המשפחה, עד כי לא היו להם קוברים מיד. והרבה משפחות ברחו למדינות אחרות, עד כי לא ידעו המשפחות מי לחיים ומי למוות. בקצור שברחו האנשים למקום אשר נשא אותם עיניהם, ולא ידעו איש מן רעהו איה נמצא. המגפה לא מנעה נ"כ איתן הכפרים של הדוכס. וימת זה ה, פאסעסער עם אשתו. והבנים שלו שהיו דרים בכפר ההוא קצתם מתו וקצתם ברחו למדינה אחרת. וגם חתנו אשר לקח מעיר פראג מה, ותשאר אך בתו הרכה עם הילד הקטן. וכאשר לא מאו מיד קוברים לקבור את משפחתה, לא יכלה להשאר בבית עם המתים. וחברה גם היא עם הילד. ולא ידעה אנה לברוח, ותכנס עם הילד בתוך הנק הנדול של הדוכס לנות מעט מצרותיה. ויודע הדבר להדוכס הזקן ולבנו יחדיו. ונכמרו רחמיהם עליה ועל הילד הרך, ויתנו לה בחצר הדוכס מעון מיוחד בכבוד עם כל מחסורה:

בעיר פראג וכן בכל כפרי הדוכס חשבו שכל משפחת ה, פאסעסער מתה. בקצור בת ה, פאסעסער שכחה את כל צרותיה, ותחל להתפרנס כמשהיתה

שהיתה תולדה בימי עלומה. והבן יחיד של הרוכס התקרב אליה בכל פעם ויותר ויותר, והתקשרו בעבותות האהבה. עד כי החליטו להתקשר בקשר הנשואין, ובאופן לכל ידע לאיש כי היא בת הפאסעסער. היא נשלחה עם ילדה במד העירה, ווינעצ'א. הילד ניתן שם למנקה, ובזמן קרוב נעשה התחנה בעיר מינעצ'א. הרוכס הזקן הוציא קול בהכפר שלו, כי בנו יחידו לקח לו לאשה בעיר, ווינעצ'א את בת יועץ המלך, וכי הם יביאו אליו אחרי שנה. במשך הזמן הזה חיו בטוב הונג החדש, ויסעו לבקר הרבה מדינות, כדרך מנהג הרוכסים. ורק אחרי שנה וחצי בא הונג החדש אל הכפר בכבוד גדול, ולא עלה על דעת כל איש שאשת הרוכס הצעיר היא יהודית בת מאשקא. הפאסעסער. וגם כבר נשכח בכפר ההוא השם של מאשקא פאסעסער כי לא נשאר איש מן כל משפחתו. בתוך כך הוציאו קול כי אשת הרוכס הצעיר הולידה בעיר, ווינעצ'א בן, אשר ניתן שם אל מנקה, וכי אחרי הגמלו יביאו אותו הכפרה אל הוריו, לא ארכו הימים וימת הרוכס הזקן. וכל העושר, כל הנחלאות, עם השם הכבוד של רוכס, הכל לקח בירושה זה הבן יחיד שלו :

אחרי חצי שנה הובא הכפרה הילד, אחרי אשר נמל. וכאשר השם היהודי של זה הילד היה 'יעקב', על כן נכתב בספר ההולדות שהוא נולד בן להרוכס הצעיר, ושמו 'יעקב בארטהאלם'. הרוכס הצעיר אהב מאד את אשתו היהודית ויחיו בנעימים, ותלד לו בכפר שתי בנות יפות תואר. וכן גם אהב הרוכס הצעיר את היהודים היישובים בכפרים שלו, וימסור בידם את כל עסקיו ילך כדרך אביו, אולם בדבר אחד הרע לעשות זה מעשהו. כי יען אשר הרוכס הצעיר ידע האמת, שזה הילד מזרע היהודים הוא, וגם הבין כי כל דבר נמשך תמיד לשרשו, על כן ירא פן יתנייר הילד וישחית את כל נחלתו, ונפל על עצה הזאת, להשתדל לנמוע בלב הילד ארם של שנאת ישראל, וישיכר אליו מורים אשר הכיר אותם שהם שונאי ישראל גדולים. ויצוה להמורים שילמדו עמו ג'ב דק על הדרכים האלה, אשר מעוררים שנאה בלב על עם ישראל. ויעשו בן המורים, ולאט לאט נשרש בלב הילד שנאה גדולה להיהודים בכל פעם יותר ויותר. עד כי נזהר הילד לבדלתי יצטרך לדבר בשום פעם עם איזה יהודי :

ויגדלו ששית הילדים אצל הרוכס הצעיר, הן ביופי והן בהשכלה. יעקב בארטהאלם לקח לו לאשה בת שר צבא אחד, ואת השתי בנות השיא לסדינות אחרות. הבנות יצאו מבית אביהן אל מקומות בעליהן, ולא נשארו בבית הרוכס כי אם בן אשתו 'יעקב בארטהאלם' עם אשתו. וירבו הימים וימת הרוכס בן ששים שנה. ואשתו שהיתה יהודית בת הפאסעסער נשארה אלמנה. ותשב עם בנה, אשר ירש את כל העושר והכפרים, וגם את שם הכבוד, רוכס ירש. ויתחיל הרוכס החדש למשול בעשרת הכפרים, וגולדה מזה צרה חדשה. כי כאשר זה הרוכס הורגל מנעוריו בלמורים המעוררים

שנאה לישראל, וכל מוריו היו שונאי ישראל, ע"כ נשרשה בלבו שנאה גדולה ליהודים. ויתחיל להצר וללחץ לכל היהודים היושבים בעשרת הכפרים, וישלול מהם מעט מעט את פרנסתם, לראשונה הכביר את עולם בהיספות גדולות, ואח"כ התישב בדעתו לנרש לנמרו משם את היהודים, ולמסור את כל עסקיו בידי עמים אחרים. ועל פי גזרת הגירוש הזה, היו צריכים בערך מאה משפחות יהודים לקחת מקל נודד, וללכת לבקש פרנסה. כראותם שהצרה קריבה ואין עוזר התיעצו יחדיו ללכת לפראג, לבקש מאת המהר"ל עזרה בצרה. ויבואו לפני המהר"ל ויספרו לו את מרירת לבם, ויבנו לפניו שירחם עליהם ועל בני ביתם להושיע להם, שישארו על מקומם ועל פרנסתם. ויען להם המהר"ל כי לעת עתה אינני יודע עיר שום עצה עבורם, אבל הוא טקיה ובוטח כי מסתמא יגלו לו מן השמים איזה עצה איך להושיעם. ויאמר להם המהר"ל שילבי לביתם ויעשו תפלה לארץ עליון, ואל יזיזמו לפני כל איש שבקשו עזרה ממנו, ויצים לבוא לפניו בשבוע השני:

בלילה ההוא בא בחלום אל המהר"ל אבי הדוכס מעולם העליון וימרר לפניו. ויספר המת בחלימיו של המהר"ל את כל המעשה, איך שזה הדוכס החדש, יעקוב בארטהאלם הוא יהודי הנולד ממנו, וכי זה המת אביו שמו יצחק בן אהרן הלוי מעיר פראג, שהיה חתן של ר' משה פאסעסער, אשר דר בכפר של הדוכס וימותו במגפה, ותשאר אשתו בת הפאסעסער אלמנה עם זה הילד. והדוכס המת לקחה לאשה, ושמה ריווע בת משה, והדוכס המת התייחס לעצמו בשכר את הילד הנשאר לאמר, כי בני הוא, והאמת הוא שהיא בני. ויתמרנר מאד המת לפני המהר"ל, באשר כי מן העת שבני הנקרא יעקוב בארטהאלם לקח הממשלה בידו על כל הכפרים, והתחיל להיות מוצר לישראל ללחץ ולדחוק את כל היהודים יושבי הכפרים שלו, ולשלול מאתם פרנסתם ע"י גזירת גירוש מן כל הכפרים שלו, עלתה שועתם ודמעתם השמימה, ולבעבור זה יש לו יכזרים גדלים בעולם העליון, שמוכל חרפות ובושות ורדיפות, ואין ניתנים לו מנוחה, ונרשיהו משם לעולם הזה שיתקן הדבר אצל בנו. ויוסף עוד המת לאמר אל המהר"ל, כי האמנם שבא איזה פעמים בחלום לבני, וחודיע אליו שיהודי הוא בלידה, ואמו היא יהודית, ויורדו ויבינהו שכן הוא האמת, כי הלא יוכל לראות שהוא מן הנימולים, ויבקש מאתו בחלומו שירף מן היהודים האימללים יניח אותם על מקומם. אבל האם משניה הוא בחלימות? ועל כן ביקש מאד זה המת מן המהר"ל בחלום הזה שירחם על גשמתו, ויעשה בדעת ובהשכל לחשוב עצה שיחזור הדוכס בנו ממחשבתו הרעה. ובסוף דבריו כיים המת לכל ידחה אותו המהר"ל לאמר, שקצרה ידו מהושיע, וען כי שמע שם בעולם האמת, כי רק המהר"ל בחכמתו הנפלאה יוכל להושיע בזה:

ליום המחרת צוה המהר"ל להשמש דוקן ר' אברהם חיים שיעשה חקירה ודרישה, האמת הדבר שבאותו כפר י"ה הדוכס ישב מלפנים פאסעסער יהודי

יהודי ושמו משה, אשר היה לו בת ושמה ריווא, וכן אם אמת הדבר שבעיר פראג היה אז כחור בשם יצחק בן אהרן הלוי, שנעשה חתני של הפאסעסער¹ ההוא, ויחקור וידרוש ר' אברהם חיים בפנקסי העיר, וגם שאל את הזקנים, ויתודע כי נכון הדבר שכן הוא האמת. ובאשר הודיע ר' אברהם חיים להמהר"ל כי אמת הדבר, אמר המהר"ל: ועתה כי כנים דברי חמט, אשר ראיתי בחלום בחזיון לילה, בודאי גם זאת אמת מה שאמר, כי שמע בעולם העליון, שהמהר"ל יוכל להושיע בזה, ואם כן עלינו לחשוב עצה במה להושיע. וזאת היא העצה הנפלאה אשר העלה המהר"ל. אחרי אשר הודע אליו כי הדוכס, יעקוב בארטהאלס² בא העירה פראג בכל יום הראשון אל הקלויסער, כתב המהר"ל מכתב כלשון המדינה כדברים האלה:

בני הויקר!

הנה באתי מעולם העליון להודיעך שאני יצחק בן אהרן הלוי טעיר פראג הנני אביך האמתי, ואנכי בעלה הראשון של אמך ריווא היושבת אתך, והיא בת היהודי ר' משה פאסעסער, שהיה דר מלפנים בבפר ש"ך אצל הדוכס הזקן, ואנכי עם חיתני משה מתני במגפה, וקראתי את שמך יעקב. ועתה באתי לבקשך שלא תעשה רעה להיהודים היושבים בצלך בעשרת הכפרים עוד משנים קדמוניות. הנה הודעתך מזה איזה פעמים בחלומות, אבל ראיתי שאין אתה משגיח בחלום, על כן הוכרחתי בעצמי לבוא אליך מעולם העליון ולמסור בידך מכתב על אדות הדבר הזה, כי מעת שבאו חשמיכה דמעות המספחות העשוקים האלה, אין לי מנוחה רק ימים קשים ומרים. וגם בין תבין האמת מזה שאתה נסור בכל היהודים, וגם כאשר תחקור ותדרוש אצל אפי, ותספר לה את אשר קרך בדרך, ותראה לה את המכתב הזה, או לא תוכל עוד להכחיש את הדבר, רק תודה על האמת כי כן הוא, וגם תדע בני שעל כל דבר שתצטרך לאיוו עצה תשאל אצל הרב של היהודים מעיר פראג, ובאשר יאמר לך כן תעשה ותצליח.

אביך יצחק בן אהרן הלוי

וזאת היה ניסח המכתב, ובאותו היום שהדוכס, יעקוב בארטהאלס³ היה צריך לבוא לפראג אל הקלויסער, קרא המהר"ל אליו בבקר את ייסילי גולס, וימסור בידו את המכתב הזה. ויהן עליו את הקסיע הירוע, אשר על ידה נעשה רואה ואינו נראה, וכדרך הזה שהדוכס היה נוסע העירה פראג חי' הר קפן לא הרחק מן העיר, ושם התנהגו כל העגלות לאט לאט, ויפקוד המהר"ל על ייסילי גולס, שילך שמה למקום ההר, ויעמוד שם עם המכתב, וימתין עד אשר יסע שמה הדוכס עם העגלות צב וארבעת הסוסים

על חדר, ואז יגש אל העגלה ויניח את המכתב על כרעיו, ויפסע תיכף סך העגלה בשפי ויחזור העידה. ויעש יוסילי גלם ככל אשר צוה עליו המהר"ל. וכאשר ראה הדוכס פתאום את המכתב אשר הניח על כרעיו נתבחר מאד. ויפן כה וכה וירא כי אין איש. ויפתח את המכתב ויחשיב בודאי שאין זה כי אם לשאביו המת מסר לו את המכתב הזה ויפתח מאד. כאשר בא הדוכס לביתו עשה חקירה ודרישה אצל אמו על אדות הרבר הזה, ויראה לה את המכתב. גם היא נשתוממה מאד ונבהלה. או הודתה אליו כי כנים כל אלה הרברים. וגם היא אמרה שאין זה מן הישר לרדוף את משפחות היהודים האלה, כי אחים ואחיות המה לנו. אז בא זה הדוכס, יעקוב בארטהאלס* במבוכה גדולה ויאמר אל אמו: אם כן, מה תהיה אחריתנו? נולדתי יהודי, ונעשתי נוצרי שלא ביריעתי. ועתה לא ארע בין מי מהם אמנה? ליום השני שלח דריבם את עגלת צב שלו אל המהר"ל עם כתב בקשה שיבוא אליו. המהר"ל הבין תיכף תוכן הדבר, ויצוה לבשר תיכף לכל אנשי הכפרים ההם שבאתה להם ישועה. ויפסע המהר"ל אל הדוכס ויתמהמה שם מעט לעת שלם. מה שנדבר שם לא רצה המהר"ל לנלות. רק זאת ידוע לכל שזה הדוכס, יעקב בארטהאלס* נתן להמהר"ל סכום כסף גדול על דבר מיב. וזמן הכסף הזה ייסד המהר"ל בעיר פראג הישיבה הגדולה בשם ישיבת בית יעקב* על שם המייסד הדוכס, יעקוב בארטהאלס*. ועל דבר משפחת היהודים אשר ישבו בהכפרים שלו, מוכן ממילא שלא נגרשו משם. רק נהפך הוא שהדוכס עשה להם הנחות גדולות. וגם מעט ההוא והלאה הביאה פנים שוחקות לכל יהודי, ויקבל את כל היהודי בסבר פנים יפות. ואיזה שנים אחרי כן ה' בונה זה הדוכס, יעקוב בארטהאלס* במרכז הגן הגדול שלו את הארמון הידוע, ויפאר אותו בכל מיני פאר, והכין בו שני קברים, אחד עבור אמו ואחד עבורו. כדי שלא יצטרכו אחרי מותם להקבר על בית קברות הגוצרים, וגם על בית קברות היהודים לא היו יכולים להקבר כמובן. ולא חי' להם עצה אחרת, כי אם להקבר בקבר מיוחד בתוך הגן:

(כא)

עלילת דם האחרונה בעיר פראג בזמן המהר"ל.

הנה זה שלש שנים עברו במנוחה, אשר לא נשמעה בעיר פראג והמדינה הצרה של עלילת דם, תודות המהר"ל. כי נבהלו שונאי ישראל ונפל עליהם פחד ואימה בשמעם נפלאות מהר"ל, אשר גילה כל תעלומה על ידי חכמתו הגדולה. אמנם בשנת ה'שס"ט שוב נתעוררה עלילת דם נוראה בעיר פראג. וכך היה המעשה. בעיר פראג היה דר נביר גדול בשם ר' אהרן גינו. הוא היה גם בר אורין ובר אבהן וזכה לשני שלחנות, תורה ונדרלה במקום

אחד, לו היו שלש בנות נשואות, וחתניו שהיו בני תורה ניוונים על שלחנו וישבו על התורה בהתמדה. ומלבדם היו לו עוד שלשה בנים וכת יחידה בלתי נשואים, עסקו של זה ר' אהרן היה עיבוד עורות. הוא היה דר עם כל בני ביתו בתוך העיר בבית חומה שלו, והבורסקי של עיבוד העורות היה לו בפרוד העיר. עשרים פועלים עבדו בה תמיד, ובתוכם היו שנים עשר יהודים ושמונה נוצרים. וכאשר הפועלים האלה עבדו שם ביחד איזו שנים, התלמדו פועלים הניצרים לדבר בלשון היהודים, כמו היהודים. בין הפועלים הנצרים היו שלשה אחים, אשר מוצאם היה מאיזה כפר הרחוק מעיר פראג ארבע פרסאות. לשלשלת האחים כבר לא היה להם אב, ורק אם וקנה וענית היה להם, אשר ישבה בבית ארמה מהתת להכפר. שני אחים הגדולים מן השלשה פועלים האלה נקראו בשם: קארל קאולאוסקי והשני, העטירי קאולאוסקי. ואח השלישי, שהיה צעיר מהם בכמה שנים, לא היה נודע שמו בהבורסקי. רק היה נקרא בשם, קאולעק. יען כי כבואו לעבוד בהבורסקי היה עוד נער, והיה בן שובב שאהב לרקוד ולפזז כמו שוער, ושני אחיו הגדולים לא רצו להודיע את שמו האמתי, כי היה להם בושה מזה, ולא הניחו לכתבו בספר התולדות על שם משפחת אביהם, יען כי אמו יולדתו בהיותה אלמנה שתי שנים, ולא היתה נשואה לאיש. ולכן נכתב בספר התולדות כמו ממור רק על שם אמו בלבד. ושמו האמתי היה, יאהן הנער בן האשה, יאדוויגא. לשני האחים הגדולים כבר היו להם נשים ובנים, והיו דרים בעיר פראג. וכאשר אמם האלמנה היתה כובסת עניה, ולא היתה ביכולתה לשים עין עליו, וגם ה' כבר עליו לפרנסו, בקשה מאד מאת שני בניה הגדולים שיפעלי אצל בעל הבורסקי, שגם אחיהם הצעיר יעבוד שם, ויהיה תחת השגחתם. הם נעתרו לבקשה, ויבקשו כמה פעמים על זה מאת ר' אהרן ניני, עד אשר התרצה בזה. כאשר בא, קאולעק הזה לעבוד בהבורסקי היה בן חמש עשרה שנה, ויעבוד שם שלש שנים בחריצות, והתחיל לקבל שכירות כמו פועל שלם. בתוך כך קרה לו מקרה, לרגלי פחיתותו ושובבותו שהיה רגיל בה מנעוריו, שעיי קפיצה מסקום למקום נפל בתוך הבור מים סרוחים, שהיו שרדים שם עורות הבלתי מעובדים, וימשכוהו משם כל עוד נשמתו בו, מוכה ופצוע. אחרי כן היה מוכרח לשכב על ערש דוי שני שבועות. וגם נתחם עשו לי הרופאים ביד הימנית, והתכו סמנו שתי אצבעות. לאט לאט התחיל, קאולעק להרפא, אבל לא היה מוכשר עוד למלאכתו הראשונה. כי מלבד זה שנעשה בעל מוס על ידו הימנית מחסרון שתי אצבעות, נעשה עוד רפה אונים וילך תמיד בלא כח, והתחיל לפעמים לרקוק דם. ויבקש ר' אהרן ניני לפטור את, קאולעק מן הכורסקי, כי ראה שאינו מסמא עבודתו ולא רצה לשלם לו שכירות בתנם. אולם שני האחים עליו החיצונו בינו כנגד הבעל בית שלהם, יא נתנו להרע לו, וידרשו בחוקה שישאר, קאולעק על מקומו, וגם שיקבל השכירות כקדם.

ובאם

ובאם שירצה הבעל הבית דוקא להרחיק מן הבורסקי לגמרי, או דרשו ממנו שישים לו סכום כסף גדול, יען כי נעשה בעל מים בהבדסקי שלו. זה הסבך עורר איזה פעמים ריב גדול בין האחים והבעל הבית. והתפשרו ביניהם שישאר "קאוילעק" על מקומו, וישתמשו עניי לשאת משאות ולנקות במטאטא את האשפות מן הבורסקי והחצר. וארית השכירות התפשרו שיקח רק רצי שכירות. מעת ההוא והלאה בערה בסתר בלב האחים חמת נקם על ר' אהרן גינז, ויהשבי החבולות איך לרנקס ממנו. כי על דעתם נחשבה ההתפשרות הזאת לעיירה גדולה, וגם כי חשבו עבודת "קאוילעק" למלאכה בזויה ועבירת הפרך, שהיה צריך לשאת כל סבך ולנקות כל אשפה, ומלבד עבודת הבורסקי נקרא גם העידה לבית ר' אהרן, לנקות גם שם החצר, ולהחם התנורים ביום השבת, ויבך חמיד "קאוילעק" לפני האחים על מר גידלו, כי אמרו לו הרופאים שמחלת השחפת חקנן בקרבן, והיה ריקק דם בכל פעם יותר ויותר. ויקץ "קאוילעק" בחייו, ויאמר בלבי שאין לי עצה אחרת, כי אם לעזוב עבודה הזאת, ולהמלט משם כל עוד רוחו בקרבו. וכאשר יחיה חיי חיפש איולי ירפא: ביום הפירום לפנות ערב נערך השלחן בבית ר' אהרן גינז, וישב לאכול סעודת פורים עם כל בני ביתו. וכאשר אוהבו עשיר רבים, באו אליו גם הרבה ידידים ואוהבים לשבת עמי בשמחת פורים. כמובן לא חסר שם במה לכסוטי בפוריא, וירשתיה היתה כדת של פורים, וין טוב בכוסות כסף גדולים וגם מנדנית לרוב, וכמובן לא היה חסר שם גם "קאוילעק", כי היה נערך בכל פנים לשרת את הקרואים. אחרי חצית הליכה הלכו הקרואים לביתם, ור' אהרן עם כל בני ביתו נשארו עופים ייגעים ונפלה עליהם תרדמה, ושנתם ערבה להם. עם המקרה הזה השתמש "קאוילעק" עבדיו, ויתננב בחדרים הפנימים של בעון ר' אהרן, ויצרור עשרה כיסות כסף גדולים, איזה "פיץ" כפות ימולנית שר כסף, וגם את השעין כסף של ר' אהרן גינז לקח בידו, ויברח בלילה הרוא. לא ראה איש איתו עם הגנבה הזאת, ולא ידע כל איש אנה ברח. ויהי בבקר והנה צעקה נשמעה בבית ר' אהרן מן הגנבה הזאת. וכאשר ראו כי "קאוילעק" איננו, הבינו תיכף שהוא הוא הבעל מלאכה של אותה הגנבה. וישלח ר' אהרן לקרוא את שני אחי "קאוילעק" ויספר להם מה שעשה לו אחיהם הצעיר. ובתוך הדבור חשד להם שהם פיתו אותו לנגב, וכי הם ממנו אצלם הן הגנב והן הגנבה. ויריבו שני האחים עם אדונם, על אשר יחשו אותם בנגבה ויצעקו, כי הם אינם יודעים מאומה, וכי הם אין ביכולתם לדעת אנה נמלט אחיהם הגנב, יען כי אין לי אב ואם ולא כל מספחה. הם לא רצו לגלות כי עוד יש להם אם זקנה, כי כאשר הבינו שאחיהם נמלט רק אל האם הזקנה, ואם אך יתודע לר' אהרן מן האם הזקנה, במח ירוץ תיכף שמה עם שוטרי הפאליציי לחפש אצלה, לכן העלימו ממנו זאת. ר' אהרן הודיע מן הגנבה הזאת לשר השופרים, וישלח לעשות חיפוש אצל השני אחים, אבל לא מצאי כל דבר חשוד. וע"ז זה התחזק

השנאה

השנאה בלב השני אחים עוד יותר על ר' אהרן. ואף כי עברו עוד בהבורסקי שלו, והתפרנסו ממנו בערך עשר שנים, בכל זאת החליטו לקחת נקם ממנו: ביום הששי לפני ערב, כאשר אך נסגרו דלתות הבורסקי על שני ימים, שמו לדרך פעמם השני אחים להתוודע מה נשמע שם אצל אמם העניה. והיו כבואם שמה יראו, כי אחיהם, קאוילעק' שובב על ערש דוי, ולא יכול עוד לדבר כי היה ניסם. מחלת השחפת התגברה עליו מאד, לרגלי בדיחתו מעיר פראג בלילה, כי התחמם במריצתו רגלי ואחיז' התקרר. וכאשר בא אל בית אמו נפרצה שפיכת דם רב סגרונו ויפיל באין אינים, ושכב כן עד ליל שבת שבאו שמה שני האחים. לא ארכה השעה, וימת קאוילעק' בלילה ההוא. שני האחים השתדלו שיקבר קאוילעק' ביום הראשון על בית קברות הנוצרים של הכפר ההוא. ויען כי לא היה בידם כסף לשלם להכומר של אותו הכפר בעד הקבורה, שתהיה בכבוד עם סמלי אמונתם כנהוג אצלם, על כן לקחו אתם את השעון של ר' אהרן גינו הנגנב על ידי קאוילעק', ויבאו לפני כומר הכפר ויבקשו ממנו, כי כאשר מת אצל אמם בנה השלישי, והיא אלמנה עניה וזקנה שאין לה אף פרומה אחת, מלבד השעון-כסף הזה, אשר נשאר אצלה מן בעלה, וכי גם הם האחים עניים המה, ומעט כסף שהיה בידם נתנו על שאר צורכי הקבורה, יע"כ בקשו מאת הכומר שיקח מידם השעון-כסף בעד תשלומי כסף הקבורה. ואמרו שאין מבקשים ממנו כל טרחה לקברו באיזה כבוד של מלך האמונה, כי אם רק שיתן רשות לקבורה, והם יקברו אותו בלאט בלי כל פרסום. הכומר התרצה להם זקק מידם את שעון הכסף, ויתן להם רשות לקבור אותו בשדה קברות הנוצרים של אותו הכפר. ויכתב בספר המהים שלו, כי ביום פלוני נקבר המת, יאהן בן האשה, יאדוויגא". ביום הראשון בערב נקבר קאוילעק' בלאט בלי כל פרסום ע"י אמו ושני אחיו והקברן הזקן. ומלבדם לא ידע איש מזה, כי היא יושבה מתחת להכפר, לא הרחק מן שדה הקברות, כאשר חזרו מן הקבורה מברו שם באותו הכפר את כל הנגבה, ויתנו את הכסף ליד אמם, ויפרדו ממנה העירה פראג:

ביום השני למחרתו לא יכלו עוד השני אחים לבוא הוכף בבקר אל העבודה בהבורסקי, כי היו עיפים מן הדרך. ורק לעת צהרים באו שניהם אל הבורסקי. ויחד אף ר' אהרן בהם ויתחיל לריב אתם, מדוע אחרו המועד ולא באו בבקר אל העבודה. בתוך המריבה בזה אותם ג"כ על דבר הנגבה, ואמר עליהם, כי כלתי שפק היו משכרים בעד כסף הנגבה שלו זה שני ימים ושלושה לילות. ותבער במ חמתם על הולול הזה, ומרוב כעפם לא קדו מאומה ויקחו עצמם לעבודה. אבל החליטו בסתר, כי כבר נתמלאה מאנו של הבעל הבית, והגיע העת להנקם בו. בלילה נוסדו יחד השני אחים ויתיעצו איך להנקם מן ארונם, והסכימו לעצה הזאת. כי כאשר אין איש ידע אנה נמלט אחיהם קאוילעק'. וגם כי אף בכפר ההוא שמת בו

ונקבר

תקבר שם ג"כ אין איש יודע מזה, על כן יוכלו בנקל להשתמש עם מקרה הזה, להכין עליית דם על אדונם ע"י גוית, קאזילעק" אדחם :

עוד באותו השבוע בחרו להם לילה להפג בו מוימתם הרעה. ויבאו שני האחים אל אותו הכפר שנקבר שם. קאזילעק" אדחם, ויפתחו בלילה את קברו וינבנו מן הארון את גויתו, ואת הארון הריק הניחו בתוך הקבר כצראשונה, שלא יהי' ניכר כלל מה נעשה שם, וגם את סמל האמונה שלהם הציגו על הקבר כמנהגם, ויחתכו בסכין את צואר המת, שיהיה נראה כאלו נשחט. ויפשיטו ממנו את בגדיו ומנעליו, שיהיה רגיל ללכת בהם, כאשר היה בבית אדונו ר' אהרן, ויכרכו אותו בסדין לכן שהיה מלוכלך עם דם. אחרי כן נסעו עמו בלילה העירה פראג, ויעמדו עמו אצל הבית-עילם של היהודים, באותו צד שעבר שם דרך מעיר פראג אל כפר הסמוך. כי בדרך ההוא היו שכחים תמיד עוברים ושבים מן העיר אל הכפר, ומן הכפר אל העיר. על יד נדר הבית עולם כרו קבר, וימחינו עד אשר תעבר עגלה עם נוסעים נוצרים, ואז התחילו להניח את גוית המת בתוך הקבר, ויורכו בזה דברי התור בקול רם של הוללות, בשפת יהודית המדוברת, כי היו יכולים היטב לדבר יהודית, וכל זה עשו למען ימשכו עליהם עיני העוברים ושבים, שישאלו להם מה מעשיהם כאן, וכן היה שעברה עגלה עם נוסעים נוצרים, וכאשר שמעו את קול התור של המקברים, עמדו עם העגלה ושאלו להם מי המזו, ומה מעשיהם פה. ויענו בשפת יהודית כי מקברים יהודים הם, ויאמרו בשחוק, כי כאשר מת אצל היהודים נער שובב שקץ ומתועב, לא יהודי ולא נוצרי, על כן לא רצו היהודים לקברו בתוך בית הקברות, רק מתחת להגדר. וגם יען כי בזמן לנו היהודים לקבור שקץ כזה ביום, ע"כ נסמך לנו זה המת לקברו בחשכת לילה, עוברי אורח הנוצרים קבלו זה התירוץ, ויראו איך שהניחו את גוית המת בקבר, ויסעו תיכף משם אל הכפר הסמוך, אחרי כן לקחו שני האחים את צדור הבגדים והמנעלים עם המצנפת של קאזילעק", אשר היו ידועים וניכרים היטב לכל הפועלים של הבורסקי, ויכרכו הכל בשק ויסעו העירה. אז התנבנו בלילה אל המרתף של בית מעון ר' אהרן נינו, ויטמינו שם את צדור הבגדים בכרי של חול שהיה מונח שם, ויצאו משם בעוד לילה, ולא נודע לכל איש מוימתם הרעה:

ליום המחרת הוציאו שני האחים קול בעיר פראג, באיזה מקומות שדרך להיות שם המון רב. כאשר כי שמעו מן הנוצרים תושבי הכפר הסמוך לעיר פראג, שראו שלשים בלילה, איך שקברו שני יהודים איזה שקץ מתחת להגדר של הבית עולם, ואמרו שמקברים כפרה. ואף השמועה הזאת נתנו שני האחים ביאורים והערות, שאין זה כי אם קרבן של נפש נוצרי, אשר נפלה בידי היהודים, למען יהיה להם דם נפש נוצרי לערבו בתוך המצות שלהם, כי כן דרכם לקרוא לקרבן כזה בשם כפרה. השמועה הזאת עפה מיד מן קצת העיר ועד קצה. וכמוכן לא היו חסרים או שונאי ישראל

בעיר, אשר שאפו זה איוו שנים לעשות עליה דם ליהודים, ולא עלה בידם. ועתה כשמעם ספור ההוא התחילו יום ביום לפרסם הדבר יותר ויותר. וגם נמצאו בהם אשר התחילו ללכת לחקור ולדרוש בכל כתי הנצירים, אם לא נאבד מאיזה בית נפש נוצרי בעתים הללו. וגם השני אחים עזרו הרבה לרעה לפשם את הקול בעיר, עד אשר הודיעו בחשאי, שנודע הדבר מסקור נאמן, שזה הקרבן הנקבר ע"י היהודים הוא נפש נוצרי, אשר עבר איוו שנים אצל היהודי בעל הבורסקי ר' אהרן גינו, הנקרא שם בשם "קאזילעק". וכאשר זה הפועל "קאזילעק", נעשה בעל מום בהבורסקי, וראה אודנו שלא יוצלח עוד למלאכה, כי נחלש גם בכל גופו, ולא היה ביכולתו להפטר ממנו, ע"כ נפל אודנו על עצה הוות למסרו לקרבן על חג הפסח. וכאשר היה בליל הפורים הרבה אנשים אצל אודנו ושתי הרבה יין, נתנו גם להנער "קאזילעק" הרבה יין לשותות, וישברו אותו עד כי נפלה עליו תרדמה, ויספחוהו אל המרתף ושם שחמו אותו. ולמען לא יפול כל חשד על אודנו, הוציאו קול למחרת יום הפורים, שזה "קאזילעק" עשה אצלו נגבה בלילה ויכרם ממנו. הקול הזה שהוציאו האחים התפשט בעיר בכל פעם יותר ויותר, עד כי הניעה שמיעה הזו לאנשי שר השוטרים. ויען כי באו הרבה שאילות ממקומות נבונים אל שר השוטרים, מדוע איננו עושה חקירה ודרושה על אדות הדבר הזה, ע"כ היה מוכרח להתערב בדבר. ויסע שר השוטרים עם אנשיו אל אותו הכפר הסמוך לעיר פראג, ויחקרו וידרשו אצל הנצירים שנסעו אז בלילה וראו את מעשה הקבורה. ויספרו אליו את כל אשר ראו בעיניהם. וכאשר שב השד לעיר פראג, לקח עמו איזה כפריים שיראו לו באיזה צד היתה הקבורה. אחרי אשר בא השד לביתו שלח לקרוא אליו אחד אחד את המהר"ל, ואת השלשה פרנסים הנקראים "פרימוסען" וגם את השני מקברים, ויחקרו וידרוש אצל כל אחד מהם כלברו שיכברו לו הדבר, את מי צוו לקבור תחת הנדר של שדה הקברות. אבל כל אחד מהם ענה בשוה, שאין יודעים מזה כלום, ואמרו כי בטח לא היו הדברים מעולם, וכי אך תואנה מבקשים שונאי ישראל בזה. אחרי כן נסע שר השוטרים בלילה אנשיו אל מקום הקבורה, ולקח עמו גם איזה יהודים מן המקברים ויחלו לחפש את הקבר וימצאו אותו. ויוציאו את גיית המת מן הקבר, ויטירו מע"יו את הסדן המלוכלך בכתמי דם, וישכיבו את המת על הארץ לפני כל האנשים הנאספים, למען יכירו אותו מי הוא. בתוך כך התאסף המון רב לפני שדה הקברות, ובתוכם נמצאו גם השני אחים, אשר ארנו בסתר את כל הצדה הזאת, ויהי כאשר נתגלה גיית המת לפני ההמון, והנה פרצו סתוך ההמון שני האחים האלה ויפלו על פניהם ארצה לפני גיית המת ויצעקו בקול בכי ונהי ויללה לאמר, הוי אחיו הוי! ואח"כ הפנו עצמם אל פני ההמון ויצעקו אליהם: ראי גא! ראו! את אשר היהודים האחרים עשו לנו! נשו נא כלכם וראו, איך שחם היהודי הארור אהרן בעל הכרסין את

אחינו הצעיר. ובתוך זה קראו את חבריהם הפועלים מן הכורסקי, למען יכירו את פני המת, כי זה הוא הפועל, קאוילעק'. ותיכף הכירו אותו, והמין היותר מובהק היה, אשר הראי לכל כי יחסרו לו שתי אצבעות מן ידו הימנית, אשר נחתכו ע"י הרופאים. כל ההמין אשר עמד שם נרגש מאד, ונתמלא חמה, לקול צעקת ויללת שני האחים, ויבקש ההמין להתנפל על היהודים הנמצאים אז שמה, ולקרוע אותם לגזרים. אולם שר השיטרים נהן צו לכל השוטרים והחילים הנמצאים שם, אשר ימנעו בפני כל רציחה. אבל החל ההמון למקל באבנים מטרחק לכל יהודי אשר התראה לפניו. ולא היה חסר הרבה שתפרץ הצרה של שוד וחמס בכל מעונות היהודים. ורק ע"י השתדלות המהר"ל נעצר ההמון. כי מיהר המהר"ל להתיצב לפני שר השיטרים ולבקש מלפניו, אשר יאחו כאמצעים קשים לעצור בפני ההמון, לכל ינעו לרע במעונות היהודים וברכושם, עד אשר יובא הדבר לפני השופטים לברר היטב אם אמת הדבר או לא. והבטיח המהר"ל אותו כי סוף כל סוף יתגלה האמת, אשר אך עליזה נכונה זאת היא. וישמע אליו שר השיטרים וישמר את רבע מושב היהודים משיד יחמס:

אבל שני האחים, קאוילעק' לא הסתפקי עוד בזה, ויבקשו מאת שר השיטרים שיעשה חיפוש גדול בהמרתף של בית מעין ר' אהרן נינו. באמרם כי יען אשר נודע על פי השמועה, שאחיהם, קאוילעק' נשחט שם באותו המרתף, ע"כ יכיל להיות שימצא שם עוד גם את דמו או שאר דברים, אשר יתברר על ידם כי אמת הדבר. שר השיטרים היה מוכרח לשמוע להצעתם, ויתנפל פתאם עם הרבה שוטרים וחילים על בית מעין ר' אהרן נינו. ובתוכם נמצאו גם שני האחים עם עיד איוה כחבריהם הפיעלים של הכירסקי, ויחפשו היטב עד כי חפרו גם באדמת קרקע המרתף ובכרי החול, וימצאו את צרור הבגדים של קאוילעק' שהיו ניכרים תיכף על ידי השני אחים וע"י שאר הפיעלים חבריהם. אחרי כן נאסרו כחבלים ר' אהרן נינו ושלשה חתניו, וגם את נשיהם עם שאר בני ביתו הובילו ביחד אל בית הכלא. בית מעונו של ר' אהרן נינו וגם הכירסקי שלו נכנרו במסגד, והונח עליהם חותם צר ע"י שר השיטרים. ליום המחרת באו הרבה כומרים עם דגליהם בלית המון רב, וילבישו את גוית המת גם הבגדים שלו אשר נמצאו בהמרתף. אח"כ ספרו אותו, וידרשו דרשות המלאות נאצות ובזו נגד היהודים. וישאוהו בכבוד גדול אל הקלויסמסער. פרס שהוציאוהו משם לקבורה, שלחו הכומרים אל שר השיטרים שישלח את היהודי הרוצח אל הקלויסמסער. כי חק הוא להם לבקש מאת הרוצח שיתודה על חטאו אצל הנרצח, ויבקש סמט מחילה. שר השיטרים לא היה בכחו להתנגד לחקי האמונה, וישלח את ר' אהרן נסגר בשלשלאות אל הקלויסמסער, תחת שמירה גדולה של הרבה שוטרים ואנשי צבא. כאשר בא ר' אהרן אל הקלויסמסער והעמידו אותו לפני גוית המת התבהל מאד והתלבנו פניו כסיד. אז נגש אליו הכומר

הגדול

הגדל ויזכר אליו דברים האלה: וירך שפכו את הדם הנקי הזה וחתכו את צואר זה המת, ועתה עליך לתקן מעט את פשעך. בקש מחילה מן המת, וגם יתפרו יריך את צואר המת. ויענהו ר' אהרן: כאשר ידוי לא חתכו את הצואר הזה, כן לא יתפרו ידי את הצואר הזה. כל ההמון הנמצא שמה נרגז מאד על ר' אהרן, ויבקשו להתנפל עליו ולקרקעו כדג, על אשר יעזו פניו נגד הבומר, אבל השוטרים ואנשי הצבא אשר הקיפוהו לא נתנו כל איש ליגש אליו. אחרי כן פנה עוד הפעם הכומר הגדול אל ר' אהרן עם דברים האלה: הלא אתה רואה כי פשעך נתגלה ברור כיום, ובגלתי ספק כי השופטים יחרצו עליך משפט מות, לכן תרע כי אם תתודה לפני המת וגם תתפוד לו את הצואר אשר חתכת, תעשה בזה טובה לנשמתך, ולא תבוא לשמים בפשע כבד כל כך, אם אך תירה על חמאך ותודיע גם את האנשים אשר פיתו איהך לפשע הזה. על הדברים האלה ענה ר' אהרן: נשמתו איננה צריכה לטיבתי. כי חפה היא מפשע הזה. כאשר ראו הכוהנים שאין פועלים אצלו מאיכה, פקדו להשיבו אל בית הסוהר. אחרי כן הובל מאוילעק אל שדה קברות הנוצרים בעיר פראג בכבוד היותר גדול, ועל היהודים מעיר פראג נפלה אימה וחשיכה, ויפחדו להתראות החוצה ברחובות של מושב הנוצרים. והעיר פראג נכוכה:

גם המהר"ל בעצמו התבהל מאד מן עלילת דם הזאת, וילך ברוב נכאה. כי גם בעיני הממשלה אבר המהר"ל את חגו, יען ראו כי תקיחו היא אך מלח נפש, אל שר השוטרים הבטיח כי בקרוב יתגלה האמת שזאת היא אך עלילה נכובה, ועתה נתגלה האמת להיפוך. כי לא ה' כל זכות ללמד על מה שנמצא צדור הבגדים של קאוילעק. ממון בחול במרתפו של ר' אהרן נינו, ואף שהמהר"ל הבין היטב כי אך עלילה היא זאת, אבל כי ראה שנארגה העלילה היטב, לא ה' לו פה לדבר ולא מצח להרים ראש, וידום המהר"ל. אך צוה להכריז שכל הקהל יעמד בכל אשמות הבוקר לאמר תהלים בצבור, עד אחר המשפט של עלילת דם הזאת. ולגזור תענית לא רצה המהר"ל כי זאת ה' בחודש ניסן. צרה הזאת עוררה עוד צרה אחרת, אשר הכוהנים מעיר פראג הוציאו כרוזים ואזהרות להנוצרים, שישימרו עצמן מליכנס בבתי היהודים, ואף לא בבתי מסחרם. כי כל נוצרי הנכנס בבית יהודי, איננו בטוח בחייו והוא מתחייב בגופו. וההמון נתן און קשבת לאזהרות הכוהנים ונפסקה פרנסת היהודים. ויהי כראות המהר"ל שהצרה הזאת היא צרה גדולה. והוא סביאה בכנפיה עוד צרות רבות, ועוד לא ידע לשות עצות בגופו איך יבסס להושיע. ע"כ עשה עבור זה שאלות חלום השמיטה. ותבא אליו תשובה ברורה שבע תיבות האלה: וחקרת ושאלת ודרשת ודמב ושבו בנים לנבולם. כאשר ראה המהר"ל תשובה הזאת התעורר וישמח לבו, וינחם גם את עדתו, כי יש תקוה שתתגלה היצת:

יום המשפט קרב לבוא. זאת היה ביום ר"ח סיון הן גם המהר"ל

ישב בבית המשפט, אבל יותר היו מופתים חותכים להאשים את ר' אהרן מלכותו. בקצור שהשופטים חרצו משפטו של ר' אהרן נינו ושלשת חתניו לחמש עשרה שנה עבודת הפרך לכל אחד מהם, ארבעת הנשים נענשו לשש שנים בבית הסוהר כל אחת מהן. ורק לשאר הבנים פטרו השופטים מכל עונש והוציאו אותם תיכף לחפשי. פסק הדין הזה העציב מאד את לב כל היהודים תושבי עיר פראג, וגם המהר"ל נפלו פניו:

אמנם המהר"ל לא נח ולא שקט ושינתו נדרה מעניו. הוא הבין היטב שזה קאזילעק' מת פתאם מחולי השחפת במקום שהוא שברח שמה, ושם נקבר, ואח"כ נגבוהו משם אחיו והביאורו לפראג. וכן גם את בגדיו הפשיטו האחים, והם התננבו אל המרתוף והטמינם שם. אבל היה קשה הדבר לברר זאת, כי ראשית לא נודע אנה ברח, אשר נוכל לחשוב כי שם מת. שנית איך יהיה באפשרות לברר זאת, אם לא נודע שמו האמיתי אשר נכתב בספר התולדות ובספרן של המתים. כי השם קאזילעק' היה מובן לכל שאין זה שמו האמיתי, כי אם כנוי בלבד. ע"כ התחיל המהר"ל ראשית להקדור ולדרוש להחיות את המקום אשר ניכל לחשוב כי ברח שמה. ויען כי השכל הישר היה מחייב שברח אל מקום תולדתו, ע"כ השתדל המהר"ל אצל הפעילים, אשר עבדו אתו בהבורסקי, להוודע מהם אולי שמעי מפיו או מפי האחרים קאזילאוסקי' איה מקום תולדותם. ואחרי עמל גדול עלה ביד המהר"ל להוודע מהם, כי האחים האלה מקום תולדותם הוא בכפר הרחיקה ד' פרכאות מעיר פראג. וישלח המהר"ל אנשים חכמים ווריים אל הכפר ההוא, לחקור ולדרוש על אדות משפחת קאזילאוסקי'. הם התוודעו שם תולדות המשפחה הזאת, וגם נודע להם מקום אמם האלמנה. אבל לא יכלו להוציא מפיה דבר על אדות בנה הצעיר קאזילעק'. כי היא באחת אמרה, אשר מעת ההוא ששלחה אותו אל שני אחיו הגדולים, עוד לא ראתה אותו, וכי על דעתה הוא נמצא בעיר פראג, ועוכד יחד עם שני אחיו בהבורסקי. וישוכו האנשים האלה אל המהר"ל באין אומר ודברים. אבל כאשר שמע המהר"ל שזה הכפר הוא באמת מקום תולדת האחים ההם, וכי גם בכפר ההוא יש שדה קברות הנוצרים, או אמר המהר"ל שעתה נפתח לפניו הדרך לברר על ידו את האמת. אכן יהיה מוכרח להשתמש עם כחות שהם למעלה מסדר הטבע. ויאמר עוד המהר"ל, כי מן כל איש אשר ימות, בהכרח תמצא נפשו על קברו, לא פחות מן יריב חורש אחרי מותו. כי הנפש יש לה עוד בשנה הראשונה איו התקשרות מועמת עם הגוף המת. אבל אם הגוף המת לא נמצא בהקבר, אז לא נראה על הקבר מבחוץ נפש המת. ולראות אותן הנפשות לא יוכל כל אדם, כי אם בעלי מדרגות גבוהות, או בהמות חיות ועופות. ואמר שיוסילי גרלם ביכולתו לראות נפשות כאלה, כמו שיוכלו לראות בהמות חיות ועופות. וע"כ פנה המהר"ל אל הממשלה בבקשה, שהנתן לו רשות לשלוח שני אנשים, אשר יברקו מבחוץ את כל הקברים מן שלשה חרשים האחרונים,

על שרה קברת הנוצרים אשר בכפר ההוא, כדי שעי' זה יתברר לו אם
במצא שם קבר כזה, אשר נגנב ממנו גוית המת. ולמען יהי לו הכח
להכריח את המקברים, שיראו לאנשי את הקברים ההם, בקש מאת שר
השומרים שיתן לו פקידתו בכחב, וגם ישלח אליו שני שומרים, אשר יסעו
שמה עם השלוחים שלו לברוק את הקברים. שר השומרים מלא את בקשת
המהר"ל, וישלח אליו שני שומרים עם פקידתו אל המקברים אשר בכפר ההוא.
שהם מחזיקים תיכף להראות להם את כל הקברים החרשים מן שלשה חרשים
האחרונים. ויקרא המהר"ל אליו את יוסי'י גולם, ויצוה את אשר עליו לעשות,
וגם מסר לו עוד איש אחד חכם וזריז, ויורם איך יעשו. ויקבלו עליהם למלאות
הכל, ככל אשר פקד עליהם המהר"ל. ויסעו שני שליחי המהר"ל בלילות שני
השומרים אל הכפר ההוא, וישלחו לקרוא את המקברים, וילכו כלם על שדה
קברות הנוצרים, והבקרת החלה. והנה כאשר חשב המהר"ל בחכמתו הנפלאה
בן היה. כי יוסי'י גולם עמד עצמו אצל קבר אחד ויוריע שזה הקבר הוא ריק,
ואין בו גוית המת. וירץ אחד מן השומרים העירה פראג, ויוריע מזה לשר
השומרים, ונשלחה תיכף גם להמהר"ל ידיעה הזאת. ויסע תיכף שר השומרים
בלילות שומרים רבים אל הכפר ההוא. וגם המהר"ל עם איזה אנשים נכבדים
גסעו שמה. הקבר נפתח לפניהם, ויוציאו את הארון ויפתחו אותו ויראו כי
ריק הוא. וישלח תיכף שר השומרים אל הכומר של הכפר ההוא, שיבוא אליו
עם ספרי תולדות החיים והמתים. ויבא הכומר וידרש שר השומרים ממנו
שיברר לו מי נקבר בקבר הזה. ויחפש וימצא, כי איזה ימים אחרי הפורים,
נקבר בקבר הזה נער אחד, בשם 'יאהן' הנולד מן האשה 'אדווינא'. וזאת
נודע להם עוד מקדם עיי' שלוחים הראשונים, כי האם של האחים, קאז'אווסקי
שמה 'אדווינא'. אז הבין גם שר השומרים שאמת ונכון הדבר שזה קאז'אווסקי
ברח אל אמו אל הכפר הזה, ויסת אצלה ויקברו אותו בקבר הזה. ואח"כ
נגבו אחיו את גויתו מן הקבר לעשות עלילת דם להנכם מאדוני. ויחל שר
השומרים לחקור ולדרוש היטב את הכומר, שיזכור את עצמו מי היה אצלו
לבקש ממנו את הרשיון לקבור את המת הזה. הכומר נזכר שהיו אצלו שני
אחי המת, וכי לא היה להם כסף לשלם לו בעד הרשיון, ויבקשו ממנו
שיקבל בעד הרשיון שעון-כסף, ויוציא הכומר מצלתו את שעון-הכסף
וידאח אל שר השומרים. וכאשר היה נודע, שבין החפצים הנגנבים מאת
ר' אהרן, היה ג"כ שעון-הכסף שלו, לכן לקח שר השומרים את שעון-הכסף
הזה, וישלח רכב-רץ העירה פראג עם השעון-כסף, להראותו אל ר' אהרן
פינו, שיכיר את השעון עיי' סימן מובהק אם שלו הוא, או לא. ר' אהרן
הכיר תיכף את שעונו עוד מרחוק, ויגם נתן בו סימן מובהק ונס פנימי, שלא
ידיה נראה כלל הסימן הזה מבחוץ. וירץ הרכב אל הכפר ההוא, ויספר לפני
שר השומרים, כי האסיר הכיר תיכף את שעונו ויראו את הסימן המובהק
והנמסר אשר אמר. אז ראה שר השומרים שאין עוד שום ספק, כי אך
עלילת

עלילת דם נכונה נארגה בסדר על ר' אהרן. וילך שר השוטרים משם בלילה כל האנשים ויתנפל על מעונה של האלמנה, יאדוויגה, וישאל אותה בקול: "איה בנך הצעיר הנקרא יאהן?" ותבקש לכתש ולהסתיר הדבר גם בפני שר השוטרים ותענה והאמר כבראשונה, כי מעת אשר שלחה אותו העירה פראג אל אחיו לעבוד בהבורסקי עיר לא ראתה אותו. אבל כאשר כיבד אותה שר השוטרים עם שתי מהנות יד שלו בפניה, אז נפלה לפני רגליו, ותבך ותהנחן לו כי ירף ממנה, ותאמר לו את כל האמת. והעמידו אותה השוטרים לפניו ותודה על האמת מהחל ועד כלה, איך שבא אליה בנה הצעיר עם הנגבה, ויחלש וימת במעונה, והאחים באו אליו לבקרו, והם קברו אותו. וגם ספרה איה מכרו האחים את הנגבה בכפר ההוא, וישלח חיכף שר השוטרים לעשות חיפוש בבית ההיא שנמכרה שם הנגבה. וימצאו שם את כל החפצים הנגנבים, ועל השאלה, מי מכר לו את החפצים האלה, השיב הקונה כי השני אחים, קאולאיוסקי מכרם לו. ויצוה שר השוטרים לאסור את האלמנה, יאדוויגה, וגם את האיש אשר קנה את הנגבה, וישלחם העירה פראג אל בית הכלא, להעמיד אותם בפלילים, כאשר בא שר השוטרים לפראג לא נסע אל ביתו, אך התנפל עם כל אנשיו על מעונות האחים קאולאיוסקי, לתפשטם ולאסרם. אבל הם לא נמצאו עוד בביתם, כי במח הניעה לאונם השמועה, שהאמת עתידה להתגלות בקרוב, ונמלטו בהחבא מעיר פראג, ולא נודע אנה ברחו. או ראתה הממשלה, כי אך הם ארגו בסתר את עלילת דם הזאת. ר' אהרן גינו עם שאר בני ביתו נשלחו חיכף לחפשי, והעיר פראג צהלה ושמחה:

אחרי המעשה הזה נתפרסם מאד המהר"ל בעולם, ושמעו הלך בכל רמדינות. ואימה ופחד נפלה על כל שונאי ישראל. וגם בשאר המדינות נשקע האש של עלילת דם. אז כתב המהר"ל פרטיכל מן כל המעשה מהחל ועד כלה, כמו שנרשם כאן, וישלח את המכתב אל המלך, רודולף. וגם ערך בו בקשה, שהמלך יתן לו רשות להתיצב לפניו, כי יש לו דבר נחוץ לדבר עמו פנים בפנים. המלך נעתר לבקשת המהר"ל. ואחרי איזה ימים נשלחה עגלת צב מפוארה מאד עם שני שוים גדולים להביא את המהר"ל אל היכל המלך. כבוא המהר"ל לפני המלך נפל על פניו לפני רגליו, ויבך ויתחנן לו להעביר את רעת שונאי ישראל, אשר ישאפו המיד לשפוך בוז וקלון על היהודים ע"י עלילת דם הנכונה. ויבקש מאת המלך כי יתן צו לכל בתי המשפט אשר בארצו לבטל כל משפט של עלילת דם, אשר יבוא לפניהם. כי זה העין להעניש ולענות נפשות נקיים חפי מפשע, נופל על כל הממלכה. המלך נתפעל מאד מזה שפיל המהר"ל לפני רגליו בבכי ותחנונים. והמלך בעצמו תפסהו בורשו, ויבקשהו שיעמוד מן הארץ, ויכבדהו לשבת לפניו על הכסא אשר הוכנה עבורו. שעה שלימה דיבר עמו המלך עד אשר ענינים

ענינים, ולא רצה המהר"ל לספר לנו מה שנדבר ביניהם. אחרי המדובר
בשלח המהר"ל אל ביתו ג"כ בכבוד גדול, ובשנוע השני הוציא המדבר
פקידתו לכל בתי המשפט אשר בארצו, לבסוף בא עוד לפניו כל משפט
של עלילת דם, ותשקוט הארץ:

(כב)

איך ביעד המהר"ל את הגולם בן העולם.

אחרי אשר הופיע החק החדש של המלך, יורדאף, לבטל בארצו
כל משפט של עלילת דם, וירא המהר"ל כי שקמה הארץ, ועבר עוד חג
הפסח ולא נשמעה בכל מדינות המלך הצרה של עלילת דם. וא קרא
המהר"ל אליו אותי הר"י כ"ץ חתני, ואת תלמידו אשר הן לפניו הר"י
ששון הלוי, אשר לקחנו חבל בבריות הגולם, ויאמר לנו המהר"ל כי
מחיום והלאה אין עוד כל צורך בהגולם, יען כי משפט של עלילת דם
לא יוכל עוד להיות במדינות האלה, המעשה הזה נקרה בכלל ליג
בעומר דשנת ה' ש"ן. או פקד המהר"ל על יוסילי גולם, כי לא ישכב
בלילה הזה לישן על משכבו, אשר בחדר הכיתה, רק שיבק את
משכבו וישארו על העליה של בית הכנסת הגדול, ושם ינוח עצמו על
משכבו לישן. ויעש הגולם כן. וזאת היה קרוב לחצות הלילה, שלא ראה
ולא שמע כל איש את אשר נעשה. כאשר עברו שתי שעות אחרי חצות
לילה באנו לפני המהר"ל, אני חתני הר"י כ"ץ, גם תלמידו הדיין הר"י
ששון הלוי, והעלה המהר"ל על שחננו בפנינו את השאלה, אם סת
כזה כמו יוסילי הגולם מטמא כשאר מתים, או לא. המהר"ל העלה
בפירורו כי אף אם יסאר הגולם אחרי מותו בשד ועצמות כמו כל
האנשים, ג"כ אין שייך טומאה אצלו, ומכש"כ שהמהר"ל הבין מראש,
כי הגולם יסאר אחרי מותו גוש חמר ועפר, כמו שחיה קודם בריאתו,
וע"כ לקח אותו המהר"ל עמו על העליה, לקחת חבל במיתת הגולם,
אעפ"י שאני כהן. וכך היה סופו של הגולם, כי עלינו שלשחנו על העליה,
הגולם היה יושן על משכבו, גם להשמש הזקן ר' אברהם חיים נתן המהר"ל
דשות לעלות אחריו על העליה, שיתפוס בידיו שתי נרות וילקח.
רק צוה המהר"ל שיעמוד קצת מרחוק. אנחנו הצגנו שלשחנו מראשותיו
של הגולם, וכל מעשינו עתה להמיתו היה לחופך ממה שעשינו או
בעת הברא הגולם להחיותו. וכמו שהצגנו או אצל מרגלותיו עם
אננו לעומת ראשו, וחקפנו אותו שבע פעמים, ותתחילו להקיפו בצד
ימין

ימינו. כן עתה הצננו מראשותיו עם פנינו לעומת רגליו והתחלנו להקפיד
 בצד שמאלו, כדי להוציא ממנו את חיותו של נפשו ורוחו, ומספר
 הקפדותיו היה גם עתה שבע פעמים, והתחלת כל הקפה היתה בצד
 שמאל מן הראש עד רגליו ומן רגליו עד ראשו בצד הימין, ואז עמדנו
 ואמרנו הצרופי אותיות, כאשר הורה לנו המהר"ל, וכן היה בכל ההקפה
 מן השבע הקפות. הצרופי אותיות שאמרנו עתה היו אותן הצרופים
 שאמרנו בשעת הבראו, רק שעתה אמרנו אותן להיפוך. וכל מי שיש
 לו יד ושם בחכמת הקבלה מעשית, ויודע ומבין בספר היצירה על בגדיו,
 הוא יבין הסוד של אופן הברואה, וכן יבין הסוד של אופן ביטול
 הברואה. אחרי שבע ההקפות נשאר הגולם מינה על משכבו כמו חתיכת
 חמר מקשה בצורת אדם. אז קרא המהר"ל את השמש הזקן ר' אברהם
 חיים שיגש אליו. ויקח מידיו המהר"ל את שתי הגרות, ואנחנו הפשטנו
 מעליו את בגדיו, ורק את הכתונת השארנו עליו. וכאשר לא חסר שם
 על העליה מלתים ישנים פסולים וקרועים, אסף ר' אברהם חיים איוה
 מלתים כאלה, והכרכנו את נופה הגולם עם שני מלתים ישנים, וקשרנו
 עליו את המלתים. אח"כ לקחנו את הגוף המקשה, ועל פי פקודת
 המהר"ל נטמנו על ידינו תחת הכרי הגדול של שמות מכלאי כפרים
 שהיה מונח שם, עד שלא היה ניכר כלל אם מונח שם הגולם. את
 המשכב ואת הבגדים שלו צוה המהר"ל לר' אברהם חיים, שיריד הכל
 מן עליית ביהכנ"ס וישרף את הכל מעט מעט, שלא ירגיש בזה כל
 אדם. אח"כ ירדנו כלנו מן העליה, רחצנו את ידינו במים והלכנו
 לישן, בבקר יצא מאתנו הקץ שהשמש יופילי גולם נעשה ברונו ונמלט
 בליזה, ולא נודע אנה ברח, אצל ההמון של העיר פראג נשאר כך בבירור.
 ורק איוה אנשים גדולים בעלי מדרגות ידעו האמת. בשבוע השני
 אחרי שנעדר הגולם צוה המהר"ל להכריז איסור, לבד יהיו כל איש
 ואשה לעלות על עליית ביהכנ"ס, וגם לבד יניחו עוד שם השמות
 של ספרים בלואים וקרועים. מעט ונימוקו היה בגלוי. כי יש לחשוש
 מן לא יהיו נזהרים שם עם אש, ובנקל תוכל לפרוץ שם שרפה
 גדולה להיות כל הבית הכנסת למאכלה אש. אבל האנשים אשר
 באו בסוד המהר"ל הבינו המעם האמתי, שהוא למען כל יתפרנס
 הדבר שיופילי הגולם מונח שם :

(בג)

שיחות מהר"ר על אדות הגולם

(א) מו"ח חמי ז"ל אמר. שצפ"י הדין פטור הגולם מכל המלות אפילו מאותן המלות שהאשה והעבד מחויבים. אלא משום מראית העין טע עליו לקיים חייו מנות של פרסום:

(ב) מו"ח ז"ל אמר שלא נמלא בהגולם אפי' כחוש השערה לא יצר מזב ולא יצר הרע. וכל מה שהוא עושה הוא בהכרח מחמת יראה גדולה שלא יתבטל חיכף במציאות. וכל מעשיו כמעשה מכונה:

(ג) מו"ח ז"ל אמר. שעד עשר אמות בגובה על הארץ ועד עשר אמות בעומק הארץ אין שום דבר קשה לפני הגולם לעשות. ואין כל דבר יכול לעכב עליו במעשהו בחיך שיעור הזה:

(ד) מו"ח ז"ל אמר. שיש להגולם כח לראות דברים רוחנים במדרגה נמוכה. והיינו מטעם יותר מן בהמות חיות ועופות. ומטעם פחות מן שדים ורוחות. אבל האיש שיש בו נשמה והוא בעל בחירה אין יכולתו לראות פנינים רוחנים אפילו שהוא במדרגת לדיק, אם לא כאשר יתן לו ע"ז כח מיוחד מן השמים בבחינת ויפקח וגו':

(ה) מו"ח ז"ל אמר. שהגולם נברא בכח מיוחד שלא ישלוט בו כל כלי זין להמיתו. ולא יכוה באש ולא יטבע במים:

(ו) מו"ח ז"ל אמר. שלא היה בכחו להמשיך בהגולם כי אם מדרגה קטנה של בחינת דעת לפי ערך מדרגת רוחו. אבל מן בחינות חכמה ובינה לא היה בכחו לקבל אפי' כחוש השערה. כיון שלא היה ראוי והגון לבחינת נשמה לא באור פנימי ולא באור מקיף:

(ז) מו"ח ז"ל אמר. שהגולם לא היה יכול להבראות עם כח הדיבור. גם כן מטעם זה. כיון שלא היה ראוי והגון שיאיר בו האור של בחינת נשמה. ולא נמלאו בקרביו כי אם כחות של נפש ורוח בלבד. וכחוש ויפת באפי' נשמת חיים ויהי האדם לנפש חיה. ותרגומו לרוח ממללא. ואיטו כח הדיבור שנמשך רק מן מדרגת נשמת חיים:

(ח) מו"ח ז"ל אומר, שאעפ"י שאין בהגולם מדרגת נשמה ולא שייך בו הענין של נשמה יתירה בשבת, מ"מ ניכר בו בשבת איזו הארה ופנים יפות יותר מבימי החול, ומזה יש להבין כי מה שאיחד בזה"ק רבשבת קודש אין שליטת הדינים כמו בימי החול, שהענין הוא משום שהם בשבת חשך, וקדושת השבת היא בחינת אור גדול דבטיש בשיטין, וקוי האור של קדושת השבת מתפשטים בכל העולמות בכל גדול וחזק עד שנשפע עכ"פ הארה קטנה גם לחוץ החשכות הגדולה של מקור הדינים, ואף שאי אפשר בשום אופן להיות אור זרוע לשם בנתי" אור ישר, אבל יכול להאיר שם הארה של בחינת אור חזק דחזק, ועי"ז נחמטש מנוולת החשכות ונחלש כח הדינים, ועי"כ גם בעם הארץ גדול אף שאינו רואה כלל בזה, ואין לו שום השגה מה זאת, מי"מ מופיע בקרבנו איזה ניצוץ אור מן קדושת השבת, ולפיכך אחרו מו"ל שגם עם הארץ מתירא לסקר בשבת:

(ט) מו"ח ז"ל אומר, שהגולם היה מוכרח להבראות בלי כח המליד ותחום אשה, כי אם היו לו הכח של התאיה הזאת, אפי"א אם רק כמו בחינת החי שהיא פחות הרבה מכת התאיה של בחינת מדבר, אז היינו סובלים ממנו לרוע גדולות, כי לא הייתה כל אשה יכולה להגלל ממנו, כי כמו היה גדול וחזק מאד בזה הענין, והיה קרוב לזה הענין בכתוב ויראו בני אלקים את בעות האדם וכו' ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו:

(י) מו"ח ז"ל אומר, כי לכן אין שלט שום חולשה וחולי בהגולם, יען כי אין לו תאיה מן כח הילד הרע, ולכן כל דברים הנשמים הם אללו במדה ובמשקל הראוי לו, לא פחות ולא יותר, הכל כפי המדה ומשקל של הגוף שלו, ואלו היו יכולים להתנהג ככה אנשים כמונו, אז ג"כ לא היינו יודעים מן שום חולשה וחולי:

(יא) מו"ח ז"ל אומר, כי לכן יודע הגולם תמיד לכוון את השעה של המעש לעת אף בלי כלי המורה שעות, יען כי בכל שעה ושעה מן המעש לעת מנשכב בן ערן התחתון בכת גדול וחזק מאד מין ריח טוב אחר המתפשט חיכה בכל העולם, כדי לנקות את אויר הנשימה ולרפאותו מן דברים הארסיים הטלדים בו, שהם מסוכנים מאד לנשימה, וביותר הסכנה גדולה אל מין המדבר, ועל זאת יש בגן ערן התחתון כ"ד מיני ריחות טובים שכלל בהם כל מיני רפואות שבעולם, ויש הרבה מינים עשבים ונחמים שהם מסוגלים ביותר לקלוט בקרבם אלו מיני ריחות טובים, ולכן יש בהם כחות לרפאות כמה מיני חלאים, וכאשר אין אלו הכ"ד מיני ריחות טובים מנקים את האויר כראוי, אז במקום הזה שאין פשולת הריח טוב מגיע, נעשה שם ח"ו מגפה של איזו מין מזלזל רח"ל, ומשני שחש הריח של הגולם הוא בשלימות הראוי, מתחמם שלא סגל

בכל משולם שום קלקול וחסרון ופגם בחוש הרוח שלו. ע"כ יש בכחו להרגיש היטב בכל שעה ושעה מין רוח טוב אחר השולט בלוחו השעה. ועל פי זה יודע הגולם לכוון את השעה. אבל רגעי השעה אינו יודע לכיוון. וכל לדיק יכול לבוא למדרגה זו של אותה ההרגשה. ועיקר הדבר תלוי בבטול הישות של חומר הגוף:

(ב) מו"ח ז"ל אמר. כי בעת שהשגחל להמשיך איזה רוח בחיך הגולם באו לפניו שני רוחות. אחד של יוסף שירא ואחד של יונתן שירא. ובאר ברוח של יוסף שירא. יען כי הוא עזר והגיל כבר גם לחכמי התלמוד מכמה לרבות רבות וגדולות. מה שאין כן ברוח יונתן שירא. ועוד כי נראה מן הש"ס שיונתן שירא לא היה בעל סוד:

(ג) מו"ח ז"ל אמר. כי הגולם לאחר מותו אינו מטמא. יען כי אין גופו נולד רק נעשה. ובהמה הגברת בכח זה אינה לריכה שמיטה ואין בה משום אבר מן החי. וכל שאין בו משום גבלה אין בו למאד קדושה:

(ד) מו"ח ז"ל אמר. שרוח הגולם יקום בתחיות המהים. אבל לא בגוף הראשון של יוסף שירא. ולא בגוף השני הזה של יוסף גולם. כי אם בגוף שלישי שכל ידי יוג איש ואשה. אשר יומשך בעולם ע"י לדיק אחד טרם ביות המשיח לחקן על ידו דבר גדול ונחמד מאוד שהוא סוד כמס. אמנם יכול להיות שינתן לו כח להחיות גם שני הגופים הראשונים שלו. על דרך שכתוב ויאלל מן הרוח וגו':

(ה) מו"ח ז"ל אמר. שהגולם יהי' לו ג"כ חלק לעוה"ב. ולא בעבור שקיים איזו מלה מן התרי"ג מלות. כי אם לבעבור שהגיל כמה פעמים את ישראל מלכות גדולות. ואף שהיה מוכרח לזה. מ"מ מגיע לו שכר כמו עבד שרבו עושה לו קורת רוח. ובפרט שנראה אשר בהיותו בגוף של יוסף שירא לא היה מוכרח כל כך. והתעורר לזה מראשו:

(ו) מו"ח ז"ל אמר. כי כל שדן יהודאין המזכרים בספר הזהר יתברר ויתחקקו ע"י גלגולים כמה פעמים. וסתקון שלהם הוא לא ע"י חזרה ומחש. כי הם לא עמדו על הר סיני. רק שיתחקקו על דרך הרוח של יוסף שירא. כמה שיפעלו טובות לישראל להגלם מלכות ורדיפות. וע"י זה יזכו גם כן לשולם הבא:

(ז) מו"ח ז"ל אמר. שאין שייך ללמוד זירופי האותיות של הספר יצירה כמו שהם נדפסים ולברוא על ידן גברא או בעל חי. וזה האיש אשר ילמוד פירושם רק מן הספר בלבד אין בכחו לברוא מאומה. אחד משום שיש בזה חסר שיבושים וחסר מהן הרבה. ועוד שהעיקר הוא ההשגה מעלמו. כי האדם

האדם לריך מתחלה לדעת על חיזה אחרות מרמות כל חות וחות, ומחילת
 יבין גם הכחות הגשמיות של כל חות וחות, ויזה שייך למוד. אבל לאחר שלמד
 זאת היטב, שוב חולה הדבר בכח הבינה של האדם ובלדקתו. שאם יזה ישיג
 שפע הזאת להבין איך להרכיב וללרף האותיות שיכרא על ידן חיזו בריאה בעולם
 הגשמי. ואם זה יכתוב הירופים בספר לא יוכל חבירו לפעול בהן מאומה. אם
 חיזו יודע מעלמו לכוון כוונה הנחולה ע"י כח הבינה שלו. ורק יהיו אללו כמו
 גוף בלי נשמה. ובכללל חי' לו השגה היותר גדולה בענין הזה. ואללו חי' זה דבר
 קצן לבדו גברא או בעל חי. אבל הוא חי' יודע גם לכוון האותיות שנבראו
 בן שמים וארץ. והיינו כל הס"ר אותיות של מורחטו הקדושה וידיעתו היחסי
 השגה במחשבתו מעלמו ע"י כח הבינה שלו. ואף אם חי' בכללל טוב על
 הספר לירופי האותיות כמו שהשיג. ג"כ לא חי' יכול איש אחר לפעול בן
 מאומה. כל זמן שלא היה משיג הכוונה מעלמו ע"י כח הבינה שלו:

(ח) מו"ח ז"ל אחר, שהאיסור אשר הכריז בשבוע הב' לאחר פטירת הגולם.
 לבלתי יעלה כל איש על שליות ביהכ"ס, באמתלא של חשש שרפה. יפן
 כי מונח שם כרי גדול של שמות מספרים ישנים קרועים ובלואים. הנה התנה
 בפירוש שלא יחול זה האיסור על שום רב אב"ד אשר ישב אחריו על כסא
 הרבנות בק"ק פראג. ואם אך לא יפחד לגפשו מפגע רע ויכל לעלות שם.
 אבל מזה האיסור לא היה להם כל מניעה. אמנם בתנאי שיעלה רק
 להביט. אבל לא לעשות שם חיזה שינוי בפועל:

(ט) מו"ח ז"ל לא רנה בשום פעם ללרף את הגולם למנין עשרה. ואחר
 שאף אליבא דמ"ד שאקם מצטרפת לעשרה ג"כ אין הגולם מצטרף. כי
 הוא בענין זה נרע מאשה, שסוף חיזו נכלל לגמרי בכלל ונקדשה בתוך
 בני ישראל, אבל נות לפעמים נכללות בכלל בני ישראל, ועוד שבטת
 עכ"פ מזהירות בכל מצות ל"ה, משא"כ הגולם (*):
 יצחק ב"ר שמשון כ"ץ ו"ל.

(*) הערת הרב המו"ד. דן ידירי החסיד המופלג בתורה צ"מ וכו' כחז"ר רוד
 חירש בורב ר' שלמה נ"י הראני בשו"ת חכם צבי סי' צ"ג שנפתק שם אם אדם
 חוצד ע"י ספר יצירה. באותו שאסרו במנהגין רבא ברא גברא. וכן זקני חמאן
 ר' אליהו אבדיק חלקם ברא נברא. אם מצטרף או לא. יקו"ש שהערת דמינו מעשרף:

(כד)

מעשה פלא מהשירוק של המהר"ל.

הקצין הגדול בעושר וכבוד, המפירסם בשם ר' שמעלקא רייך מק"ק ירמיואל לקח את המהר"ל לחתן בהיותו בן ט"ו שנה עבור בתו פערילי. ושלחו לעיר פרעמעסלי ללמוד בישיבת הנאון מהרש"ל ז"ל. בתוך כך נתרושש המחזות. וכאשר חי' המהר"ל בן י"ח שנה כתב אליו המחזות לאמר: יען כי בן ח"י שנה לחופה, וכאשר אין לאר ירי לספק לך גדוניה אינני רוצה לענן אותך ח"ו, ע"כ אנחנו מוחלים לך רשות שתעשה שירוק אחר ברצונך. ויכתב המהר"ל תשיבה אל המחזות, כי על דעתו איננו רוצה להמיר את דבריו, רק יחיל ויפצה לעור העליון. ובכן באס אין המחזות מבקש לענן את בתו ועשה הוא שירוק תחלה עם בתו, ואח"כ ידע כי חפשי הוא. אמנם מצב המחזות לא הוסב. וירא הכלה כי אביה ברע הוא, ותעשה לה חנית קמון עם מעשה אופה לעוור בזה החוריה בפרנסה. וישבה כך נלמודה עשר שנים. וכן המהר"ל לא רצה לעשות שירוק אחר וישב על התורה בהתמדה גדולה. ויקרא לו ר' ליב בחור. והרמ"א ז"ל אמר כי עליו כתוב, הרימותי בחור מעם מצאתי דוד עבדי כי יש בו ניצוץ מנשמת דוד המע"ה. והסיף של השירוק כך היה, שבשעת מלחמה עבר הרך שם צבא רב, ואחר הצבא רכב פרש אחד וכאשר עבר הפרש לפני החנות שישבה בו כלת והמהר"ל, החב רומחו להיך כבר לחם גדול שהי' מונח בחלון. וחרץ אליו הכלה ובכתה לפניו לכל יגוול את הלחם, כי היא בתולה עניה, ומפרנסת בזה את חוריה הזקנים החלשים. ויצעק עליה הפרש לאמר: ומה אעשה לבי, כי אין לי כסף לשלם, ורעב אנכי מאד לחם. אך זאת אוכל לעשות, כי יושב אנכי על ב' מרדעות, ע"כ אתן לך מרדעת אחת בעד הלחם. וישלף מתחתיו מרדעת אחת וישליכנה אל החנות בכח נחל. וכאשר ננשה הכלה אל המרדעת להנביא אותה, נבהלה מאד, בראותה כי נקרעה המרדעת מצד אחד ונפלו משם מטבעות זהב, ובקשוי גדול הנביא את המרדעת, שהיתה מלאה עם דגרי זהב, וחרץ לבשר אל חוריה את הבשורה הזאת. אז שלח המחזות תיכף מכתב אל המהר"ל שיבוא על החתונה, כי עוד לו השית בדרך פלא שיוכל לסלק את הנזק ולעשות החתונה בכבוד, כאשר יאתה אליו:

מעשה הוה שמעתי מפי מ"ח ז"ל בעת שבא לפני דין תורה לנתק קשר שירוכין. לרגלי עניות שלא חי' ביכולת לסלק הנזק כמדובר. ומעולם לא רצה מ"ח ז"ל לקחת חבל במסק דין כזה, רק אדרבא השתולל בכל עת לחק את קשר השירוכין. רק באס חי' הדבר נחוצ מאד, שלח את הבעלי דינים אל הדינים שיפסקי הדין בביתם, ולא בחדר הבית-דין שלו:

(כה).

אלה צאצאיו של הגאון מהר"ל זצ"ל.

אשת מהר"ל הצדיקת מרת פעריל בת הקצין כמר שמואל בר יעקב ז"ל ילדה לו בן אחד ושם בנות:

הבן יחיד היה נקרא בשם ר' בצלאל הריף שקבע ישיבה בק"ק קעלין והוא היה ר"מ, ושם נתבקש בישיבה של מעלה בשנת ש"ס לפ"ק:

בת הראשונה מרת לאה אשר היתה נשואה להגאון מהר"י כ"ץ מתה בלא בנים עול ימים:

בת השניה מרת פיגלא, היא נשאת להגאון מהר"י כ"ץ אחרי מית אחותה, וילדה לו שני בנים ובת אחת. שם האחד הגאון מהר"ר חיים כהן אב"ד ור"מ בק"ק נ"ש והמדינה ובק"ק פראג ובק"ק פ"פ דמיין ואח"כ בק"ק פוזנא ושם מנוחתו כבוד. שם השני הגאון מהר"ר נפתלי כ"ץ אב"ד בק"ק פרוסטיץ ובק"ק נ"ש ובק"ק פינסק דליטא, ואח"כ בק"ק לובלין ושם מנוחתו כבוד. ושם הבת מרת חוה, נשאת להגאון מהר"ר שמואל בר יצחק בכרך ז"ל שנחשב לאב"ד ור"מ בק"ק ווירמיוא, ושם נאסף אל עמיו. והרבנית מרת חוה נסעה לארץ ישראל, ונאספה אל עמה בק"ק סופיא:

בת השלישית מרת ניםילי, נשאת להראש והקצין הפרימים מהר"ר שמעון ברנדים הלוי ז"ל, ותלד לו את הרב הגדול מהר"ר שמיאל ברנדים, שהיה ראש ומנהיג וגדול בתורה:

בת הרביעית מרת רייכיל, אשת מהר"ר אברהם ווירשטיין הלוי. והולידו את הגאון מהר"ר משה דרשן סג"ל ז"ל, שהיה אב"ד בכמה קהלות ודרשן בק"ק פראג. ושם מנוחתו כבוד:

בת החמישית מרת מילא, אשת מהר"ר הירש מאבאסקי וחוליות את הרב מאבאסקי שהיה דיין ומורה צדק ורב בקלויז:

בת הששית מרת רעאלא אשת הרב הגדול והקצין מהר"ר חיים זאל ז"ל ממשפחת וואל. והוא היה רב פעלים מקבוצאל:

הגאון מהר"ל עלה למרום ח"י אלול שס"ט לפ"ק בן צ"ו שנה בק"ק פראג. ושוכב עם אשתו הרבנית מרת פעריל בציון קבר אחד. ולא נזכר על הציון שם רב או רבנית מוכ ענותותם כ"א , , ,

פני ר' יהודה בר' בצלאל ואשתו אשר הואל פעריל בת ר' שמואל, הבנין של הציון הוא בנין מפיאר מאד. וברבות הימים נתחדשה המצבה וחקקו עליה הדכה הרויים והיארים של כבוד, הן על חמור"ל הן על אשתו הרבנית. וכותם יגן עלינו ועל כל ישראל אמן:

(כו)

תיכון הענינים הנזכרים בספר הזה על פי סימני הפרקים.

- (א) הקדמת הרב המוציא לאור.
- (ב) השטר מכירה שנעשה בין הרב המו"ל ובין הר"ח שארפשוין מעיר מיץ, אשר מכר את הזכות של הכתי' הזה.
- (ג) תולדת הגאון האדיר קדוש עליון מרן מהר"ל מפראג וצוקלה"ה.
- (ד) מלחמת המהר"ל נגד העלילת דם.
- (ה) הצעת המהר"ל להתוכח עם הכומרים.
- (ו) זכות המהר"ל עם שלש מאות כומרים.
- (ז) חזית איש מהיר במלאכתו לפני מלכים יתיצב. זה המהר"ל.
- (ח) איך ברא המהר"ל את הגולם.
- (ט) איך יוסילי גולם נשא מים על תג הפסח.
- (י) איך יוסילי גולם היה צד דגים על ראש השנה.
- (יא) לאיזה דברים השהמש המהר"ל עם הגולם.
- (יב) מיפת הראשון שהראה המהר"ל ע"י הגולם.
- (יג) מעשה הנפלא של עלילת דם על פי כת הרופא.
- (יד) המעשה הנפלא הנפירסם בשם צרת הבת.
- (טו) מעשה נפלא מאד של עלילת דם ע"י הכומר, מאדעאוס אשר על ידה באה לו מפלה האחרונה להשתלח מפראג.
- (טז) מעשה נפלא פלאי פלאים שהראה המהר"ל אל השני בערילער, אשר החליפה אצלם המילדת שני בנים.
- (יז) המעשה הנפלא מן הס"ת שנפלה על הארץ ביום הכפורים.
- (יח) ההתנפלות על יוסילי גולם ע"י אנשי בליער.
- (יט) מעשה נורא מן החירבה שעברה מתחת לעיר פראג.
- (כ) מעשה פלא מן הדוכס, בארטהאלם.
- (כא) עלילת דם האחרונה בעיר פראג.
- (כב) איך כיער המהר"ל את הגולם מן העולם.
- (כג) שיחות עמוקות של המהר"ל על אדות הגולם.
- (כד) מעשה פלא מהשיריך של המהר"ל.
- (כה) צאצאיו הקדושים של הגאון מהר"ל ויום מותו.
- (כו) תיכון הענינים של הספר הזה על פי סימני הפרקים.
- (כז) מודעת.

(כז)

מודעות

האויפלאנקן שלי.

(א)

ידות נדרים על מסכת נדרים. והוא ביאור מספיק על כל כלומר אשר בפירשי והר"ן. ויש בו חלק ב' שהוא ביאורים ופירושים על שיטות הש"ס. מחירו 40 קאפ'.

(ב)

ספר שערי זהר תורה חלק בראשית. והוא העתקה הוהר הקדוש על לשון קדש. ונרפס בו גם לשון הוהר. וההעתקה נרפסה שורה לעומת שורה בצד לשון הוהר. כדי שיוכל כל אדם להתלמד בנקל אל לשון ארמית של הוהר. מחירו א' ר"כ.

(ג)

ספר קול תורה והוא עתון רבני. הופיע מדי חודש בחודש בפ"פולים וחידושי דנים וחידושי אנדות אשר ישלחו אלי כל רב ומורה וצורבא מרבנן. מחירו על ג' חדשים 1 ר"כ 30 קאפ'.

(ד)

הגדת מדריל מפראנ על פי כתב יד חתנו הגאון הגדול המפורסם בשם הר"י כ"ץ. הנמצא בביבליאטעקא דק"ק מי"ע מודרה 80 קאפ'.

(ה)

ספר נורל העשירות והוא פלא יועץ המשיב השוכה ברורה על כל השאלות אשר ישאל האדם בדרך עצה על העתיד, אם יעשה דבר או לא. נרפס על פי כתב יד המיוחס להגאון הקדמון הנקרא רב צמח בר מר אחאי נאון ר"ל. הנמצא בביבליאטעקא דק"ק מי"ע מחירו 18 קאפ'.

(1)

סדר הקפות לשמיני עצרת ולשבת תורה. מחזיק בוינען אחד מסדר בסדר טוב ויפה עם חרוזים ומירות לכל הקפה מה ששייך לה על פי הסדרות אורות העליונים. כמו שנאמרו בבית מדרשו של הרב הצדיק המפורסם לאיש אלהים כו' וכו' כקש"ת מרן פנחס מקאריין ונלוח לשם גם הידושי תורה דא"ח ושיחות קדושות מאת הרב הצדיק הג"ל, אשר דיבר לפני אנ"ש מעיני ההקפות. מחירה 5 קאפ'.

(2)

ספר נפלאות מהר"ל מפראנ על פי כתב יד חתנו הנאין הנחל זכר מרן הר"י כ"ץ. הנמצא בכיבוליאטעקא דק"ק מיין בו יסופר כל הנפלאות האורות והמופתיים אשר הראה מהר"ל ע"י הנבולם, אשר ברא על פי חכמת הקבלה של ספר היצירה. בהלחמו נגד העלילות דם על ישראל, אשר נפרצה בימיו מאד, והתווכח אדות זה עם ג' מאות במרים בפני הקארדינאל שלהם, והראה להם בראיות נכוחות איך שעלילה הזאת איך בשקר יסדה. נדפס בשפת עבר בלבר ונם בשפת זשארנאן בלבר. מחיר הספר הן של שפת עבר והן של שפת זשארנאן 40 קאפ'. ועם פארמא 50 קאפ'. נמכר לאחרים אצל הרב המוציא לאור מוה"ר יודל ראזענבערג שחי' מלפנים רב בק"ק טארלא, וכעת חונה בווארשטא דחוב מארנאח, בית 16. וממכר למודרים המוכרי ספרים הוא אצל המרים ר' אהרן ציילינגאלד בווארשא רחוב נאלעווקס, בית 22.

מדוע למוכרי ספרים

הני מודיע בוד לכל המרים שנמצא להמכר בעיר מיץ
אצל אותו ה"ר חיים שארפשטיין, אשר קניתי ממנו הספר
נפלאות מהר"ל, כתב יד גדול מאת המהר"ל מפראג על
אדות מעלת וקדושת השבת נקרא בשם גדולת ישראל
ומחזיק יותר מן מאה דפים, ומצאו נ"כ מן אותה
הביבליאמעקא הקסרית, שהיתה שם מלפנים. מחד הכתי
הזה שמנה מאות בתרים. וכל הרוצה לקנות יוכל לפנות
עצמו אלי וידע ברור כל הפרטים.

ברנשי כבוד

דברי המיל י ראזענבערג

